

Biblijska Arheologija

Sadržaj

1. Zemlja piramida	2
2. Egipatsko Carstvo	11
3. Hetitsko Carstvo	18
4. Asirsko carstvo	26
5. Vavilonsko carstvo	34
6. Novo Vavilonsko carstvo	41
7. Medo – Persijsko carstvo	50
8. Sumersko carstvo	59
9. Petra – kameni grad	67
10. Izrael – obećana zemlja	74
11. Mesija u proroštvu i istoriji	84

Zemlja piramida

Arheološka tema 1

Nijedan posetilac Egipta ne može da stoji u podnožju piramida iz Gize u okolini Kaira, a da ne bude oduševljen neverovatnom veličinom ovih građevina. Ko ih je napravio? Zašto su napravljene? Kakvu su veštinu i matematičke proračune zahtevale da bi bile napravljene?

Da bi se našli odgovori na ovo i mnoga druga pitanja, moramo se vratiti u maglu prastare istorije i naučiti nešto o poreklu velikog Egipta.

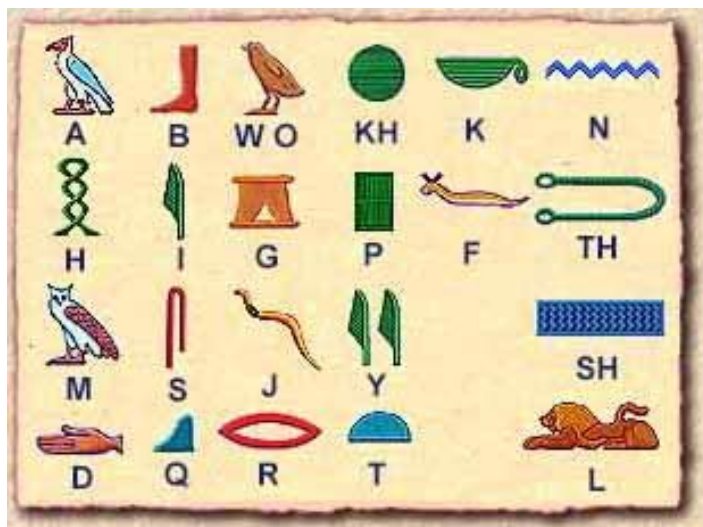
Prva činjenica koja je sasvim jasna istraživačkom umu jeste, da ovi stari narodi nisu bili pećinski ljudi koji su se penjali nekom lestvicom evolucije. Oni su u stvari bili vrlo inteligentna, organizovana i tehnički sposobna bića.

Prvi mogući podatak koji imamo o ovom neverovatnom narodu nalazimo u istorijskim zapisima Biblije. U Bibliji ćemo pročitati jevrejsku reč “Misraim” što znači Egipat. U 1. Mojsijevoj 10, 1-6. rečeno je da je Misraim bio Hamov sin, koji je bio Nojev sin. Interesantno je primetiti da je reč “Misr”, koju danas koriste Egipćani, ime kojim oni sami sebe nazivaju. Tako će mnogi turisti videti po Egiptu natpise kao “MisrBank”, “MisrTravel Company”, “MisrInsurance Company”.

Ne zna se kada su Misraim i njegovi potomci odselili za Severnu Afriku, ali se zna da su još prvi doseljenici sahranjivali svoje mrtve u suhom i vreloj pesku. Zahvaljujući tako suhoj klimi tela su brzo dehidrirala (gubila tečnost) i tako se konzervirala za dugo vreme. Godišnje padavine kiše u Kairu su oko 50 mm, a u Lukoru gde su nađene mnoge mumije i nema kiše. Ova pojava koju su prvi Egipćani primetili, sigurno je uticala na jako egipatsko verovanje o besmrtnosti duše. Oni su sigurno mislili da ako se telo može sačuvati, tada i duša može biti sačuvana. U svakom slučaju rani Egipćani su sa mnogo muke stekli nauku o očuvanju tela preminulih prijatelja. Kasnije su tela preminulih balzamovali, mazali ih raznim uljima da bi ih bolje sačuvali. Tako su nam poznate i mumije. Neke od njih se mogu naći u Britanskom i u Kairskom muzeju.

Egipatsko pismo

Samo pismo je bilo veoma razvijeno još u ranom stadiju. Prelepo hijeroglifsko pisanje je bilo korišćeno još u vreme prvih kraljeva ujedinjenog Egipta. Ovo složeno pismo se sastojalo od 750

različitih simbola i slika. Ponekad je jedna slika predstavljala celu reč ili čak slog ili samo slovo. Egipatski hijeroglifi nisu imali samoglasnike tako da ne možemo biti sigurni kako su Egipćani svoje reči i imena izgovarali. To je i razlog zašto su mnoga egipatska imena drugačije napisana u mnogim knjigama. Hijeroglifi mogu biti pisani sa leva na desno, sa desna na levo i odozgo na dole. Pravac u kome je tekst napisan može se odrediti po tome u kom pravcu je usmeren simbol. Ako je figura okrenuta na levo, tada je i tekst pisan sa leva na desno i tako treba da se čita.

Oko 700. godine pre Hrista izmišljeno je Demotsko pismo. Postalo je službeno pismo prilikom dopisa u poslovima i u književnosti. Demotsko pismo je bilo veoma popularno, ali se vremenom razvilo u Koptsko pismo. To je bila neka vrsta pisanog pisma koje se lako moglo naučiti i pisati, a koristilo se više od hijeroglifa.

Pisanje u Egiptu obavljalo se ili na kamenu ili na papirusu. Papirus je biljka koja raste pored Nila. Sa biljke bi se gulio vanjski sloj da bi se došlo do unutrašnjosti koja je mekana. Unutrašnjost biljke je tada sečena na tanke trake i natapana u vodu. Tada su polagane trake jedna pored druge preklapajući se. Kasnije bi se drugi sloj polagao popreko u odnosu na prvi sloj. Upijajući materijal bi se stavio preko celog papirusa i pritisnuo bi se teškim kamenom. Tako bi stajao nekoliko dana. Rezultat je bilo čvrsto ali savitljivo platno po kome se moglo pisati sa perom umočenim u crnu ili crvenu tintu.

Do 400. godine pre Hrista hijeroglifi su izašli iz upotrebe. Sto godina kasnije i Demotsko pismo je izašlo iz upotrebe. Tako sve do 1822. godine naučnici nisu bili u stanju da dešifruju i razjasne vredne istorijske informacije koje su bile napisane na papirusu ili uklesane u kamenu.

Rozeta kamen

Napoleon Bonaparta, Francuski vojskovođa je krenuo u osvajanje Egipta 1798. godine. U avgustu iste godine jedan od njegovih oficira je popravljao utvrđenje Sveti Džulijan blizu grada Rašida, koji je poznat kao Rozeta.

U toku popravljanja naišli su na veliki crni kamen veličine 112 sa 82 cm i 25 cm debeo. Na tom crnom kamenu su bila uklesana tri pisma: hijeroglifi na vrhu stranice, demotsko pismo u sredini i grčko pismo na dnu. U tadašnje vreme naučnici su razumeli Grčko pismo. Na Rozeta kamenu pismo ima zapis o krunisanju Grčkog vladara i kralja Ptolomeja V u godini 196. pre Hrista. Naučnici su zaključili da je ovo bio trojezični izveštaj istog događaja, napisan na tri pisma. Zaključili su da ako uporede ova tri pisma moći će odgonetnuti Hijeroglifsko pismo. Pre nego što

su Francuzi mogli da urade posao dešifrovanja, Britanci su napali Egipat 1801. godine i ukrali su Rozeta kamen koji se sada nalazi u Britanskom muzeju.

Francuzi su napravili kopiju Rozeta kamena, pa su i Francuzi i Britanci zajedno prevodili tekst sa kamena. Englez po imenu Tomas Jang napravio je neki napredak ali je mladi Francuz po imenu Žan Fransoa Šampolion konačno preveo hijerogliffe.

Šampolion je rođen 23. decembra 1790. Imao je veliko pamćenje i talenat za strane jezike. Sa jedanaest godina tečno je govorio latinski, grčki i jevrejski. Školski inspektor Furier, koji je pratio Napoleonovu vojsku u Egipat, bio je impresioniran sa dečakovom velikom inteligencijom. Pozvao ga je kući i pokazao mu egipatske hijerogliffe. Dečak je bio uzbuđen kada je ugledao papirus na kome su bili tekstovi sa hijeroglifima. U tom trenutku dečak je odlučio da dešifruje hijerogliffe.

Sa dvanaest godina dečak Šampolion napisao je svoju prvu knjigu, a sa trinaest godina počeo je da uči arapski, sirijski, haldejski i koptski. Postao je toliko dobar u poznavanju koptskog jezika, da je mnoge članke za novine pisao na ovom jeziku. On nikada nije video Rozeta kamen ali sa osamnaest godina video je prepis teksta i počeo ga proučavati.

Sledećih četrnaest godina on je pokušavao da prevede ovaj tekst. Njegov zadatak je bio tež, zato jer je deo teksta bio odlomljen zajedno sa kamenom i bio je izgubljen. Tekst je imao samo četrnaest linija na kojima su bili ispisani hijeroglifi.

U 1822. godini sa svoje 32 godine, Šampolion je najzad mogao da objavi da može da čita i razume egipatske hijerogliffe. Šest godina kasnije posetio je Egipat po prvi put. Četiri godine kasnije je umro. Ali ključ za razumevanje hijeroglifa bio je pronađen. Istorijske informacije koje su napisane na građevinama i papirusu sada mogu biti proučavane i mogu se prevesti.

Moramo da znamo da Egipćani nisu pisali istoriju onako kako se odigravala. Većina spomenika bili su napravljeni i napisani od strane faraona. Faraoni se nisu trudili da istoriju zapišu na verodostojan način. Oni su spominjali svoje dobre osobine i dostignuća. Zbog toga nije lako naučnicima da sa tačnošću odrede verodostojnost ovih istorijskih informacija. Ovo je potpuno suprotno od biblijskih zapisa. U Bibliji su zapisane, ne samo pobede nego i porazi najznačajnijih ličnosti Biblije. Ovakav način zapisivanja istorije nije nađen nigde nego samo u Bibliji. Sa hijeroglifskih zapisa kao što su od Maneta, egipatskog sveštenika koji je živeo 300. godine pre Hrista, ili Herodotusa, koji je posetio Egipat sredinom petog veka pre Hrista, i Josifa, Jevrejskog istoričara koji je živeo u prvom veku posle Hrista, biće nam vodiči kroz istoriju egipatske civilizacije.

Faraon Menes i njegova paleta

Prvi čovek koji je ujedinio Gornji i Donji Egipat pod jednu vladavinu bio je Menes, i on je bio osnivač prve dinastije. Dinastija je linija kraljeva gde je kruna prenesena sa oca na sina kroz više generacija. Kada neko ko nije deo vladajuće porodice preuzme presto, tada počinje nova dinastija. Starim Egiptom je vladala 31 dinastija.

U Egipatskom muzeju nalazi se crna kamena paleta, na kojoj se nalaze slike faraona Menesa. Jedna strana pokazuje Menesa kako drži neprijatelja za kosu a drugom rukom drži smrtonosnu batinu.

Kada gledamo slike na ovom kamenu vidimo dva neobična lava sa dugačkim vratom koji su se međusobno upleli. Udubljenje između tih vratova koristilo se za kozmetičke preparate. To je bila prva kozmetička paleta i nazvana je “Menesova paleta”.

Vreme piramida

Era izgradnje piramida je započela sa trećom dinastijom. Prvi faraon treće dinastije zvao se Zoser. Zoser je imao upravitelja koji je bio genije i koji se zvao Imhotep. Ovaj čovek ne samo da je bio neverovatan arhitekta i inženjer koji je napravio prvu piramidu, nego je bio i lekar.

Faraoni prve dinastije imali su svoje grobnice u Abidosu i Sahari što je 370 km južno od Kaira. Grobnice se nalaze ispod malih građevina koje se zovu mastabe i koje su napravljene od glinenih cigli. U Sahari je Imhotep imao otvor od grobnice 7 m dug i 7 m širok sa tunelom ukopanim u kamen i dugim 25 m. Na dnu ovoga otvora je bio mali niz hodnika koji se zamršeno isprepliću. Uloga ovih zamršenih hodnika još nije jasna.

Iznad ovih iskopavanja Imhotep je izgradio kamenu mastabu veličine 63 m sa 63 m i visoku 8 m. Ovo je bilo prvi put da je kamen iskorišćen kao konstrukcija za grobnicu. Mastaba je bila obložena sa belim krečnjakom. Iznad nje je bila piramida sa četiri nivoa, a kasnije su nadograđena dva nivoa koja su manja. Piramida je bila duga 125 m od istoka ka zapadu i 108 m od severa ka jugu. Prva piramida je bila visoka 62 m. Piramida je cela bila obložena sa belim Tura krečnjakom i bila je spektakularnog izgleda.

Izgleda da je Imhotep dobio ideju za piramidu iz Mesopotamije gde su bili građeni zigurati tj. tornjevi hramova. Verovatno je Vavilonska kula bila prva takva piramida i toranj. Ovi tornjevi su korišteni kao centri za mnogobožачка bogoslužjenja, a Imhotep ih je iskoristio u svrhe za grobnicu. Pljačkaši grobnica su provalili u grob i opljačkali njegov sadržaj. U grobnici nije nađena ni Zoserova mumija. Samo su otkrivena dva kovčega od alabastera. U jednome od kovčega su se nalazili ostaci deteta.

Tek početkom četvrte dinastije došlo je do pravog razvoja u izgradnji piramida. Prvi faraon četvrte dinastije bio je Sneferu, koji je igrom slučaja bio graditelj četiri piramide. Jedna od piramida je izgrađena u Meidumu 64 km južno od Kaira.

Ispred ove piramide i danas se nalazi veliko mnoštvo otpadnog građevinskog materijala. Iz ovoga se pretpostavilo da je piramida počela polako da se raspada još u toku radova.

Radi toga je Sneferu naredio izgradnju nove piramide u Dašuru, 45 kilometara severnije. Ova piramida je poznata pod imenom Savijena piramida, jer se počela praviti pod uglom od 54 stepeni, a kasnije se od pola visine pravila pod uglom od 43 stepena. Radi velikog pritiska kamena na piramidi su primećene mnoge pukotine. Verovatno je to jedan od razloga zašto je piramida napravljena pod manjim uglom u gornjem delu.

Na kraju je napravljena treća piramida koje nosi ime Crvena piramida. Ona je napravljena pod uglom od 43 stepena. To je onaj isti ugao pod kojim je završena Savijena piramida. Ali, još u to vreme razvoj gradnje piramida je bio tek u početnom stepenu.

Keopsova piramida

Tada je na svet došao Sneferuov sin Kufu (grčki Keops), koje je izgradio najveću piramidu. Jedna strana piramide je duga 229 m, a piramida je visoka 146 m. Svaka strana piramide tačno pokazuje na četiri strane sveta. Za izgradnju piramide je iskorišćeno 2 miliona i 300 hiljada kamenih blokova. Prosečna težina blokova je oko 1,2 tone, a najteži blokovi su teški oko 7 tona. Ako bi kamenovi bili veličine 30 cm sa 30 cm i sa 30 cm tada bi opasali Australiju dva puta.

16,5 m na severnoj strani se nalazi ulaz koji je kasnije bio ispunjen i zapečaćen. Hodnik se spušta pod uglom od 26 stepeni i dug je 105 m. Nakon toga se izravnavava i ulazi u grobnu sobu. Nakon

ove sobe ide jedan hodnik koji se uspinje pod uglom od 26 stepeni i dug je 39 metara. Drugi ulaz u ovaj koridor se nalazi na površini piramide i zapečaćen je sa tri velika kamena i presvučen je sa belim krečnjakom.

Na vrhu uspinjućeg hodnika prolaz je postavljen horizontalno i nalazi se tačno u sredini piramide i završava u prostoriji koja se zove “Kraljičina prostorija”. Na osnovu nekih ostataka u toj prostoriji smatra se da se u njoj nalazila statua preminulog faraona.

1986. godine francuski naučnici su koristili posebnu opremu za osmatranje prostorije iza kamena. Tako su otkrili tri nove prostorije na zapadnoj strani prolaza.

Ubacili su male kamere u ove prostorije i otkrili su da su one prazne. Pravi razlog za postojanje ovih prostorija još nije otkriven.

Sa vrha uspinjućeg hodnika, vodi drugi hodnik dug 46 m prema prostoriji gde je faraon i sahranjen. Ova prostorija je obložena sa izglancanim krečnjakom. Ovaj kamen je došao iz Asvana koji je 1000 km južnije. Blokovi su teški 15 tona i dopremani su brodovima preko Nila. Blokovi su savršenog kockastog oblika i kada se postave jedan na drugi tada ni papir ne može da prođe između njih. Veliki granitni sarkofag stoji na južnom kraju ove prostorije. Sarkofag je bio postavljen u ovu prostoriju koja je tek kasnije nadzidana oko sarkofaga. Razlog je veoma jednostavan, jer je sarkofag veći od ulaza u prostoriju.

Na plafonu prostorije se nalaze dva mala otvora. Oni nisu za ventilaciju. Smatra se da im je uloga bila da omoguće “faraonovoj duši da izađe u vanjski svet”. To je naravno samo ceremonijalnog značaja.

Kada se provalilo u piramidu i kada je bila opljačkana, još se ne zna. Prema muslimanskom predanju kalif Mamun je u 9. veku posle Hrista naredio svojim radnicima da kopaju u piramidu. Radnici su počeli da kopaju u piramidu i izašli su na drugi kraj bez ikakvog blaga. Razlog je Kufuova mala klopka za lopove. Naime on je napravio glavnu komoru sa blagom malo asimetrično od centra piramide. To je lukavo, jer u centru piramide nema nikakve komore ili blaga. Njihovo uništavanje pomerilo je jedan od velikih kamenova koji se srušio i zatvorio jedan od hodnika. Radnici su čuli rušenje i promenili pravac kopanja. Tako su se spojili sa jednim od hodnika. Danas hodnik koji su iskopali radnici kalifa Mamuna koristi se kao ulaz u piramidu za turiste.

Istočno od Kefrenove ili Keopsove piramide nalazi se veliki brod koji se koristi za sahrane. Uloga ovog broda je ceremonijalnog značaja. Brod bi “preneo” faraonovu dušu u drugi svet nakon smrti. U blizini se nalaze male piramide koje se zovu “Kraljičine piramide”. Na severnoj strani od ovih piramida, arheolog Džordž Rajsner je 1925. godine pronašao jedini grob iz starog Egipatskog kraljevstva koji niko nije opljačkao. Leži na dnu kanala 30 metara dubokog i pripada

kraljici Heteferes. Ona je majka faraona Kufu ili Keopsa. Veliko bogatstvo opreme za sahranu i zagrobni život iz ove grobnice sada se nalazi u Kairskom muzeju.

Faraon sa telom lava

Kufuov sin Kafre (grčki Kefren) je sagradio sledeću veliku piramidu. Samo je tri metra niža od prethodne piramide.

Ova piramida je napravljena pod većim uglom pa joj je zato baza nešto manja. U sebi sadrži manju količinu kamena. Na svome vrhu ona još uvek ima originalni krečnjački kamen kojim je bila pokrivena pre nekoliko hiljada godina. To je Tura krečnjak koji je nabavljan od lokalnih građevinara, koji su kasnije gulili piramidu za svoje potrebe.

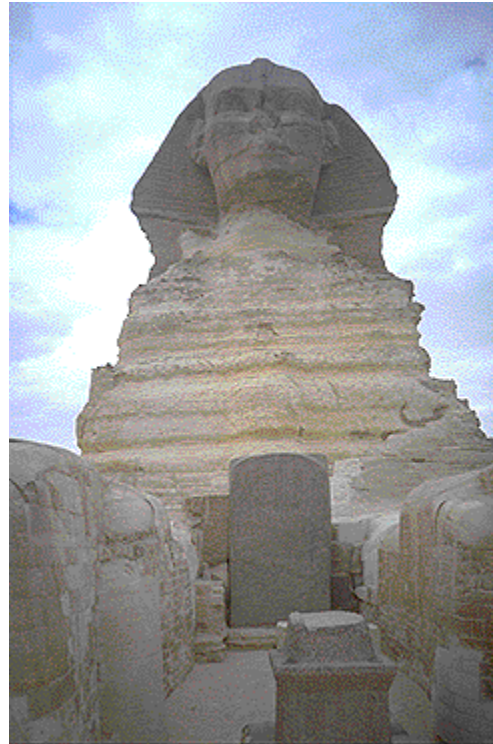
Istočno od Kefrenove piramide nalazi se velika Sfinga. Ona ima Kefrenovo lice i telo lava. Duga je 73 m i visoka 20 m. Telo je isklesano od jednog kamena koji se nalazio na tom mestu i nije se mogao pomeriti. Stopala su napravljena od cigala.

Menkaure (grčki: Micerinus) bio je građevinar treće i najmanje piramide iz Gize. Ova piramida zaokupila je četvrtinu površine u odnosu na Kefrenovu piramidu. Visoka je 66 m. Gornji deo je bio obložen Tura krečnjakom, a donjih 16 spratova bilo je obloženo sa crvenim granitom iz Asvana. Neki od ovih spratova nisu bili izglačani. Na osnovu ovoga možemo zaključiti kako su piramide pravljene. Kamen je bio glačan od vrha ka dnu piramide. Donji spratovi nisu izglačani, što nas navodi na zaključak da je faraon ranije umro i poslovi nisu završeni.

Kako su se pravile ove velike građevine i kako se kamenje postavljalo u položaj još nije razjašnjeno. Nema nikakvih podataka, bilo pisanih ili crtanih, da nam pokažu kako su piramide pravljene. Imamo samo jedan podatak koji se nalazi na prvom stubu hrama u Karnaku. Slika nam pokazuje kako je kamenje dovlačeno i postavljano na rampu koja je napravljena od cigala. Neke od ovih cigala još uvek se nalaze oko piramida.

Koliko dugo je trebalo da se piramide naprave? Herodotus istoričar kaže: *“Rad je išao u smenama od po tri meseca. 100,000 ljudi je radilo u jednoj smeni. Trebalo je 10 godina robovskog rada da se izgradi staza preko koje će da se dovlače kameni blokovi. Da se cela piramida izgradi trebalo je 20 godina.”*

Mi znamo da je Iskrivljena piramida izgrađena za samo 2 godine. Na osnovu datuma uklesanih u piramidu možemo znati kada su se počele praviti i koliko dugo je trajao posao. Doktor Mark

Lener skoro je iskopavao veliku pekaru blizu piramide. Tu je našao ostatke od brašna i pekarskog alata. On je procenio da je pekara bila sposobna da proizvede hleba da bi se nahranilo 30,000 radnika svaki dan.

Postoje ostaci oko 80 piramida u Egiptu, ali nijedna nije velika kao piramida iz Gize. Te piramide su mnogo manje i napravljene su od grubog kamena. Lopovi su provalili u sve te piramide i popljačkali svo blago.

Izraelci u Egiptu

12. dinastija imala je moćne faraone koji su razvili mesto po imenu Faju. To je bila plodna oaza koja je hranila 2 miliona ljudi. Faraoni ove dinastije su isto pravili piramide koje su manje po veličini.

12. dinastija vladala je oko 200 godina i njena vladavina je počela oko 2000. pre Hrista. Piter Džejms i četiri druga naučnika u knjizi "Vekovi mraka" (1991) str. 318, tvrde da datumi starog Egipta treba da se smanje za 250 godina. Profesor arheologije Kolin Renfru, napisao je: *"Osećam da je njihova kritička analiza u pravu i da dolazi do hronološke revolucije u egipatskoj istoriji."* str.16.

Ovakvo preračunavanje vremena postavlja biblijske događaje o Josifu, Jakovu, i robovanju Jevreja u vreme 12. dinastije. Za ovakvu tvrdnju postoje značajni arheološki dokazi.

Sir Flinders Petri iskopavao je u Fajumu od 1880. godine. 1986. godine dr Rozali Dejvid iz Mančesterskog muzeja objavila je u časopisu temu sa naslovom "Graditelji piramida starog Egipta" i na stranici 191. je izjavila : *"Očigledno je da su Azijati bili prisutni u gradu Kahunu u određenom broju. Ovo odslikava situaciju u celom Egiptu. Oni se smatraju Azijatima ali se ne može dokazati da li potiču iz Sirije ili iz Palestine."*

Jedno interesantno otkriće od Petrija bilo je *"drvena kutija... ispod podova mnogih kuća u Kahunu. U njima su se nalazile bebe, ponekad dve i tri u sanduku. Bebe su bile stare samo par meseci."* Ovo navodi na zaključak o zapisu faraonove objave da sva deca budu ubijena prilikom rođenja, 2. Mojsijeva 1, 16. Neke majke uspele su zaštititi svoje bebe dok su bile par meseci stare 2. Mojsijeva 2, 3.

Najupečatljivija pojava u vezi jevrejskog ropstva bilo je njihovo iznenadno nestajanje sa scene. Dr Dejvid je napisala: *"Kada posmatramo količinu i vrstu alata i stvari za svakodnevnu upotrebu, može se primetiti da su ostavljeni u žurbi."* str.199.

Prema hronologiji u 1. Kraljevima 6, 1. Izlazak se dogodio oko 1445. godine pre Hrista. To znači da je bio nešto posle 12. dinastije. Mojsije je mogao da bude rođen u doba faraona Amenemheta III koji nije imao naslednika – sina, nego samo ćerku koja se zvala Sebeknefrure. Ona takođe nije imala dece. Ovo objašnjava situaciju zašto se ona kupala u reci Nil kako nam to Biblija

opisuje. Ona se molila bogu Hapi koji je bio bog plodnosti. Uskoro je ugledala bebu koja je u korpi plutala prema njoj. Ona je smatrala da je to bio odgovor na njene molitve.

Kada je Mojsiju bilo 40 godina on je ubio Egipćanina koji je pretio jednom Izraelcu. Kada je faraon to čuo Mojsije je bio primoran da pobegne. Ovo je ostavilo Amenemheta III bez naslednika i kada je njegova ćerka umrla ugasila se 12 dinastija. Tada je na vlast došla 13 dinastija i u njeno vreme se dogodilo 10 egipatskih zala kao i izlazak iz Egipta. Neferhotep I bio je poslednji faraon pre dolaska Hiksa u Egipat. Lako je moguće da je on bio faraon u vreme kada su Izraelci izašli iz Egipta.

Deset egipatskih zala kao što su opisane u 2. Mojsijeva od 7 – 12. glave, mora da su uništile Egipat. Mudrac po imenu Ipuver napisao je papirus koji je nađen u Memfisu, a sada se nalazi u Laiden muzeju u Holandiji. On opisuje uslove života u to vreme. Jedan deo kaže *“pošasti su obuhvatile celu zemlju i krv je svugde tekla... Mrtvi ljudi su plovili po rekama... Reka je bila krv. Strani ljudi od nikuda stigli su u Egipat... Žitarica nije nigde bilo...”* Stari Egipćani str. 95 – 99.

Citat is Maneta koji je Josifus napisao: *“Bio je naš kralj koji se zvao Timaus. Za vreme njegovog carovanja, ne znam kako, Bog je bio protiv nas. Došlo je do iznenađenja, jer čovek sa velikom titulom iz istočnih delova bio je dovoljno hrabar da napravi ekspediciju u našu zemlju i da nas sa lakoćom potčini i to bez upotrebe sile.”*

Egipat je uvek imao dobro izvežbanu armiju. Teško je shvatiti da su Hiksi osvojili Egipat bez bitke. Jedini razlog bi bio da se egipatska armija udavila u Crvenom moru kako kaže Biblija. 2. Mojsijeva 14, 28. Ali šta god da je razlog, crno vreme je dolazilo na Egipatsku zemlju.

Sekenenre, lokalni faraon 17. dinastije koji je vladao u Tebi u Gornjem Egiptu bio je pokretač oslobođanja od Hiksa. Nema sumnje da je faraon dugo vremena bio iritiran sa dominacijom Hiksa, a poslednja kap u čaši je bilo pismo koje je dobio od kralja Avarisa koji je bio kralj Hiksa. Avaris se žalio da ga Nilski konji iz Tebe drže celu noć budnim i da ne može da spava. Naravno da mumlanje i rika Nilskih konja se ne može čuti 800 km daleko. Nilski konji su bili kod egipatskog faraona, a ne kod kralja Hiksa 800 km nizvodno na Nilu. Jasno je da je jedno ovakvo bezobrazno pismo razbesnilo faraona Sekenenrea koji je objavio rat za oslobođenje Egipta od Hiksosa.

Sekenenreovo balzamirano telo se nalazi u Kairskom muzeju. Na lobanji se može videti nekoliko preloma i pukotina koje su verovatno posledica udara od ratnih sekira. Sekenenre je možda poginuo u prvim okršajima, ali je njegov sin Kamosis nastavio borbu za oslobođenje.

1954. godine naučnici su iskopali pored Karnaka jedan stub na kome je zapisan rat faraona Kamosisa protiv kralja Hiksa koji se zvao Apofis. Natpis nam kaže: *“Treba bih da znam kako je služiti sa mojom silom kada je jedan moj vojskovođa u Avarisu, a drugi u Kušu, a ja ovde sedim ujedinjen sa Nubijscima i Azijatima. Svaki od njih ima deo ove zemlje. Ali ja ću se boriti sa njim i rasporiti mu stomak. Moja je želja da oslobodim Egipat i da rasturim ove Azijate.”*

Kamosis je zarobio mnogo gradova koji su pripadali Hiksima i zarobio mnogo zarobljenika, ali nije uspeo u zarobljavanju grada Avarisa. Čini se da je i on prerano umro. Sve je ostalo na njegovom mlađem bratu Ahmozisu. Ahmosis je osvojio Avaris i primorao Hikse da se povuku u južnu Palestinu u grad Šaruhem. Ahmosis je opsedao ovaj grad tri godine dok ga konačno nije osvojio. Odatle je proterao Hikse. Gde su Hiksi otišli još se ne zna. Sam Ahmosis se smatra osnivačem moćne 18. dinastije koja je Egiptu donela napredak, silu, bogatstvo i slavu.

Ahmozisa je nasledio Amenofis I, a kasnije i Tutmozis I. Tutmozis I nije pravio piramidu za svoj grob. On je naredio da se grob ukleše u stenu u Dolini Kraljeva na zapadnoj obali reke Nil. Nalazi se suprotno od grada Tebe, kako su ga zvali Grci, a danas poznatog kao Luksor.

Tutmozis I nije imao sinove već samo ćerke. Presto je prešao na Tutmozisa II koji je oženio Hatšepsut, koja je bila ćerka Tutmozisa I. On je vladao samo četiri godine i onda je umro, a nije imao sinova sa Hatšepsut koja mu je bila vrhovna supruga. Da bi sačuvao dinastiju proglasio je svojim naslednikom mladog sina svoje druge žene. Ta druga žena mu je u stvari bila polusestra. Tako je nakon njegove smrti, naslednik prestola postao Tutmozis III.

Ženski faraon

Ali Tutmozis III je bio suviše mlad da bi vladao Egiptom, pa je glavnu vladalačku reč vodila Hatšepsut. Izgleda da je ona volela taj posao, jer je uskoro tražila od podanika da je oslovljavaju titulom faraona. Do tada to je bila titula samo muških vladara. Da bi sve to opravdala, ponekada bi na nekim ceremonijama nosila i veštačku bradu.

Obični građani Egipta su svaki dan imali obrijane brade. Dugačka brada je bila simbol egipatskih faraona. Danas na mnogim kipovima Hatšepsut, koji se nalaze u Kairskom muzeju, može se videti da nosi ceremonijalnu bradu.

Hatšepsut je vladala mirno i sa napretkom u periodu od 21 godine. Ona je izgradila neverovatnu grobnicu-hram u Deir el Bahri, blizu Doline Kraljeva. To je jedno od Egipatskih čuda. Jedan od zidova ovoga hrama pokazuje njeno rođenje. Bog Amun je ovde prikazan kao onaj koji je odgovoran za njeno rođenje i time je podržano njeno tvrđenje da je ona postavljena od strane božanstva da bude vladar pa čak i bog u Egiptu. Oko ovog hrama-grobnice postoje i četiri velika obeliska koji su dopremljeni

Nilom iz Asvana. Danas je to najveći obelisk koji se nalazi u Egiptu i visok je 30 metara. Nekada je bio obložen zlatom, ali su ga lopovi ogulili.

Na zidu njene grobnice može se videti i naslikani opis jedne njene trgovačke ekspedicije u zemlju po imenu Punt. Na slikama se vidi mnoštvo stvari koje je donela. Lokacija ove zemlje nije poznata, ali na osnovu biljaka i drveća na tim slikama, botaničari zaključuju da bi to mogla da bude Istočna Afrika.

Surovi naslednik

Ali, Hatšepsut je iznenada nestala sa scene kao što je i došla. Nasledio ju je Tutmozis III. Nema sumnje da ju je on uklonio da bi se što pre dočepao vlasti. Čim je postao faraon, poslao je svoje radnike da uklone svako njeno ime sa spomenika, statua i zidova. Čak je naredio da se i lica na svim njenim figurama unište tako da o njoj ne ostane nikakvog traga. Tutmozis III je postao jedan od najvećih faraona. To može delimično zahvaliti Hatšepsut koja je zemlju napunila

mnogim bogatstvom koje je on na kraju silom nasledio i samo proširio. On je napravio svečanu salu u hramu u Karnaku. Ta sala i nakon 3000 godina još uvek ima sačuvan krov. Za vreme svoje vladavine je imao 17 vojnih pohoda koji su mu urodili velikim bogatstvom i uspehom. Četiri njegova obeliska se nalaze u četiri glavna grada sveta, a poznati su pod imenom "Kleopatrine Igle". To su London, Nju Jork, Vatikan, Istantul.

Kada je Tutmozis umro sahranjen je na dalekom kraju Doline Kraljeva. Njegov granitni kovčeg je još uvek tamo. Njegovo mumificirano telo se nalazi u Kairskom muzeju. Nažalost, njegova mumija je bila raščerečena na tri dela dok su pljačkaši pljačkali njegov grob. Toliko o najmoćnijem vladaru Egipta koji je danas samo turistička atrakcija.

Hram u Luksoru

Amenofis III je odgovoran za izgradnju 14 velikih stubova u hramu u Luksoru. Takođe je izgradio i neverovatno lep hram-grobnicu na zapadnoj obali Nila u Luksoru. Ova zgrada je bila dugačka pola kilometra. Njena veličina se smanjila, jer su drugi faraoni posle njega odvaljivali kamen i ciglu za svoje građevinske poduhvate. Tako su na kraju ostale dva velika kipa koja su stajala na ulazu u hram-grobnicu. Oni su poznati kao Kolosi iz Memnona. Amenofis III je doživeo veoma veliku starost. To se delimično može zaključiti na osnovu mnogih gnojnih pukotina u njegovim kostima vilice. On je vladao mirno i pružio je napredak Egiptu. Možemo ga smatrati odgovornim i za početak verske reforme.

Jeretički faraon

Sledeći kralj je bio neverovatnog karaktera. To je bio Amenofis IV koji je nazvan i jeretičkim faraonom. On je na početku svoje vladavine usvojio monoteističku religiju (vera u jednog boga). U toj religiji je služilo bogu Sunca koji je bio predstavljen diskom. Njegovo ime Amenofis je značilo, "Amun je zadovoljan". Svoje ime je promenio u Akenaton što znači, "u službi Atona".

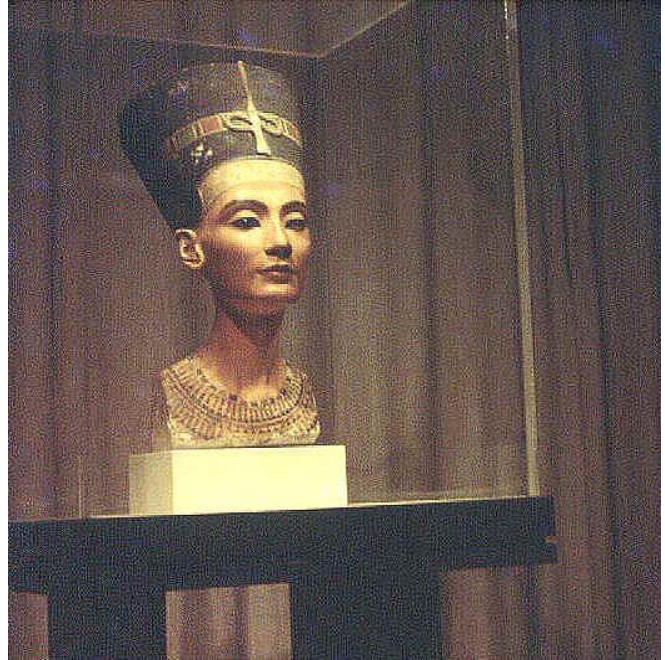
Pošto je bio svestan da mnoge sveštenike iz Tebe neće moći privoleti novoj religiji, svoju prestonicu je premestio na pola puta između Kaira i Tebe. Taj novi grad je nazvao Aketaton što znači, "vidici Sunca".

Posmatrajući danas kipove i portrete možemo zaključiti da je Akenaton bio vrlo groteskna figura. Sitno lice, debele usne, veliki stomak i veliki kukovi. Ali je on bio zaista neverovatan u svojim zahtevima. Tražio je da ga umetnici slikaju i prave kakav jeste. Mnogi drugi faraoni bi prikrivali svoje nedostatke, a on ih nije sakrivao. Ali malo je i preterao, jer su i njegovi dvorani na mnogim slikama crtani sa istim takvim anomalijama. To je bila revolucija u egipatskoj umetnosti.

Akenaton je imao prelepu ženu Nefretiri koja mu je rodila 6 kćerki. Jedan Nemački arheolog je pronašao mali kip kraljice Nefretiri i sada taj kip stoji u Berlinskom muzeju. Njeno levo oko na ovom kipu je prikazano kao da je slepo. Da li je stvarno tako ili kip nije završen niko još nije saznao. U svojim starijim godinama Akenatom je oženio jednu od svojih vlastitih ćerki praveći

time incest. Sama Nefretiri, njegova prva žena, dobila je zauzvrat veliku palatu u kojoj je uživala poslednje godine svoga života.

Akenaton je toliko bio zaokupljen religijom da je jednostavno zaboravio da vlada državom. Mnogi drugi saveznički kraljevi slali su mu pozive za pomoć, ali je to padalo na gluve uši. Mnoštvo takvih glinenih tablica je otkriveno 1884. godine. Kada su prvi put te tablice bile ponuđene muzejima, oni ih nisu hteli prihvatiti jer su smatrali da su bezvredne. Neki tadašnji stručnjaci su ih smatrali krivotvorenim. Razlog je bio što su one napisane Asirskim klinastim pismom, a oni su smatrali da su hijeroglifi jedino Egipatsko pismo. Nakon više godina istraživanja se otkrila prava vrednost ovih tablica i danas one nose ime "Pisma iz Tel el Amarne".

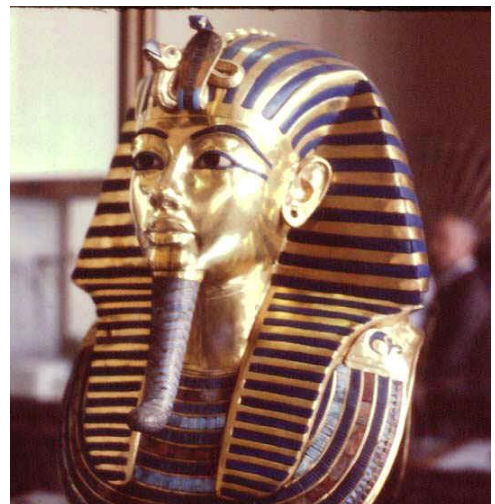
Neka od ovih pisama govore o pritužbama u vezi ljudi koji su poznati pod imenom Habiru. Oni su pravili probleme granicama faraonovog carstva.

Kada je Akenaton umro, u javnost je došla velika pobuna protiv nove religije. Grad Aketaton je bio napušten i služba Amunu u Tebi ponovo je bila uspostavljena. Akenatonova mumija nikada nije pronađena i verovatno je bila uništena od njegovih verskih neprijatelja. Ali zahvaljujući ovoj pobuni došlo se do najvećeg arheološkog otkrića.

Najbogatije grobnica

Akenatona je trebao da nasledi njegov brat Smenkaure, koji je oženio njegovu ćerku Meritaton. Međutim njegov brat je umro u isto vreme kad i sam Akenaton tako da se nije dočepao vlasti. Tako je sve ostalo na najmlađem bratu Tutankamonu, koji je nasledio presto. On je bio dečko od 10 godina kada je nasledio presto i oženio Akesenaton koja je bila ćerka Akenatona. Mladi par je pod uticajem sveštenika iz Tebe promenio religiju u obožavanje Amuna i vratio se u grad Tebu.

To su bili sretni dani za mladi vladalački par. U njegovo vreme nije bilo nikakvih ratova. Ali sa samo 19 godina on je umro. Kada su istraživali njegovu mumiju otkrili su da je imao puknutu lobanju iza levog uva.

Da li je to posledica nekog pada ili atentata još se ne zna. Mladi faraon je bio sahranjen u Dolini Kraljeva sa velikim bogatstvom.

U prošlosti su mnoge grobnice faraona bile opljačkane, ali ne i ova grobnica koja je bila spašena u jednoj neobičnoj situaciji. Kasniji faraon Ramzes VI pravio je sebi grobnicu iznad Tutankamonove. Igradnja je trajala godinama i sav otpadni materijal je u toku posla bacan pred ulaz Tutankamonove grobnice. Na kraju je Tutankamonova grobnica bila zatrpana i zaboravljena.

1922. godine Hauard Karter je otkrio Tutankamonovu grobnicu. Velika količina zlata i neverovatnih kipova je izneta iz ove grobnice. Danas se to bogatstvo nalazi u Kairskom muzeju.

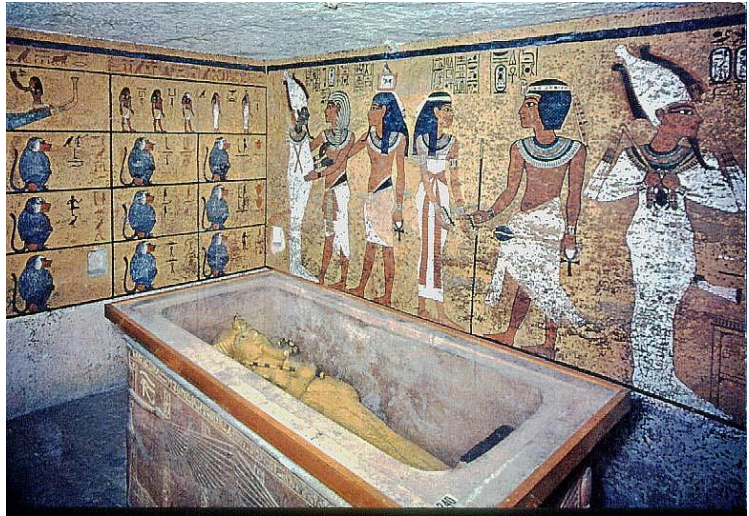
Tutankamona je nasledio stari sveštenik Aj. On je pored vlasti nasledio i Tutankamonovu mladu udovicu. Sveštenika je nasledio mladi vojnik Haremheb koji je bio i veliki vernik religije boga Amuna. U svojoj osveti Haremheb je naterao svoje radnike da prođu zemljom egipatskom uzduž i popreko i da na svakom kamenu i zidu izbrišu ime boga Atona, kao i da porazbijaju kipove faraona Akenatona.

Kada je Haremheb umro, njega je nasledio njegov vezir Ramzes I, koji je počeo 19. dinastiju. On je vladao samo dve godine i njega je nasledio njegov sin Seti I. Seti je vodio seriju vojnih pohoda u Palestinu i Siriju. On je izgradio velike stubove u Karnaku i svoj hram u Abidosu, koji su i danas u veoma očuvanom stanju. Čak se i na zidovima nalazi boja iz tih

vremena. Njegova mumija je i jedna od najbolje očuvanih.

Setija je nasledio njegov sin Ramzes II, koji je poznat kao "Ramzes Veliki". Za ovaj nadimak ima razloga, jer on je vladao 67 godina. Što je još neverovatnije, imao je 92 sina i 106 ćerki.

Ramzes II je završio masivni hol u Karnaku i izgradio veliku grobnicu hram na zapadnoj obali Nila u Luksoru. Hram je poznat pod imenom Ramaseum. napravio je i hram koji je usekao u stenu. On se zove Abu Simbel i 550 km je daleko od Luksora. Kada su u moderno vreme inženjeri pravili veštačko jezero u Asvanu, ovaj hram je bio ugrožen. Zato su celu stenu isekli u blokove i podigli je na veći nivo zemljišta tako da ga voda novog jezera nije mogla dosegnuti.

Ramzes je vodio samo jednu veliku bitku i to protiv Hetita u Kadešu. Reljefi na zidovima u Luksoru i Karnaku govore nam o ovoj velikoj bitki. Ali nekoliko godina kasnije je osnovano Hetitsko carstvo. Sada pažljivo čitajući neke delove ovih natpisa, može se ustanoviti da je Ramzes jedva izvukao živu glavu. Na kraju rata zaključen je savez mira između Ramzesa i Hetitskog kralja Hatusilisa. Ovaj savez je bio zapečaćen brakom između Hatusilisove ćerke i Ramzesa Velikog. Ramzes je sigurno bio zadovoljan što je još jednu devojkicu visokog roda doveo u svoj harem.

Marneptah je bio 13. Ramzesov sin koji je i bio odabran da nasledi oca. On je iza sebe ostavio veliki stećak koji je u Kairskom muzeju i koji govori o njegovoj pobedi nad Libijcima koji su napali Egipat. Ovo je veoma važan dokumenat, jer je jedini iz Egipatske istorije koji pominje ime "Izrael". Ovaj natpis kaže: *"Kana je zarobljen, Aškelon je isteran, Giza je osvojena, Jenoam je postao ništa, Izrael je uništen. Karu (izraz za Palestinu) postao je udovica."* Ovaj natpis nam govori da je Izrael već bio osnovan u Hananskoj zemlji.

Istorija Izraela i Mojsija

Prema Biblijskoj hronologiji iz 1. Carevima 6, 1. izlazak iz Egipta se desio 480 godina pre izgradnje Solomonovog hrama. To znači da je Izrael napustio Egipat oko 1445. godine pre Hrista.

Istorija o Mojsiju i robovanje Izraela u Egiptu zaista je postojala. Faraon je objavio da Izraelci treba da budu pretvoreni u robove, da bi gradili njegove gradove, a i da bi na taj način usporio dalji rast Jevrejske nacije. Jedan od načina je bio da muška deca koja su rođena od Izraelki budu bačena u reku Nil. Jedna majka je poslušala zakon, ali na drugi način. Sakrila je svoju bebu u korpu i pustila je niz reku Nil.

Kada je faraonova ćerka došla na reku da se ceremonijalno kupa, sa ciljem da služi bogu reke Hapi, otkrila je i bebu u korpi koju je usvojila. *“Dade mu ime Mojsije, jer reče: Iz vode sam ga izvadila.”* Exodus 2, 10. Danas znamo da ime Mojsije nije Jevrejskog porekla. Jevrejska verzija imena bi bila Moše. Ime Mojsije je egipatskog porekla. Faraoni su uvek tvrdili da su rođeni od bogova i to su pokušavali da naglase i u svojim imenima. Ahmosis je izveden od boga Ah, Kamosis je od boga Ka, Tutmosis od boga Tut, a Ramzes od boga Ra.

Mojsiju je sigurno dano ime Hapi Mojsije, što znači, izvađen iz Nila kod boga Hapi. To i objašnjava zašto je jedan sin neke ropkinje bio usvojen kao princ. Ona je posmatrala bebu kao dar od bogova reke, Hapi. Naravno u Bibliji nećemo naći ovakvo objašnjenje, jer Biblija priznaje samo jednog Boga.

Mnogi se pitaju zašto u Bibliji nalazimo neke istorijske činjenice kojih nema na Egipatskim spomenicima? Zato moramo znati da su faraoni samo zapisivali svoje pobede i slavne poduhvate. Razni porazi su samo skrivani i nisu nigde zapisani.

Kasniji faraon je bio Ramzes III koji je bio glavni građevinar koji je sagradio veličanstvenu grobnicu Medinet Habu blizu Luksora. Na zidovima grobnice se vide mnoge slike njegove borbe sa Libijcima i ljudi sa mora koji su pokušali da osvoje Egipat.

Osnivač 22. dinastije je bio Šešak, koji je u Bibliji predstavljen kao Šišak. U 1. Kraljevima 14, 25. čitamo: *“Pete godine carovanja Roboamova, dođe Šešak car Egipatski na Jerusalim.”* Veliki reljef na južnom zidu hrama u Karnaku pokazuje Šešonka kako osvaja mnoge gradove. Na zidu se nalazi i lista gradova od kojih su mnogi identifikovani kao gradovi Palestine.

Kasnije je došla Nubijska dinastija. Najjači faraon te dinastije je bio Tirhaka. Prema Bibliji Tirhaka je napravio veliki pohod na grad Lakiš koji je bio u vlasti Asiraca i njihovog vladara Senaheriba. Tirhaka ne samo da nije osvojio ovaj grad nego je i čak i Egipat bio pod napadom Asiraca. Asurbanipal je bio sledeći vladar Asiraca koji je stigao do Tebe koju je i osvojio.

Pre tri hiljade godina, Heteji su bili najmoćnija nacija na Bliskom Istoku. Njihovo carstvo se prostiralo od Crnog Mora na severu do Damaska na jugu i više od hiljadu kilometara istočno i zapadno. Što se tiče njihove vojne moći oni su bili neprijatelji sa kojima se nije šalilo. Bili su gospodari strategije i imali su jako puno bojnih kola kojima su upravljali veoma vešto. Bili su prvi koji su naučili da jašu konje, a drugi narodi su to naučili mnogo kasnije. Dok su arheolozi iskopavali neke Hetejske iskopine, pronašli su jedan priručnik na kojem se nalaze uputstva o jahanju konja.

Politički su se pokazali mnogo bistriji i lukaviji od svojih suseda. Imali su veoma humani zakon. Njihove žene su imale slobodu i bile su veoma priznate. Ali, ova velika nacija ne samo da je nestala iz istorije, nego je bila izgubljena i zaboravljena pa su se istoričari u XIX veku suprotstavljali o njenom postojanju. 1861. godine u enciklopediji Britanici pod naslovom Heteji napisano je samo 8 i po redova i ako pažljivo čitate videćete da je to samo kratak sadržaj od onog što piše u Bibliji.

“Heteji, deca ili potomci Heta, jednog od plemena u Hananu su okupirali Palestinu prije Izraelaca. Oni su živeli u Judejskim planinama oko Hebrona, i zadržali su svoju nacionalnost čak kad su se Izraelci vratili is ropstva. Hetejski kraljevi su se obično spominjali zajedno sa kraljevima Sirije. Njihov savez sa Egipćanima za vreme Joroamove vladavine je stavio strah nad stanovnicima Samarije.” – 1861 Encyclopaedia Britanica, Vol. XI, VIII izdanje.

Heteji u Bibliji

Biblija puno spominje ovaj narod, reč “Heteji” se spominje oko četrdeset i šest puta. Mi čitamo o njima u 1. knjizi Mojsijevoj 23, 3. 4. o događajima posle smrti Sare, Abrahamove žene: *“A kad usta Abraham od mrtvaca svojega, reče sinovima Hetejevim govoreći: Stranac sam i došljak kod vas; dajte mi da imam grob kod vas da pogrebem mrtvaca svojega ispred očiju svojih.”*

Kad je Izrael pošao da okupira obećanu zemlju, Mojsiju je bilo rečeno u 5. knjizi Mojsijevoj 20, 17. o narodima koji su tamo bili.

“Nego ih zatri sasvijem, Heteje i Amoreje i Hananeje i Ferezeje i Jeveje i Jevuseje, kao što ti je zapovjedio Gospod Bog tvoj.” Primetićete da su Heteji ovde spomenuti prvi na listi i to nam pokazuje da su bili veoma jaka i dobro poznata nacija u to vreme.

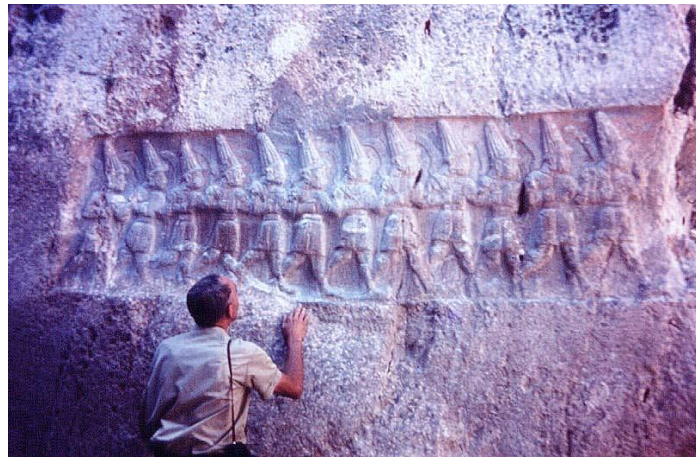
Još jedan značajan stih se nalazi u 2. knjizi Carevima 7, 6. Sirijci su bili okupirali Samariju, ali iznenada su pobjegli od straha: *“Jer Gospod učini te se u okolu Sirijskom ču lupa kola i konja i velike vojske, te rekoše jedan drugom: eto car je Izrailjev najmio na nas careve Hetejske i careve*

Misirske da udare na nas.” Ovde ne samo da su Heteji spomenuti kao strašan udarac u srca Sirijske vojske, već Heteji su spomenuti pre Egipćana, što znači da su bili veoma moćni.

I tako po Biblijskim izveštajima Heteji su bili veoma važna i jaka nacija. Ali stari istoričari nisu ih ni spominjali, a kritičari su govorili da je to samo jedna od mnogih legendi. “Heteji?” oni su se smijali, “to je samo još jedna od Biblijskih priča! Takva nacija nije postojala! Istorija ne zna ništa o njima!” Priča o njihovom pronalasku ima svu dramu i stvarnost jednog romana.

Slučajna otkrića

Ova priča počinje 1810. godine sa jednim incidentom u životu jednog švajcarskog istraživača po imenu Džon Burkhart koji je pronašao izgubljeni grad Petru, i vratio se da kaže svetu o gradu koji je crven kao ruža. U toku njegovih putovanja, Burkhart je posetio Hama u severnoj Siriji i tu je primetio neko veliko kamenje na kojima su bili ispisani nekakvi čudni hijeroglifi. Ako to nisu bili Egipatski hijeroglifi, šta je to onda

bilo? Burkhart nije imao pojma šta bi to moglo da bude, niti je itko drugi znao. 1822. godine izdao je knjigu pod naslovom “Putovanja u Siriji i Svetoj Zemlji.” U njoj je opisao jedan kamen sa puno malih figura i znakova koje liče na neke hijerogliffe ali nisu ličili Egipatskim. Jako je čudno da se naučnici nisu pozabavili ovim malo više.

1834. godine jedan Francuski istraživač po imenu Šarl Teksier je putovao kroz centralnu Tursku u potrazi za izgubljenim Rimskim gradom Taviumom. U toku njegovog putovanja došao je do jednog malog mirnog sela koje se zvalo Bogazkale. On je kao i obično pitao da li znaju za neke stare ruševine i bilo mu je rečeno da ih tamo na jednom brdu ima jako puno. Ono što je video ga je zapanjilo. Ovde je bilo isklesanog kamenja, napuštene ulice i vanjski zid koji je išao pet kilometara oko grada. Ovo nije bio Tavium. Ovo je bilo puno veće. Ali šta je to onda? Ko je sazio i držao ovaj veliki grad. On je otišao sa ovih ruševina zbunjen.

Onda ga je jedan Turčin odveo preko jedne uvale do mesta gde je bilo jako puno kamenja koja su virila iz zemlje. Ovo mesto se zvalo Jazilikaja. Ovde, uklesana na jednom kamenu je bila linija figura sa šiljatim kapama. Šta je to? Jesu li ovo kraljevi? Vojnici? Bogovi? Teksier je bio začuđen i zbunjen.

Sledeće godine jedan Britanski putnik, Viliam Hamilton, je došao u Bogazkale i video je sve ono što je video i Teksier. Dvadeset kilometara severno Hamilton je pronašao još jedan napušteni grad kojeg su Turci zvali Alakahujuk. Hamilton je isto tako bio začuđen sa onim što je video.

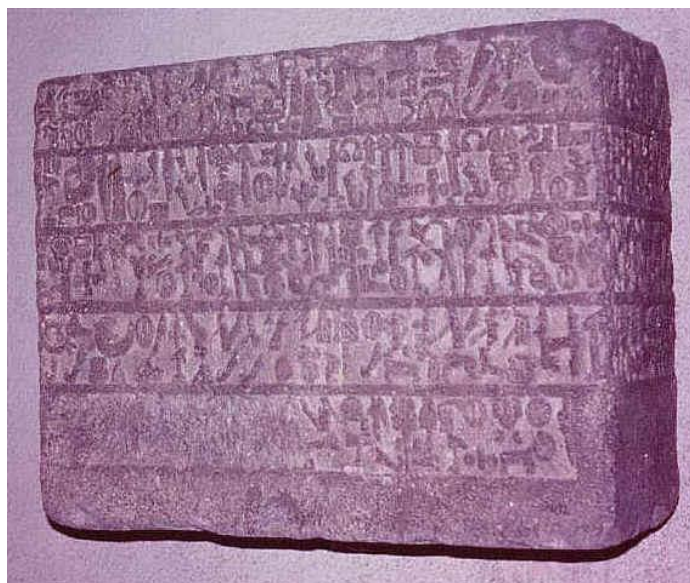
1862. godine Francuz po imenu Žorž Pero, došao je u Bogazkale. Osim što su njegovi prethodnici videli, Pero je pronašao jedan kamen koji se zvao Nišan Taš, na kojem je bilo puno uklesanih hijeroglifa. Isto tako Pero nije znao šta ovi hijeroglifi znače.

1870. godine dva Amerikanca, J.A. Džonson i doktor Džesap, su se šetali bazarom u Hamat-u gde su приметили još tri kamena koja su bila slična onima koje je Burhart pronašao. Nedugo posle

toga još jedan sličan kamen je pronađen u Alepu. Polako su se približavali odgovoru na sve ono što su pronašli.

Kiša meteora

1872. godine čovek drugačijeg karaktera je došao na scenu. To je bio Viliam Rajt, Irski misionar koji je poznao jezik tog kraja, imao razumevanja za te ljude i što je najvažnije bio je u dobrim odnosima sa guvernerom, Subi pašom. Guverner je bio razuman čovek i Rajt je uspeo da ga nagovori da se to kamenje odnese u Istanbul u muzej i da se tamo čuva. Ali, tada je došlo do nemira.

Izgledalo je da je narod verovao da to kamenje ima neke moći za očne bolesti. Kad su arheolozi počeli da polako vade kamenje, narod je jasno protestovao. Ali pošto je vojska bila na strani arheologa oni su uspeli da kamenje izvade van i odnesu u guvernerovu palatu. A onda je počelo još veće nasilje. Te noći demonstranti su išli ulicama i dizali narod na bunu. Da se stvar još više pogorša, na nebu se video pljusak meteora i ovo je narod još više uzbudilo. Narod je krenuo prema palati i navalili su na kapiju. Da nije bilo vojnika Rajt i guverner ne bi videli zoru.

Ujutru narod je još uvek stajao ispred palate, i guverner je dozvolio njihovoj delegaciji da izlože svoju žalbu. Saslušao je njihove zahteve, a posebno se zainteresirao za njihovu priču da je Alah pokazao njegovu ljutnju i pokazao pljusak meteora. A onda ih je guverner pitao, “Jeli itko bio ozleđen od meteora?” “Ne,” oni su odgovorili, “Jeli koja životinja bila ubijena?” “Ne,” “Jeli koja

zgrada bila oštećena?” “Ne.” “Ah,” rekao je guverner, “onda možemo videti da Alah nije ljut.” I sa ovo malo mudrosti guvernera narod se razišao i tako je ovo kamenje odneseno u Istambulski muzej gde su i sada na izložbi.

1876. godine počela su iskopavanja u Gaziantepu, stotinu kilometara severo-istočno od Alepa koji se nalazi blizu granice Turske i Sirije. Ovde su pronađene još mnoge statue i kamenje sa hijeroglifima koji su ličili na one pronađene u Turskoj.

Ovakvi pronalasci su pristizali sve brže i u sve većem broju. Čak i u Izmiru na zapadnoj obali Turske je pronađeno ovo čudno kamenje. Ali još uvek niko nije znao ko je napravio sve ovo. Samo jedno je bilo sigurno: jedna velika i moćna nacija je nekada okupirala ovo područje.

Hetejski narod postaje deo istorije

Napokon 1880. godine na sastanku Društva za Biblijsku Arheologiju u Londonu, jedan mladi, ali dobro poznat naučnik po imenu Arčibald Henri Sajs, je izjavio da sva ova otkrića ne ukazuju na ništa drugo nego na Heteje koji se spominju u Bibliji. Heteji? Kritičari su se počeli smijati. Svi znaju da su Heteji bili samo jedna biblijska izmišljotina, ili su bili jedno malo pleme koje je okupiralo jedan ćošak Palestine kada su je Izraelci napali.

Ali Sajs se držao svoje izjave. On je već dosta istraživao po ovom pitanju i čak je bio u Turskoj da tamo istražuje. Sada se predao još većem istraživanju. Ova tema je postala jako popularna među naučnicima i bila je u novinama svaki dan. Narod je mogao da čita rasprave koje su se vodile i da sami izvuku za sebe zaključak.

1881. godine izašla je nova Enciklopedija Britanika i ovoga puta pod naslovom Heteji nije stajalo samo osam redova već čitave stranice. Na kraju ovoga članka pisalo je: “*Mi sa željom čekamo potvrđenje profesora Sajca da su Heteji bili autori hijeroglifa pronađenih u Hamu.... Ako se ovo dokažeova prelepa nacija stupa na jednu poziciju koju je teško nadmašiti.*”

Napokon 1884. godine Vilijam Rajt je napisao knjigu koja se zvala “Hetejsko Carstvo” u kojoj je prezentirao puno naučnih dokaza o Hetejima tako da više nije moglo biti otpora. Ali potraga za istinom je tek počela. Bili su sigurni da su dobro identifikovali Heteje, ali se još uvek nije znalo ništa o njihovoj istoriji. Ovo nije bilo poznato sve dok jezik i pismo Heteja nije bilo shvaćeno.

Pisma iz Tel el Amarne

Prvi pronalazak nije došao iz Turske niti iz Sirije već, dve hiljade kilometara daleko u Egiptu. 1887. godine pronađena su pisma iz Tel el Amarne. Ovo su bile glinene pločice na kojima je bila napisana poruka faraonu Akenatonu. Jedno od ovih pisama je bilo adresirano od Hetejskog cara Supiluliumasa za Akenatona, čestitajući mu na njegovom stupanju na presto. Ovo je bilo veoma važno, ne samo zato što nam je dato ime jednog od Hetejskih careva, nego se sada mogao znati datum kada je ovaj car bio na prestolu.

Od ovih pisama pronađenih u Tel el Amarni dva su bila važna. Ove pločice bile su poznate kao "Arzava pisma". Napisane su čitljivim klinastim pismom, ali na nepoznatom jeziku. Naučnici su znali da je ovo Hetejski jezik i počeli su da istražuju kako se izgovara i čita.

1902. godine jedan Norveški naučnik po imenu J.A. Knudzin, je izjavio da je Hetejski jezik bio Indo-Evropskog porekla. Ova njegova sugestija je bila dočeka sa vikom kritičara. Upotrebljavali su tako jake argumente za svoje dokaze, da je Knudzin na kraju priznao grešku. Vreme je pokazalo da je on bio upravo.

10 000 glinenih pločica

1906. godine došlo je do još jednog značajnog pronalaska. Hugo Vinkler je bio Nemač sa veoma lošim karakterom, bio je takva osoba da je bio neprijatelj sa bilo kim bi se sreo. On nije bio osoba za arheološki posao, u stvari on uopšte nije ni bio arheolog. On je bio filolog, naučnik pisama, i bio je veoma dobar u svome poslu. Čitao je Asirska pisma kao što bi vi čitali vaše jutarnje novine.

Kada je Vinkler stigao u Bogazkale odmah je počeo sa iskopavanjima. On je bio više zainteresovan za pisma nego za građevine. Verovali ili ne, on je našao nekih deset hiljada glinenih pločica. Mnoge od ovih pločica su bile na poznatom Vavilonskom jeziku i Vinkler je počeo da ih prevodi.

Jednoga dana dok je prevodio ove pločice, podigao je jednu pločicu i kada je video šta na njoj piše nije mogao verovati svojim očima. Na ovoj pločici je pisalo o bici koja se dogodila u Kadešu i kako je potpisan mirovni sporazum između Egipatskog kralja Ramsesa i Hetejskog kralja Hatusilisa. Ovaj sporazum je napisan na južnom zidu Karnakovog hrama i bio je dobro poznat naučnicima. Vinkler je sada gledao u Hetejsku verziju ovog sporazuma. Kao što i danas kada kupite kuću ili kada se potpiše neki međunarodni sporazum obe strane imaju kopiju tog sporazuma isto tako i ove istorijske nacije su imale svoje kopije potpisanih sporazuma. Vinkler nije mogao da veruje svojim očima.

Sa ovim materijalom naučnici su sada mogli da napreduju u proučavanju Hetejskog jezika. 1915. godine naučnik po imenu Friedrich Hroznitz je svojim proučavanjem Hetejskog jezika izjavio da je hetejski jezik u stvari Indo-Evropski jezik.

On je imao toliko puno dokaza da su kritičari i ostali naučnici morali da popuste i priznaju da je to tačno. Kako to da su Heteji, koji su bili potomci Hama i koji su došli iz Palestine, pričali neku vrstu Evropskog jezika? Ali to je bio Indo-Evropski jezik i naučnici su morali da se sa tim pomire. 1929. godine odštampan je priručnik Hetejskog jezika.

Tarkendemosovi pecati

Znači sada su Heteji bili identifikovani i njihov jezik je bio preveden. Ali, sada je došao posao da njihovi hijeroglifi budu prevedeni. U stvari Arčibald Sajs se suočio sa ovim problemom mnogo ranije. Jednoga dana Sajs je pronašao jedan izveštaj koji je spominjao dva pečata koja su pronađena u Zapadnoj Turskoj i poslije toga poslati u Engleski muzej. Ovi pečati su imali neke čudne hijerogliffe na njima. Sajs je odmah pomislio da su možda ova dva pečata na dva različita jezika, ali imaju isti sadržaj. Sajs je krenuo u potragu za ovim pečatima.

Kada je došao u muzej rečeno mu je da su ti pečati bili ponuđeni muzeju ali su ih odbili zato što nisu znali šta oni predstavljaju. Ali na Sajsovu sreću napravljene su kopije ovih pečata prije nego što su ih vratili. Tarkendemosovi pečati su sada bili kod Sajsa i on je počeo da ih prevodi. Malo je napredovao i uspeo je da prevede reč za “kralj” i ime tog kralja, ali nije ništa više saznao. Bilo je još mnogo takvih pronalazaka pečata u Turskoj, ali oni su bili veoma kratki i iz njih se nije moglo puno saznati.

Ključ za razumevanje Hetejskih hijeroglifa

Tek 1974. godine pronađen je ključ za otvaranje ovog misterioznog jezika, kada je Helmut Teodor Bosert otišao na iskopavanje jednog arheološkog mesta koje se zvalo Karatepe u južnoj Turskoj.

On je postigao velike uspehe i pronašao je veoma očuvane Hetejske stvari. Pred kraj njegovog iskopavanja Bosert je iskopao jedan kamen na kome je bilo nekakvo feničansko pismo. On je još malo kopkao i pronašao takav isti kamen na kome je prepoznao Hetejsko pismo. Njegovo srce je htelo da pukne od sreće. Ali pošto nije imao vremena da dalje istražuje on je ponovo zakopao ovo kamenje i vratio se kući.

Pet meseci kasnije Bosert se vratio u Karatepe. Čim su stigli on je dao zadatak svome timu gde da kopaju i nije prošlo dugo oni su našli ovaj kamen sa Feničanskim pismom. Svi su bili jako sretni. Kasnije im je dao zadatak da kopaju par metara od ovog kamena i stvarno nije prošlo dugo našli su i drugi kamen. Ali kada su ga izvadili van, Bosert je video da ono što je on one večeri mislio da je Hetejsko pismo, nije bilo ništa drugo nego pukotine u kamenu. Njegovo srce

se slomilo. Ali njegovi radnici su nastavili kopati i nedaleko odatle su pronašli jedan kamen na kome je bilo ispisano Hetejsko pismo. Pošto su sada imali dva kamena sa istim sadržajem jedan na poznatom Feničanskom pismu, a drugi na Hetejskom. Sada je samo trebalo vremena da se ovi hijeroglifi prevedu.

Prema Biblijskim izveštajima Heteji su bili veoma jaki u Palestini. Ali su ili migrirali ili su bili primorani da se nasele u Anatoliji. Prema izveštajima val doseljenika koji je došao sa severa je uneo Indo-Evropski jezik. Prvi kralj ovoga naroda je bio Anitas, koji je osvojio grad Hatusas koji se nalazi iza Bogazkale. Kasnije je Bogazkale postao glavni grad Hetejske nacije.

Kralj koji je ujedinio Heteje zvao se Labarnas i postao je veoma čuvena ličnost da su i drugi kraljevi uzimali to ime, kao što su Egipatski kraljevi zvani faraoni. Kasnije je došao drugi kralj na presto koji je vodio svoju vojsku u pohode. Osvajali su jako puno zemalja čak i Vavilon i iz njega odneli zlatni kip boga Marduka.

Međuodnosi Hetejaca i Egipćana

Kralj Supiluliumas je bio taj koji je doveo Hetejsko carstvo na vrhunac svoje slave. On je bio taj koji je sagradio Hatusas i napisao ovo pronađeno kamenje koje se zove, Nišan Taš. Ovo je bila lista svih kraljeva pre njega. Supiluliumas je bio taj koji je napravio snažnu Hetejsku vojsku. On je uspostavio svoje carstvo širom cele današnje Turske i severne Sirije. On je bio taj koji je poslao poruku faraonu Akenatonu, izražavajući svoju radost što je on postao faraon.

Delegacija iz Egipta je došla u njegov kamp sa porukom od Ankesenamen, udovice faraona Tutankamona. Poruka je glasila: *"Moj muž je umro, a ja nemam ni jednog sina. Ali se priča da ti imaš jako puno sinova. Ako bi mi hteo dati sina da mi bude muž, jer kako mogu uzeti jednoga od mojih slugu i udati se za njim."* Supiluliumas nije mogao da veruje. On toliko nije verovao da je poslao svoju delegaciju u Egipat da izvide da li je to istina. Njegova delegacija se vratila sa informacijom da je ova ponuda tačna i prava i doneli su još jednu poruku od Egipatske kraljice. Supiluliumas nije više oklevao, odmah je poslao jednog od svojih sinova. Ali ovo njegovo neverovanje je bilo tragično. U međuvremenu Eje je uspeo da popne na presto i ubije mladu kraljicu. Kada je Hetejski princ stigao u Egipat čekalo ga je iznenađenje i on je bio ubijen. Da je Supiluliumas reagovao na vreme Egipat bi postao Hetejska provincija sa Hetejskim kraljem na Egipatskom prestolu.

I tako je došlo do sukoba između ove dve super sile toga vremena, a dogodilo se u vreme Muvatalisa. Njegov suparnik je bio faraon Ramzes Veliki. Ovaj sukob je bio dobro poznat i dogodio se u Kadešu gde je Ramzes bio sretan što je izvukao živu glavu. Nekoliko godina kasnije Ramzes je shvatio da ne može pobediti i potpisao je mirovni sporazum sa Muvatalisovim naslednikom Hatusilisom III. Ali sunce je polako počelo da zalazi za ovu veliku naciju. Tudalijas je bio zadnji kralj Hetejskog carstva. On je bio veoma religiozan čovek i jako je dao za gradnju hramova različitim bogovima kojima su Heteji služili. Danas se mogu videti mnogi njegovi hramovi koji su veličanstveni. To je bila predivna arhitektura tog vremena.

Ali takozvani “narodi mora” su došli na Heteje i srušili ovu veliku naciju brišući je iz istorije sveta. Bilo je tu malo otpora, ali to je bilo ubrzo ugašeno i Heteji su bili izgubljeni i zaboravljeni. Samo je Biblija očuvala podatke o ovoj velikoj naciji sve dok nisu bili pronađeni u naše vreme.

Asirsko carstvo

Arheološka tema 4

U dalekoj istoriji prema Biblijskim zapisima, svet je postao tako bezbožan i pokvaren da je Bog rešio da ga uništi. Uništenje je došlo u obliku velikog potopa, koji je pokrio celi svet. Samo su se spasili Noje i njegova tri sina sa svojim suprugama. Sinovi su bili Ham, Sem i Jafet.

Od Sema su nastale Semitske rase Bliskog Istoka. Od Hama su Hamiti koji su se naselili po Africi i Hananu. Ostatak čovečanstva, kao Evropljani, potiču od Jafeta.

Jedan od Semovih sinova je bio i Ašur kako kaže Biblija: *“Iz te zemlje izađe Asur i sazida Nineviju ...”* 1.

Mojsijeva 10, 11. Ninevija je postala politički centar Asirskog carstva.

Nalazila se na istočnoj obali reke

Tigris u severnom Iraku. U arapskom svetu je poznata kao Kujundžik. Grad

Kalah koji je 30 km južno od Ninevije, postao je vojni centar Asirije. Istorija ovih gradova Asirskog carstva je veoma interesantna.

U izdanju Enciklopedije Britanike iz 1964. godine nalazimo podatak koji kaže: *“Lista sumerskih kraljeva, raspoređuje kraljeve na kraljeve pre i kraljeve posle potopa.”* knjiga 2, str. 960. Za deset kraljeva koji su vladali pre potopa kaže se da su vladali u periodu od 10,000 godina. Ovo potvrđuje Biblijsku činjenicu da su prvi ljudi živeli jako dugo.

Sargon - kralj je opunomoćen

Prema asirskim zapisima prvi gospodar ratova je bio Šarum-kin, koji je poznatiji pod imenom Sargon I. Njegovo ime znači "kralj je opunomoćen". O njegovom istinskom rođenju i roditeljima ništa se ne zna. Na jednoj glinenoj tablici su nađeni sledeći podaci: *"Sargon, moćni kralj Agade sam ja. Meni je moja majka bila podmetnuta, a oca nikada nisam ni poznavao. Majka me je rodila u tajnosti, stavila me u korpu i pustila niz reku. Reka me je dovela do Akija, koji je gospodar voda i koji me je prisvojio."* Prastari bliski istok, knjiga 1, str. 85. 86.

Sargon je bio dinamičan karakter sa velikim ambicijama i srećom koja mu se smešila. Bez obzira na njegovo nepoznato poreklo, on se dočepao prestola i vodio je veliku armiju koja je oblikovala carstvo. On je tvrdio da je svoje oružje oprao u Persijskom zalivu i da je sekao Libanske kedre. Došao je do planine Taurus u južnoj Turskoj. Glavni grad mu je bio Akad, grad koji nikada nije pronađen.

Pločice iz Eble

Do skoro se smatralo da je Sargon bio jedini vladar u to vreme na Bliskom Istoku, ali su na svetlo dana došla otkrića o Ebli. Ime ovog mesta se prvi put pominje na glinenim tablicama sa Bliskog Istoka. U to vreme se još uvek smatralo da je Ebla samo jedno malo selo iz tog vremena. Mladi naučnik Paulo Matie, došao je u Siriju da iskopava za svoj univerzitet iz Rima. Nakon nekog vremena se vratio u Rim sa zaključkom da je najbolje mesto za iskopavanje 70 km severno od Alepa, ili Tel Mardika. Tako je 1964. godine italijanska ekspedicija u Siriji započela svoja iskopavanja i istraživanja.

Ali počeci nisu bili značajni. Blizu sela Mardika sa 500 stanovnika nalazilo se malo brdašce od 56 hektara. Na tom brdašcu su kopali sve do 1968. godine dok nije iskopan jedan kip. On je bio pola metra visok i na njemu je bio uklesan tekst u 26 redova. U tekstu se spominjalo ime Eble. Da li ovo brdašce od 56 hektara može da bude nekadašnje mesto Ebla?

Sledeće godine u novembru 1969. mladi Matije stajao je na stanici u Rimu čekajući starog naučnika i arheologa Đovanija Petinatea. On je bio stručnjak za neo-Sumeranske tekstove.

Te večeri su se našli u ulici Via Brescia 25, gde su gledali fotografije i tekstove od statue koja je dobila ime Ibitlim. Petinato je kasnije napisao: *"Uzbuđenje koje sam doživeo dok sam gledao 26 redova teksta na bazaltnoj statui bez glave, ne može se opisati."* On je potvrdio da se reč Ebla

dva puta pojavljuje u tekstu. Kasnije je Matije ozvaničio Đovanija kao zvaničnog prevodioca za Ebla. To je bila odluka koju će kasnije zažaliti.

Prošlo je još 5 godina teškog rada i kopanja dok se nije došlo do značajnog otkrića. U avgustu 1974. godine Petinato je primio telegraf od Matije iz Damaskusa: *“Nađeno je 40 tablica. Čekamo na tebe u Siriji.”*

Matije nije puno čekao jer je u septembru Petinato došao. Petinato se suočio sa tablicama. Nekoliko minuta ih je gledao i onda je izjavio da ne razume nijednu reč od njih. Za trenutak su svi bili iznenađeni da jedan stručnjak tako nešto ne razume. Petinato je znao da reči pročita, ali nije znao da ih prevede.

Petinato nije mogao da uradi ništa drugo nego da se vrati u Rim sa tablicama i da počne da proučava novi jezik. 23. aprila 1975. godine, Petinato je izjavio pred Rimskim pontifikatskim institutom da je tekst sa tablica napisan na jeziku severozapadnih Semitskih naroda, koji su poznati kao stari Hananci.

Otkriće je bilo senzacionalno i svi su govorili o novom jeziku. Ali to je bio jedan od najstarijih jezika sveta. To je bio jedan od prvih jezika kojim je napisana Biblija.

Ali, ovo je bio sve samo početak uzbuđenja. Nekoliko meseci kasnije Petinato je primio drugi telegram od Matije o novom otkriću od hiljadu tekstova i fragmenata. Petinato je ponovo došao u Siriju.

30. septembra u noći, dok je Petinato proučavao tablice, došao je kurir sa vešću o otkriću novih tablica. Petinato je sa lampom u ruci požurio i zavirio u rupu gde je video mnoštvo prašnjavih glinenih tablica.

Petinato je polako ušao u rupu duboku 8 m, da bi video tablice i tekstove koji su hiljadama godina bili sakriveni. Dok je gledao tablice, čitao je: *“Grad Arga je u rukama kralja iz Eble. Grad Ladain je u rukama kralja iz Eble.”* Mesto arheoloških iskopavanja, Tel Mardik, je stari grad Ebla.

Sve ukupno je pronađeno 20,000 tablica koje je Petinato grčevito prevodio. Mnoge nove činjenice su došle u javnost.

Ebla je bila veliki i visoko civilizovani grad sa 260,000 stanovnika. Imala je razvijeno školstvo. To se zaključilo na osnovu tablica koje su u sebi sadržale mnoge reči koje su predane po abecedi. To je bio jedan od prvih rečnika. U tom rečniku se moglo naći ne samo objašnjenje reči, nego i kako se izgovara. Čak je bio i leksikon Sumeranskih reči koje su objašnjene na jeziku Eble. Nađene su i glinene enciklopedije koje daju informacije o botanici, životinjama, mineralima. Jedna tablica se zove “Koja je to ptica?” Ona na jednostavan i detaljan način objašnjava i razotkriva 142 ptice koje su u to vreme živele na tom području.

Biblijska imena na pločicama

U tablicama se spominju imena koja nam zvuče poznato: Adam, Avram, Izak, David, Saul, Jetro, Dalila i mnoga druga. Na tablicama se nalazi reč Ben-Izrael, što znači "Izraelova deca". Ne smatra se da ove tablice govore o Biblijskim ličnostima. One samo potvrđuju činjenicu da biblijski zapisi imaju istorijsku osnovu.

U glinenim tablicama iz Eble se spominju imena gradova iz tog vremena kao Sodoma i Gomora. Sve do tog otkrića naučnici su smatrali da je događaj o Sodomi i Gomori iz 1. Mojsijeve 19. poglavlja samo priča. Na Ebla tablicama se takođe spominju imena Adma, Zeboim, Belah. Ova imena gradova ovim redom su nabrojana u istoriji o Avramu u 1. Mojsijevoj 14. poglavlju.

Kakve sve ovo ima veze sa Sargonom iz Akada? Na Eblinim glinenim pločicama može se pročitati da je Sargon plaćao porez Ebli. Kasnije je Sargonov unuk Naram – Sin pokorio i uništio Eblu, a za to i postoje dokazi. Isto tako postoje dokazi da je Ebla upravljala državom od Anatolije do Sinaja i od Kipra do Persije. Sargon je vladao 56 godina i njega su nasledila njegova dva sina koji su vladali 24 godine. Nakon njih je došao Sargonov unuk Naram – Sin, koji je vladao 37 godina. Njegova najznačajnija građevina je stela koja obeležava njegovu pobedu nad varvarskim plemenom Lulubi iz Zargos planina.

Asirski najmračniji dan je tek dolazio. Varvarsko pleme Guti sa istoka donelo je uništenje Asiriji. Oni su bili necivilizovani i ima malo zapisa o njihovoj vladavini.

Nakon tamnog doba došlo je do borbe sa vladarima iz Ura i Amoritima. Ali, u 13. veku pre Hrista, nova linija moćnih Asirskih kraljeva je došla na vlast. Adad – Nirari I je poveo vojni pohod na zapad, a u tome ga je sledio njegov naslednik Šalmanesar I. On je osnovao grad Kalah koji je poznat i u Bibliji. Od tog vremena, Asirija je samo napredovala. U 10. veku pre Hrista dostigli su svoj vrhunac u slavi i moći.

Političar i arheolog

Jedan mladi engleski avanturista, odgovoran je za otkrivanje mnogih podataka o Asircima. Interesantno je pomenuti da on nije bio ni arheolog kada se uputio u svoju avanturu na Bliski Istok.

O njemu možete saznati u maloj Londonskoj kapeli Svete Margarete. Na zidovima kapelice piše: *"Molim te da se setiš Henrija Ostina Lajarda, koji je otkrio Nineviju."*

Lajardov otac je bio političar u Britanskom parlamentu, pa je i mladi Lajard hteo da se bavi politikom. Uskoro je postao i uspešan član parlamenta i proglašen je podsekretarom inostranih poslova Velike Britanije. Kasnije je postao Britanski ambasador u Madridu, a kasnije u Konstantinopolju.

Kao mladić, bio je učen da bude advokat, ali mu je otac umro dok je Lajard bio mlad. Uskoro je mladi Lajard primio poziv od ujaka s Cejlona da tamo radi kao mladi advokat.

U isto vreme i Lajardov prijatelj, Edvard Mitford, bio je takođe poslan za Cejlone, tako da su se obojica odlučila da putuju zajedno. Tajna je bila u tome što Mitford nije mogao da podnese more. Tako su morali da putuju kopnom.

Putovanje su počeli rekon, pa su prešli na kočije i tako putujući po Evropi završili su u Srbiji. Za dalje putovanje nije bilo drugog prevoza nego samo na konjima. Nijedan nije znao jahati konje pa su i to morali naučiti i tako su krenuli na put. Godina je bila 1839.

Mitford je imao 32 godine, a Lajard 22 tako da su i njihova gledišta života bila različita. Mitforda je zanimala priroda, a Lajarda istorija. Kad su došli do Konstantinopola, Lajard se razboleo od malarije i skoro umro. Doktor je čak i označio područje na njegovom stomaku gde bi se trebale postaviti pijavice koje će izvući "lošu krv".

Pored ovako ubitačnog tretmana Lajard je ozdravio i nastavio putovanje. Kada su došli do Jerusalima Lajard je hteo da vidi grad Petru koji je otkriven 1812. godine. Mitford je po prirodi bio oprezan i nije hteo da ide u te krajeve u kojima je pretila opasnost. Lajard je otišao sam i skoro je par puta bio u situaciji da izgubi život. Za to vreme je Mitford otišao dalje, pa ga je Lajard stigao kod Alepa. Nastavili su zajedno put do Mosula gde se i Lajard prvi put popeo na brda Kujundžika. Vukla ga je želja da sazna šta je ispod ovih brežuljaka.

U Mosulu su ostali dve sedmice gde je Lajard upoznao Teksiera koji je otkrio Hititski grad Hatusas u Turskoj. Oni su otplovili niz Tigris gde je Lajard video ruševine Nimruda koje je želeo i sam da istraži.

Ostali su u Bagdadu dovoljno dugo da mogu da nauče Persijski jezik, a onda su odjahali do Hamadana u Persiji, gde su se razdvojili. Mitford je želeo da ide sigurnijom severnom rutom preko Kaspijskog jezera, a Lajard je hteo da ide južno, koji je bio opasniji put.

Lajard nikada nije došao do Indije. On se upleo u pokret otpora Baktiari plemena protiv Persijske vlasti i dve godine je proveo sa njima. Ali celi otpor je propao i Lajard se vratio u Bagdad u Britansku ambasadu i tražio da ga pošalju za Konstantinopolj.

Na svom putu kod Mosula, je upoznao francuskog konzula Pol Emil Bota, koji je isto bio zainteresovan za brežuljke u Kujundžiku. Kasnije je Bota i počeo da iskopava na tom mestu, ali nije imao uspeha.

U Konstantinopolju Lajardu je ponuđeno radno mesto u Britanskoj ambasadi. Prihvatio je posao. U međuvremenu Bota je premestio svoj rad u Korsabad gde je imao velikog uspeha. On je napisao Lajardu: *"Dođi da imamo arheološku zabavu u Korsabadu."*

Lajard nije prihvatio poziv, ali je ubedio ambasadora Engleske, Straforda Kaninga, da ne bi bilo u Britanskom interesu da Francuzi pronađu sve kipove krilatih bikova. Tako je Straford dao Lajardu svoje privatne novce i Lajard je 1843. godine krenuo za Mosul.

Samo što je počeo iskopavanje u Nimrudi, već je doživeo uspeh. Otkrio je mnoge velike reljefe i kipove koje je poslao za London. U Londonu je poraslo veliko interesovanje. To je i razumljivo, jer je tadašnji repertoar starina Asirije u Britanskom muzeju bio samo mali stakleni sanduk sa par starina.

Ipak, najveće Lajardovo otkriće je bio crni kamen u Nimrudu. Taj crni kamen pokazuje stranog kralja kako kleči i plaća porez Asirskom kralju. U to vreme je i sir Henri Rolinson uspeo da rastumači Asirsko klinasto pismo. Tako su na kraju obojica njih čitali pismo na kamenu. Tekst spominje Šalmanasara III i kralja Jehua iz Izraela, koji kleči. Ovo je bilo prvi put da je negde otkriven spomenik sa slikom nekog Izraelskog kralja.

U 1847. godini Lajard se vratio u London, gde je napisao veoma popularnu knjigu u dva toma "Ninevija i njeni ostaci".

1849. godine, Lajard se vraća u Mosul gde je dobio dozvolu da iskopava u Kujundžiku. Napravio je uspeh veći nego njegov kolega Francuz Bota. On je provalio u Senaheribovu palatu i pronašao reljefe na zidovima koji govore o Asirskoj opsadi grada Lakiša. O ovoj opsadi možemo čitati u Bibliji u 1. Kraljevima 18. poglavlje. Za bibličare ovo je bilo senzacionalno otkriće.

Lajard je našao i palatu Asurbanipala, poslednjeg kralja Asirije. U palati je pronašao oko 10,000 glinenih tablica.

1851. godine Lajard se vratio u Englesku i ušao u svet politike, ali su njegova arheološka otkrića otvorila vrata u poznavanju Asirskog carstva.

Uspon Asirskog carstva

Pod Ašurdanom II, 993. godina pre Hrista, i Adadnijarijem II, 910-889. godine pre Hrista, ponovo je Asirija u usponu. U svemu ovome je interesantan i Ašurnasirpal koji je bio veoma surov po karakteru i vodio je velike ratove. Njegovi neprijatelji su bili čerečeni, odsecane glave i koža im je živima guljena. Ipak on je izgradio i veličanstvenu palatu u Kalaku. To je bila prva Asirska palata sa reljefima na zidovima.

Ašurnasirpalov sin, Šalmanasar III, je održao carstvo, gde se kod grada Karkara odupro Sirijskom kralju Ben Hadadu i Izraelskom kralju Ahabu. Ahab se spominje u Bibliji u 1. Kraljevima 18 – 22.

Religijska reforma Ninevije

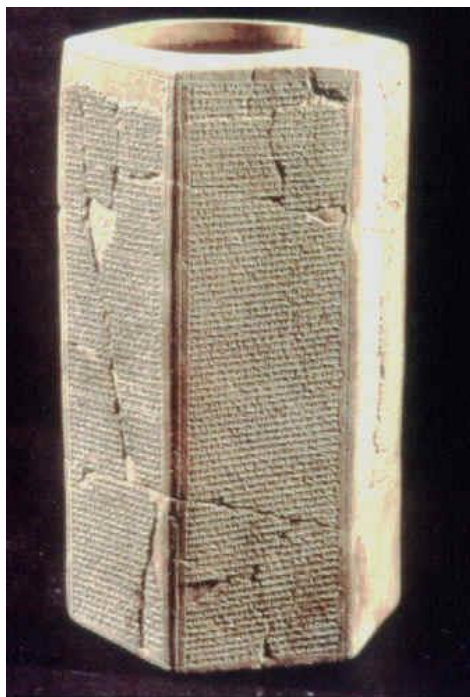
U to vreme istorije i Biblijski zapis kaže: *“Reč Gospodnja dođe Joni sinu Amitajevom govoreći: Ustani i idi u Nineviju, veliki grad i plači na njega, jer njegova je zloća došla do mene.”* Kada se Jona pojavio na ulicama Ninevije propovedajući o pokajanju, građani su prihvatili tu poruku. Za ovo je značajno reći da Asirki zapisi pominju religijsku reformu za vreme vladavine Adad Nirarija III sina Semiramasa.

Politika širenja

Ali 745. godine pre Hrista na vlast dolazi Tukulti Apal Ešara III koji je vodio velike ratove. Čak i Biblija pominje ovaj rat sa Izraelom: *“Tako je Bog Izraelov uzbudio duh Fula, kralja Asirije i duh Teglat Felnasara kralja Asirije i preseliše pleme Ruvimovo i pleme Gadovo i polovinu plemena Manasijina...”* 1. Dnevnika 5, 26.

Njegov sin, Salmanasar V, nastavio je sa očevom politikom širenja. Njegov glavni vojni pohod je bio protiv glavnog Izraelskog grada. *“Četvrte godine carovanja Jeze kijina... podiže se Salmanasar car Asirski na Samariju i opkoli je.”* 2. Kraljevima 18, 9. Opsada je trajala tri godine. Pre nego je Samarija i pala, bila je velika pobuna i Sargon II je preuzeo presto i tako pokupio i nezaslužene zasluge za osvajanje Samarije.

Sargonov sin je bio Senaherib. On je glavni grad premestio prvo u Ašur, a zatim u Nineviju, gde je izgradio i novu palatu. Senaheribova vladavina je praćena sa pobunama. Pobunio se bio i Vavilon u 689. godini pre Hrista, pa je Senaherib pokorio grad, skrenuo tok reke Eufkrat i poplavo celi grad do totalnog uništenja.

Juda pod opsadom

Jeze kija iz Jude je odbio da plaća porez pa je Senaherib opsedao Jerusalim. Jedna glinena prizma se sada nalazi u Britanskom muzeju i govori o samohvalisavosti Senaheriba. *“Isto tako se ni Jeze kija Jevrejin nije pokorio mome jarmu. Pokrenuo sam opsadu njegovih 46 jakih gradova. Njega sam napravio zatvorenikom u njegovom glavnom gradu. Bio je kao ptica u kavezu.”* Ovde on ne govori o osvajanju Jerusalima. Herod istoričar govori da se na kraju Senaherib morao

povući. U 2. Kraljevima 19, 32 – 35. čitamo: *“Zato ovako veli Gospod za cara Asirskoga: Neće ući u ovaj grad niti će baciti strele, neće se primaći njemu sa štitom niti će iskopati opkopa oko njega. Vratit će se putem kojim je došao. U ovaj grad neće ući veli Gospod. Jer ću braniti taj grad i sačuvaću ga sebe radi i radi Davida sluga svojega. Istu noć anđeo Gospodnji izađe i pobi u okolu Asirskom 185,000. Kad ustade ujutro to sve sami mrtvaci. Tako se podiže Senaherib car Asirski i otide i vrativši se ostade u Nineviji.”* Ubrzo nakon povratka bio je ubijen od svojih sinova.

Nasledio ga je njegov sin Esarhadon koji je proširio granice osvajajući Egipat. Grad Memfis je bio osvojen i zemlja je bila podeljena u 22. pokrajine pod Asirskom upravom. On je izgradio novu palatu u Nineviji. Ova palata se ne može u potpunosti otkopati, jer je na njoj izgrađena džamija. Muslimani veruju da je prorok Jona ovde sahranjen i mesto zovu Nebi Junus.

Poslednji asirski kralj i proročena propast

Sledeći i poslednji kralj Asirije je Asurbanipal. On je stigao u osvajanjima južno čak do Luksora u Egiptu i osvojio ga. Bio je veliki naučnik i imao je veliku biblioteku. Neke od glinenih tablica is te biblioteke je Lajard poslao u Britanski muzej.

Ali vreme je isticalo Asirskom carstvu. Izraelski prorok je već proročio Asirku propast. Cela knjiga proroka Nauma govori o propasti Ninevije. Stvarno je Ninevija i bila sahranjena.

612. godine pre Hrista, Vavilonjani i Medijanci su provalili u Nineviju i zapalili je. Kralj i njegov harem su nestali u plamenu. Poslednje Asirsko uporište Karkemiš bilo je uništeno uz pomoć egipatskog faraona Nehoa. Ninevija se nikada nije izgradila i ležala je u prašini tako da 2000 godina niko nije ni čuo za nju. Lajard i Bota su mislili da su je pronašli, ali Ninevija je i dalje zatrpana.

Prorok Sofonija je predvideo: *“Dignuće svoju ruku na sever i zatrće Asiriju, i Nineviju će opusteti da bude suva kao pustinja. U njoj će ležati stada, svakojako zverje između naroda, gem i ćuk noćivaće na njenim dovratnicima, pustoš će biti na pragovima.”* Sofonija 2, 13. 14. Zaista je tako. Danas pastiri iz Mosula napasaju svoja stada između brežuljaka Ninevije. Zaista je Ninevija zaboravljena. Samo se istoričari danas sećaju velike slave koja je pripadala veličanstvenom gradu Nineviji i Asirskom carstvu.

Vavilon, najstariji grad sveta imao je veoma interesantnu prošlost. Istorija počinje s biblijskim zapisom o opštem potopu u vreme Noja.

“Reče Bog Noju: Kraj svakome telu dođe preda me, jer napuniše zemlju bezakonjem i evo hoću da ih istrebim sa zemljom. Načini sebi kovčeg od drveta gofera i napravi pregrade u kovčegu i zatopi ga smolom iznutra i spolja. Jer ću pustiti potop na zemlju i istrebiti svako telo... i od svega živog, od svakoga tela, uzećeš u kovčeg po dvoje da sačuvaš u životu sa sobom... Uzmi sa sobom svega što se jede i čuvaj kod sebe...” 1. Mojsijeva 6, 13.14.19.21.

“Uđe Noj u kovčeg i sinovi njegovi i žena njegova i žene sinova njegovih sa njim radi potopa. Udari dažd na zemlju za četrdeset dana i noći. Navaljivaše voda većma po zemlji i pokri najviša brda što su pod celim nebom. Stajaše voda povrh zemlje sto i pedeset dana.” 1. Mojsijeva 7, 7.12.19.24.

“Ustavi se kovčeg sedmoga meseca, dana sedamnaestoga na planini Ararat. Ispusti gavrana koji jednako doletaše i odletaše dok ne presahnu voda na zemlji. Pa pusti i golubicu da bi vidio je li opala voda sa zemlje. Pred večer vrati se njemu golubica i gle u kljunu joj list maslinov koji beše otkinula. Tako pozna Noje da je opala voda sa zemlje. Tada reče Bog Noju: Izadi iz kovčega ti, žena tvoja, sinovi tvoji i žene sinova tvojih i sve zveri što su s tobom od svakoga tela... Izvedi ih sa sobom i neka se razidu po zemlji i neka se plode i množe. I načini Noje žrtvenik Gospodu... Gospod omirisa miris ugodni i reče u srcu svom: Neću više kleti ljudi sa zemlje, što je misao srca čovečijeg zla od malena.” 1. Mojsijeva 8, 4.7-9.11.15-17.20.21.

“Reče Bog: Evo znak zaveta koji postavljam između sebe i vas i svake žive stvari, koja je sa vama do veka. Metnuo sam dugu svoju u oblake da bude znak zaveta između mene i zemlje.” 1. Mojsijeva 9, 12.13.

Sadržaj pločica iz Eble

Mnogi bi ovaj biblijski događaj smatrali bajkom da nije otkriven Ep o Gilgamešu. U četvrtoj lekciji smo proučavali o Lajardovom otkriću hiljada glinenih tablica iz Asurbanipalove biblioteke u Nineviji.

Ove su tablice poslane u Britanski muzej, gde se počelo sa velikim projektom prevođenja ovih tekstova. 1872. godine došlo se do velikog otkrića.

Džordž Smit je rođen u Čelsiju, London, 1840. godine. Kao mladić postao je učenik jednog gravera. On je bio opčinjen mnogim predmetima i starinama koje su stizale u London sa Asirskih

iskopina. Počeo je da kupuje i knjige o arheologiji. Svaki trenutak slobodnog vremena provodio je u muzeju gledajući ove starine. Jednom prilikom je i upoznao Henrija Rolinsona koji je prvi dešifrovao Asirsko pismo.

Rolinson je bio impresioniran Smitovim interesovanjem za arheologiju, pa mu je našao posao u muzeju. Smit je bio toliko vredan na poslu da je ubrzo bio unapređen u asistenta Asirskog odeljenja Britanskog muzeja.

To je bio težak rad dok je prevodio tablice sa tekstovima iz Asirskih zakona, trgovine, religije, politike, pa čak i podele hrane za zatvorenike. Ali, 1872. godine došao je nezaboravan dan za Smita. Dok je čitao jednu tablicu, primetio je da mu je tekst i događaj poznat.

Ep o Gilgamešu ili biblijski potop

3. decembra Smit je čitao svoj prevod skupu naučnika i objasnio im da je našao Asirsku verziju biblijske istorije o Nojevom potopu. Ta vest se brzo pojavila na naslovnoj strani svih novina.

Jasno je da je samo deo priče bio nađen na tablicama. Čak su i novine Dejli Telegraph nudile Smitu 1000 funti da ide u Mosul i da iskopava nebi li našao ostatke priče. Smit je na ovakav dogovor i pristao. 2. marta 1873. godine, našao se na Bliskom Istoku i počeo iskopavanja na Asurbanipalovoj palati. Samo sedam dana kasnije pronašao je preostale delove događaja o potopu na glinenim pločicama.

Sve zajedno je 12 pločica. Prvih osam govori o putovanjima lika koji se zove Gilgameš i o njegovoj neverovatnoj avanturi. Deveta i deseta pločica govore o opasnom putovanju Gilgameša u potrazi za Utnapištimom. Utnapištim je taj koji je preživeo veliki potop. U jedanaestoj pločici Utnapištim priča istoriju o velikom potopu. Evo nekih citata:

“Gilgamešu, otkriću ti neke sakrivene stvari i tajne bogova. Šurupak, grad koji ti poznaješ i koji je na obalama Eufrata, kada je bio star bogovi su stanovali u njemu. Ali veliki bogovi su odlučili da donesu veliki potop... Tada su rekli gospodaru Šurupaka, sinu Ubar-Tutua, da sruši svoju kuću i izgradi lađu, te da napusti svo bogatstvo i da sačuva svoj život. Rekli su mu da napuni lađu sa svim semenjem i bićima... Kada je došlo jutro, naredio sam da mladići donose materijale... Ušli smo u lađu cela moja porodica i rođaci, kao i zveri divlje i domaće...

Šest dana i noći vetar je duvao pa su poplava i oluja uništili zemlju. Pogledao sam na more i svugde je bila tišina. Celo čovečanstvo se vratilo u glinu... Kada sam ponovo pogledao preko mora u daljini sam video vrhove brda na dvanaest mesta... Na planini Nisir naš se brod zaustavio....

Sedmoga dana oslobodio sam goluba, ali on mi se vratio, jer još nije bilo suvog mesta gde bi spustio nogu. Tada sam pustio lastavicu i ona mi se vratila jer nije bilo mesta suvog da se odmori. Kasnije sam pustio gavrana koji je odletio, graknuo i više se nije vratio. Tada sam i ja izašao i prineo žrtvu na vrhovima planine. Bogovi su omirisali divan miris i okupili se kao muhe oko žrtve... Niko nije preživeo ovo uništenje.”

Dokazi o potopu

Kao što možete videti ima razlike u događajima, ali ima i velike sličnosti. Ali, od vremena otkrića Epa o Gilgamešu, mnogi istraživači pronalaze slične priče i događaje kod drugih naroda. Novinar Rene Norbergen napisao je knjigu "Činjenice o potopu". U njoj je navedeno 80 priča o potopu iz raznih naroda i plemena. Stari Kinezi smatraju da su direktni potomci jednog svog pretka po imenu Nu-Vah. Nu-Vah je pobjegao sa svojom ženom, tri sina i tri ćerke od velikog potopa. Ovaj pisac tvrdi da stari kineski znak za brod je mali brodić i osam usta. Pisac smatra da je to bio prvi brod koji je nosio osam osoba.

Tragovi sličnog događaja o potopu mogu se naći kod Maora na Novom Zelandu, Aboridžina u Australiji, Adivasi plemena u Indiji i kod mnogih drugih naroda sveta.

Kod svakog od njih priča je malo izmenjena, ali je srž ista. Priča je izmenjena jer se prenosila generacijama i hiljadama godina, prepričavanjem, a ne zapisom. Ovo samo govori da je celo čovečanstvo imalo zajedničke pretke i da je potop istorijska činjenica.

Ali šta je sa lađom? U severo-istočnoj Turskoj nalaze se dve vulkanske planine koje su danas neaktivne, a zovu se Veliki Ararat i Mali Ararat. Veliki Ararat je visok 5135 m. Obe planine su 11 km daleko jedna od druge. Postoje uporni izveštaji da na ovim visinama koje su pod stalnim snegom i ledom, postoji zaleđena i sačuvana Nojeva barka. Mnoge ekspedicije su se penjale na ove planine, ali nigde nije bilo čvrstog dokaza o postojanju ovog broda.

Ali, nama nije potreban dokaz o postojanju ovoga broda da bismo bili sigurni u istoriju o potopu. Dokazi o sveopštem potopu mogu se naći u geološkim slojevima zemljišta širom sveta. U njima možemo naći fosile morskih životinja na vrhovima planina. Doktor R.V. Braun, koji je član Australske akademije nauka, 1954. godine radio je istraživanja na planini Košćuško koja je najviša planina u Australiji. On je napisao u svome izveštaju: "Najveći deo ove planine nekada je bio dno mora... Veliki deo ovog zemljišta koji se sada nalazi na kontinentu bio je u prošlosti pod morem..."

Kada se vozite nekim putem i posmatrate stene koje su odsečene da bi tu prošao put, možete videti da slojevi stena naglo prelaze iz jednog u drugi. Da su za ovaj process trebali milioni godina, tada bi prelaz iz sloja u sloj bio postepen i skoro nevidljiv. Ipak, ovakvi nagli prelazi slojeva govore o jednoj silovitoj akciji, gde su se valjale velike količine zemlje, blata i mulja, a sve je ovo popraćeno na svetskim razmerama.

Lako je objasniti i pojavu fosila. Njih nalazimo u zemlji i stenama, jer su bili zatrpani velikom količinom blata dok se voda povlačila i za sobom vukla zemlju koja ih je zatrpalu. Ugalj je isto naslaga velikih količina šuma koje su bila zatrpane.

Vavilonska kula i jezici

Neko vreme nakon potopa Noje i njegovi potomci ostali su na Araratu. Neki od njih su odlučili da se sele u bolje klimatske krajeve. U Bibliji, 1. Mojsijeva 11, 1- 9. čitamo kako je u to vreme narod govorio jednim jezikom. Ali taj narod je hteo da se uzdigne pa je počeo praviti veliku kulu

do neba da bi “stekli slavno ime”. To je bila Vavilonska kula. Od tog vremena Bog je ljudima zbrkao jezike i ljudi su se razili po svetu.

Ko je ta Vavilonka kula? Tradicionalna Vavilonska kula je kod Birs Nimroda, 100 km južno od glavnog grada Iraka, Bagdada. Tu je nekada bio zigurat ili toranj hrama.

Ovaj zigurat u prastarom gradu Borsipa, bio je 55 metara visok sa sedam spratova. Mnogo kasnije oko 600. godine pre Hrista, kralj Nabuhodonosor je izgradio toranj na njegovim temeljima i ostaci njegovog zigurata se danas mogu videti. Cigle zigurata su spajane sa bitumenom, i topljene tako da zajedno čine jednu masu.

Pošto je Nabuhodonosorov toranj u vreme hrišćanske ere bio prvi otkriven, smatralo se da je on Vavilonski toranj. Mnoge stopljene cigle bile su predstavljene kao dokaz da je Bog bio ljut na graditelje pa je toranj udario gromovima koji su stopili cigle.

Ali logično mesto da se toranj potraži bio je grad Vavilon. O prvom Vavilonskom carstvu čitamo u Bibliji sledeće: “Beše dobar lovac pred Gospodom i zato se kaže: Dobar lovac pred Gospodom kao Nevrod. A početak carstvu njegovu beše Vavilon...” 1. Mojsijeva 10, 9.10.

U osnovi je kula bila 100x100 metara i visoka skoro 100 metara. Sam Herod je pisao o ovom građevinskom čudu kada je posetio Vavilon u 5. veku pre Hrista: “Hram je četvrtasta zgrada sa bronzanim vratima i još uvek je postojala u moje vreme. U sredini je imala toranj sa osam spratova. Svaki sledeći sprat je bio manji. Na svih osam spratova tornja se moglo popeti spiralnim stepeništem. Na pola puta do vrha bile su klupe za one koji bi hteli da se odmore. Na

vrhu tornja stajao je veliki hram u kome je bio veliki krevet pokriven sa divnim tkaninama.

Pored kreveta je bio zlatni sto. U samom hramu nije bilo nikakvih slika ili kipova.” Herod: Istorije, str 114.

Za vreme vladavine Persijanaca, zigurat se počeo raspadati i više se nije mogao popraviti. Kada je Aleksandar Makedonski u osvajanjima došao do Vavilona, rešio je da popravi ovaj toranj. Da bi stvar uradio temeljno, rastavio je celi toranj i svaku ciglu počeo da prepravlja. Nažalost Aleksandar je umro pre nego je završio popravak tornja. Tako na kraju ni prvi hrišćani kao ni istoričari nisu smatrali Vavilon kao moguće mesto gde se nalazio Vavilonski toranj.

Ipak u poslednje vreme su vršena iskopavanja i danas mnogi posetioci mogu da vide temelje ove veličanstvene građevine. Nažalost i nivo reke Eufrat se dizao tokom par hiljada godina tako da je i jedan deo ostataka ove Vavilonske kule potopljen.

Hamurabi i njegov zakon

U drugom milenijumu pre Hrista Amoriti su okupirali Vavilon. Hamurabi je bio šesti kralj nove dinastije, koji je imao mnogo vojnih pohoda i tako proširio carstvo. Samo je još Sargon iz Akada imao tako moćno Amoritsko carstvo. Hamurabijevo najznačajnije dostignuće je bilo da je u Vavilonu postavio crni kamen koji je 2,5 metara visok i na kome je uklesano kako Hamurabi prima počasti za cara i te počasti mu daje sam Vavilonski bog Marduk. Ispod ove slike nalaze se 282 tačke Amoristskog zakona. Ovaj zakon je istoričarima Biblije dao mnogo bolju sliku razumevanja vremena iz Starog Zaveta. Neki od ovih zakona imaju iste karakteristike kao i stari Izraelski zakon u vreme Mojsija.

U 1. Mojsijevoj 16. poglavlju govori se o predlogu Avramove supruge Sare da Avram oženi sluškinju Hagaru. Razlog je bio da se obezbedi dete koje će biti naslednik Avramovog doma. Ubrzo se i rodio sin koji je nazvan Ismailo. Vremenom je Hagara postala druga gospodarica doma, što je zasmatalo Sari. Pod stalnim pretnjama Hagara je na kraju morala da pobjegne sa svojim sinom. Hagarin sin Ismailo je postao praotac Arapa.

Mnogima je ovaj događaj i nemoralan i nepravedan. Verujemo da su bigamija i nepravda osuđeni od Boga, ali u to vreme to je bio svakodnevni običaj. U Hamurabijevom zakonu 146. tačka kaže: “Ako građanin uzme drugu ženu, i ako mu ona rodi potomka, i postane porodilja, tada je ona ravna svojoj gospodarici. Njena gospodarica ne može da je proda za novac, zato što je rodila potomke, ali je može odstraniti iz kuće.”

Zakon iz 2. Mojsijeve 21, 23. 24. kaže: “Ako li se dogodi smrt tada ćeš uzeti život za život. Oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nogu za nogu.” Danas ovaj zakon izgleda grub, ali moramo znati da u to vreme nije bilo milicije ili vojske koji bi sprovodili neki razvijeniji zakon. Nije ni bilo zatvora gde bi se čuvali prestupnici. Ovi zakoni su pokazivali šta se može očekivati ako se ne poštuje pravda. Članovi 196. 197. 200. Hamurabijevog zakona kažu: ”Ako neki građanin uništi oko građaninu istog staleža, tada neka se njemu uništi oko. Ako slomi nekome kost tada neka se slome i njemu kosti. Ako građanin izbije zub građaninu istog staleža, neka se i njemu izbije zub.”

Članovi 209. i 210. Hamurabijevog zakona kažu: “Ako jedan građanin napadne ćerku drugog građanina i ona kao rezultat sukoba umre, tada će se ćerka građanina koji je kriv osuditi na smrt.” Možemo primetiti da ovo već nije pošteno. Ovde se odbacuju prava nevine ćerke.

Hamurabijeva dinastija se nastavila još narednih pet generacija, ali su počeli da slabe sa invazijom Hetita. Hetitski kralj Mursilis je uništio Vavilon, a sa njim i zlatni lik vavilonskog glavnog božanstva, Marduka. Ali, Hetiti nisu bili u stanju da vladaju nad Vavilonom pa su se povukli u svoje krajeve u planinama Anatolije. Tada su sa područja današnjeg Irana došli Kasiti. Oni su osnovali glavni grad Akakuf koji je 20 km zapadno od Bagdada. To je i mesto gde je nekada bio grad Vavilon. U moderno vreme je Iračka vlada popravila temelje ovog zigurata ili kule-hrama.

Elamiti sa jugo-istoka bili su sledeći na sceni istorije kada su isterali Kasite. U to vreme je i Hamurabijev kamen pomeren u glavni grad Elamita, Šušan. Francuski arheolozi su pronašli ovaj kamen 1901. godine u ovom gradu.

Uskoro su se sa severa pojavili Asirci. U 9. veku pre Hrista, Šalmanasar III je pokorio Vavilon, a sa time i njegov narod. Vavilon je uskoro postao religijski centar. Tiglet Pileasar III je 730. godine pre Hrista proglasio sebe Vavilonskim kraljem i dao sebi novo ime, Fulu (u Bibliji 2. Kraljevima 15, 19.) Tako je pokušao da ujedini Asiriju i Vavilon u jedno carstvo.

Stari Vavilon u Bibliji

U to vreme jedan od vođa Vavilona je bio Marduk-apal-idin, koji je u Bibliji poznat kao Merodah Baladan (Isaija 39, 1.). Interesantno je reći da su njegovi astrolozi primetili fenomen da se sunčeva senka vratila za 10 stepeni, a kasnije su i čuli da je to povezano sa ozdravljenjem Izraelskog cara Jezekije. Zato je Marduk-apal-idin poslao delegaciju u Jerusalim da se o svemu ovome raspitaju i da pridobije Jezekiju za svog saveznika u borbi protiv Asiraca. Tako je vremenom ovaj Vavilonski vođa postao nezavisni kralj Vavilona za vreme vladavine Sargona II. Sargon je krenuo u osvajачki pohod na Vavilon, ali je bio poražen. Sve do svoje 12 godine vladanja, Sargon II nije mogao da porazi Marduk-apal-idina.

Za vreme ovog perioda prorok Isaija je dao jedno proroštvo u vezi Vavilona: “Vavilon ures carstvima i dika slavi Haldejskoj, biće kao Sodoma i Gomora kada ih Bog zatre. Neće se u njemu živeti niti će se ko naseliti od kolena do kolena, niti će Arapin razapeti u njemu šatora, niti će

pastiri počivati onuda. Onde će počivati divlje zveri i kuće će njihove biti pune velikih zmija. Onde će nastavati sove i aveti će skakati onuda.” Isaija 13, 19 – 21.

Ovo proroštvo iz 710. godine pre Hrista vrlo brzo se ispunilo. U to vreme Vavilon se pobunio protiv Asirije. Senaherib je suzbio pobunu i postavio svog sina kao kralja. Tada je izgradio flotu brodova i otplovio niz Eufkrat da kazni Elamite koji su pomagali pobunu Vavilonaca. Elamiti se ovome nisu iznenadili nego su ga zaokružili i iza njegovih leđa zauzeli Vavilon. Ovakva bitka je

trajala sve do 689. godine pre Hrista dok Senaherib konačno nije osvojio Vavilon. Besan radi tako dugog ratovanja, Senaherib ne samo da je porušio Vavilon, nego je i tok reke Eufkrat skrenuo sa kursa da bi potopio grad. Tako je na tom mestu sada močvara. Na jednom kamenu koji se naziva Bavijanski kamen, pored izvora koji je natapao kanale Ninevije, jedan Asirski vladar je napisao: “Kao oluja sam počistio... Grad i kuće od temelja do krova, sam uništio i spalio. Zidove, hramove i bogove i svaku ciglu sam prekopao, podigao i bacio u Araktu kanal. Kroz sredinu grada sam iskopao kanale i potopio grad vodom. U danima koji će doći, ovaj grad, hramovi i bogovi neće se moći prepoznati. Od grada sam napravio močvaru.” Oni koji poznaju Isaijino proročanstvo mogu se samo diviti njegovom ispunjenju. Ali, proći će još mnogi vekovi dok se ovo proročanstvo ne ispuni do kraja.

681. godine pre Hrista, Senaheribov sin Esarhadon, nasledio je presto i njegov prvi cilj je bio da izgradi ponovo Vavilon kao i da obnovi mnoge hramove Vavilonskih gradova.

652. godine pre Hrista, Vavilon se još jednom pobunio i borio se 4 godine protiv Asurbanipala.

626 godine pre Hrista Haldejska dinastija je došla na presto Vavilona. Prvi car je bio Nabopolasar. On je popločao put za post-Vavilonsko carstvo.

Nabopolasar je sklopio savez sa medijanskim kraljem Ciakseresom. 612. godine pre Hrista obe armije su porazile Nineviju. Svoju pobedu su proslavili sa brakom između Nabopolasarovog sina Nabuhodonosora i Ciakseresove ćerke Amite. Od tog dana Vavilon je postao vodeća sila Bliskog Istoka. Zvezda slave i moći post-Vavilonskog carstva je počela da se javlja na horizontu istorije Bliskog Istoka.

Posle Vavilonsko carstvo

Arheološka tema 6

Sa uništenjem Ninevije od strane Nabopolasara iz Vavilona i Ciakseresa iz Medije, raspad Asirskog carstva je bio zapečaćen. Ipak u nekim delovima carstva su se još uvek mogli naći pokreti otpora. Ašurubalit je pokušavao da vlada sa klimavog prestola iz Harana koji je 400 km zapadno od Ninevije. 610. godine pre Hrista Nabopolasar je pokorio ovaj grad, ali je Ašur Ubalit uspeo pobeći. Sledeće godine Asirci su se vratili, ali su tada bili podržani

od faraona Nehoa II koji je bio egipatski vladar. Hteli su ponovo da osvoje Haran, ali sa dolaskom Nabopolasara sve je palo u vodu. Sa ovim porazom, Asirija je prestala da postoji kao nacija, ali još uvek postoji kao etnička grupa.

Sa dolaskom hrišćanstva mnogi asirci su prihvatili ovu religiju. Mnogi od njih su migrirali u razne zemlje razvijenog sveta.

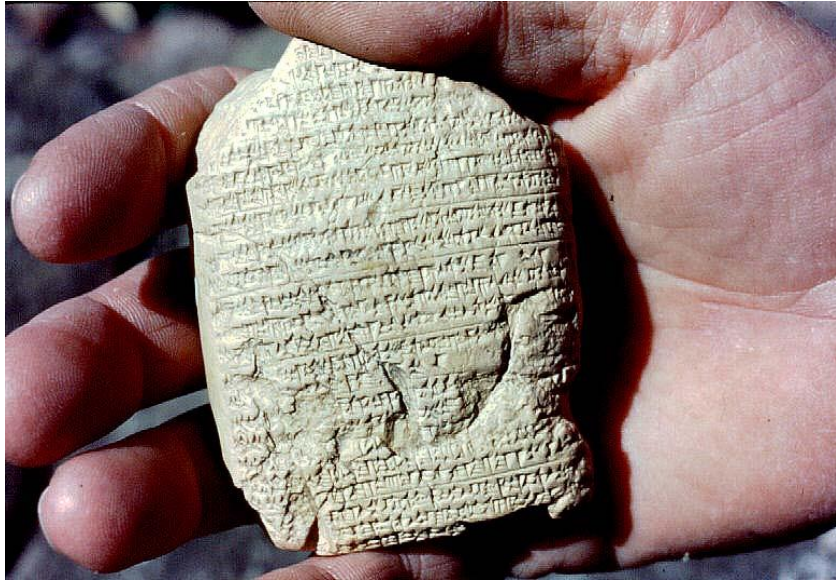
Bitka u Karkemišu

U Siriji, egipatska armija koja je pomogla Ašur Ubalitu da ostane na vlasti i Nabopolasar je prihvatio izazov. Boj se nastavio u Karkemišu sa Nabopolasarovim sinom, koji je poznat kao Navuhodonosor. 605. godine pre Hrista, Nabopolasar je ostao u Vavilonu, a sin Navuhodonosor je vodio bitku kod Karkemiša gde je i pobedio. Egipćani su bežali gonjeni od strane vavilonjana. U Hamatu, Severna Sirija, došlo je do konačnog sukoba i egipćani su bili poraženi. Sada je Bliski istok ležao pod nogama Vavilonaca i novo carstvo se rodilo.

Niski moral i kazna Jude

Pobedonosni Vavilonci su nastavili marširati ka Egiptu i usput osvojili Jerusalim. Njihov dolazak nije bio očekivan. Od smrti Izraelskog kralja Josije, koji je bio ubijen od egipatskog faraona Nehua, moralni standardi u Judeji su jako nisko pali da je prorok iz Jude upozoravao Jevreje o Božanskoj kazni.

“Za to se ostavlja zakon i sud ne izlazi nigda, jer bezbožnik optječe pravednika i zato sud izlazi izopačen. Jer evo, ja ću podignuti Haldejce, narod ljut i nagao, koji će ići po zemlji širom da osvoji naselja koja nisu njegova. Konji će mu biti brži od risova i ljući od vukova u veče, veliko će mnoštvo biti konjanika njegovih i idući iz daleka konjanici njegovi doleteće

kao orao kad hiti na lov. Svi će doći na grabež, s lica će biti kao istočni vjetar, pokupiće roblje kao pjesak.” Habakuk 1, 4. 6. 8. 9.

Ali upozorenje je došlo na gluve uši i Vavilonjani su bili pred vratima. Jeoakim je bio 28-godišnji car koji je imao razloga da se boji osvajača. Prorok Jeremija ga je posebno opomenuo za ovu dolazeću nevolju.

“Podignite zastavu prema Sionu, bežite i ne stajte, jer ću dovesti zlo od severa i pogibao veliku. Izlazi lav iz česte svoje i koji zatire narode krenuvši se s mesta svojega da obrati zemlju tvoju u pustoš, gradovi tvoji da se raskopaju da ne bude nikoga u njima... Zato ovako veli Gospod za Joakima, sina Jozije cara Judina: neće naricati za njim: Jao brate moj! ili Jao sestro! neće naricati za njim: jao gospodaru! Govorih ti u sreći tvojoj a ti reče: Neću da slušam. To je put od djetinjstva tvog da ne slušaš glasa mojega. Pogrebom magarećim pogrebšće se izvući će se i baciće se iza vrata Jerusalimskih.” Jeremija 4, 6. 7; 22, 18. 21. 19.

Nema nikavog zapisa o bitki. Da bi izbegao upozorenja o prokletstvu Jeoakim se izborio za određene uslove kod Vavilonskog kralja. Skupoceni sudovi iz Solomunovog hrama su bili predani. Zemlja je takođe bila predana kao i kraljevske porodice koji su postali taoci u gradu Vavilonu. Među njima je bio i mladić Danilo koji je napisao izveštaj o svemu ovome.

“Godine treće carovanja Joakima cara Judina, dođe Navuhodonosor car Vavilonski na Jerusalem i opkoli ga. i Gospod mu dade u ruke Joakima, cara Judina i deo sudova doma Božjega i odnese ih u zemlju Senau u dom boga svoga i metnu sudove u riznicu boga svoga. I reče car Asfenazu starešini svojih dvorana da dovede između sinova Izraelovih i od carskoga semena i od knezova, mladića na kojima nema mane i koji su lepa lica i naučeni svakoj mudrosti i vešti znanju i razumni i koji mogu stajati u carskom dvoru, pa da ih uči knjigu i jezik Haldejski.” Danijel 1, 1 – 5. Grad Jerusalem je bio pošteđen i kralj Jeoakim je postao sluga Vavilonskog carstva.

Smrt Nabopolasara

Navuhodonosor je nastavio marš prema Egiptu. Istoričar Josifus je napisao: "Tako je kralj Vavilonski prešao Eifrat i osvojio celu Siriju sve do Pelusiuma." Grad Pelusium se nalazio blizu mesta gde je danas Suetski kanal. Ali, dalje napredovanje u Egipat bilo je grubo zaustavljeno vestima iz Vavilona. Prastari istoričar Berossus je zabilježio ovaj događaj: "Tako se iznenada saznalo da je njegov otac Nabopolasar pao u bolest i umro u Vavilonskom gradu nakon 29 godina vladavine. Pošto je razumeo da je njegov otac umro i da zato ima malo vremena, sredio je poslove oko osvojenih zemalja i oko Egipta, ... požurio je sa par prijatelja preko pustinje u Vavilon."

Navuhodonosoru je zaista stalo da se dočepa vlasti, jer je kraći put preko Sirijske pustinje bio veoma opasan. I sam je znao da kraljeva smrt je signal za mnoge da počinje borba za vlast. Na kraju svega put je bio uspešno završen i Navuhodonosor je bio krunisan u septembru 605. godine pre Hrista.

Istorija proroka Danila

U međuvremenu obrazovanje Jevrejskih zarobljenika je bilo završeno. Navuhodonosor je bio jedan od retkih vladara koji je bio obrazovan. Obrazovani su još bili Akenaton iz Egipta i Asurbanipal iz Asirije. Sam Navuhodonosor je bio deo komisije koja je ispitivala zarobljene Izraelce na završnom ispitu. Prorok Danijel je i to zabilježio: "i kad prođe vreme po kom je car rekao da ih izvedu, izvede ih starešina nad dvoranima pred Navuhodonosora. Govori car sa njima i ne nađe se ni jedan kao Danijel, Ananija, Mizael i Azarija. I tako oni stajahu pred carem. U svemu čemu treba mudrosti i razum, za što ih car zapita, nađe se da su deset puta bolji od svih vračara i zvezdara što ih beše u svemu carstvu njegovu." Danijel 1, 18 – 20.

Mnogi će pomisliti da je ovo napisano radi hvalisanja, ali dva razloga nas navode da to nije tako. Prvo što nam je svima poznato, jeste da su mnoge mudre i intelektualne ličnosti došle iz Izraelskog naroda i drugo, događaji koji dolaze pokazivali su superiornost jevrejskih zarobljenika Vavilona.

Svi zapisi pokazuju da je Navuhodonosor bio u želji da Vavilon načini najvećim carstvom sveta koje je ikada postojalo. Želio je izgraditi grad koji nikada neće biti osvojen i želeo je osnovati dinastiju koja se nikada neće prekinuti. Danju i noći sanjao je i planirao kako da osnuje besmrtno carstvo. On je znao istoriju da su mnoga carstva propadala i da će možda jednoga dana i njegovo carstvo doći na red.

Navuhodonosorov san

Jedne noći je imao neobičan san. U to vreme mnogi Vavilonjani su smatrali da snovi imaju određeno značenje. Problem je bio što se car nije mogao setiti sna. O ovome nas obaveštava Danijel: "Druge godine carovanja Navuhodonosora usni car san i uznemiri mu se duh i san ga prođe. I reče car da dozovu vrače, zvezdare i gatare i Haldeje da kažu caru njegov san i oni

dodoše i staše pred carem. I reče im car: Usnih san i uznemiri mi se duh kako bih doznao šta sam usnio. Haldeji rekoše caru: Care da si živ doveka pripovedi slugama svojim san, pa ćemo ti kazati šta znači. Car odgovori i reče Haldejima: Zaboravio sam. Ako mi ne kažete šta sam snio i šta znači, bićete isečeni i kuće će vaše biti bunjišta.” Danijel 2, 1 – 5.

Možmo smatrati careve mere drastičnim i nerazumnim, ali moramo i razumeti da su snovi za Vavilonce mnogo značili, pogoto za nekog cara i njegovu vladavinu. Sam car je toliko bio ubeđen u njihovo znanje da je od njih zahtevao ne da mu protumače san nego i da kažu šta je sanjao. Ali, oni to nisu bili u stanju da urade.

“Zato se car razljuti i razgnjevi vrlo i zapovedi da se pogube svi mudraci Vavilonski.” Danijel 2, 12. Ova smrtna objava je uključivala Danijela i njegove drugove, koji su sada ubrajani u Vavilonske mudrace. Kada je Danijel postao svestan situacije molio je cara za malo vremena i za mogućnost da ispuni careve uslove. Car je bio željan da sazna značenje sna pa je odgodio izvršenje smrtno kazne. Te noći četiri Jevrejska mladića su se molila Bogu da im otkrije carev san. Njihove molitve su bile odgovorene i Danijel je stao pred cara Navuhodonosora.

“Car odgovori i reče Danijelu koji se zvaše Baltazar: Možeš li mi kazati san koji sam snio i šta znači? Odgovori Danijel caru: Tajne koje car traži ne mogu kazati ni mudraci ni zvezdari ni vračari ni gatar. Nego ima Bog na nebu koji otkriva tajne i javlja caru Navuhodonosoru što će biti do kraja. San tvoj i šta ti je videla glava na postelji ovo je: Tebi care dodoše misli na postelji što će biti poslije i onaj koji objavljuje tajne kazaće ti što će biti. Ti si care video veliki lik i svetlost mu silan i stajao prema tebi i strašan bijaše na očima. Glava liku beše od čistoga zlata, prsi i mišice od srebra, trbuh i bedra od mjedi, golijeni od gvožđa, a stopala što od gvožđa, što od zemlja. Ti gledaše dokle se odvali kamen bez ruku i udari lik u stopala mjedena i zemljana i satr ih. Tada se satra gvožđe, mjed i zemlja i srebro i zlato i posta pljeva na gumnu u ljeto te odnese vetar i ne nađe mu se mesto. Kamen koji udari lik posta gora velika i ispuni svu zemlju. To je san, a sada ćemo reći caru šta znači... Ti si ona glava zlatna, a nakon tebe nastaje drugo carstvo manje od tvoga, a potom treće medeno, koje će vladati po svoj zemlji. Četvrto će carstvo biti tvrdo kao gvožđe jer gvožđe satire i lomi sve kao i gvožđe što se lomi, tako će satrti i polomiti. A što si video stopala i prste koje od kala lončarskoga koje od gvožđa biće carstvo razdeljeno, ali će biti u njemu tvrđe od gvožđa... U vreme tih careva Bog će podignuti carstvo koje se do veka neće rasuti i to se carstvo neće ostaviti drugom narodu. Ono će satrati i ukinuti sva ta carstva, a samo će stajati doveka.” Danijel 2, 26 – 29. 31 – 36. 38 – 41. 44.

Kralj Navuhodonosor nije mogao a da ne bude impresioniran. Činjenica da je Danijel otkrio san i rastumačio ga, ubedila je cara u Božanstveno poreklo sna i njegovo tumačenje.

“Tada car Navuhodonosor pade na lice svoje i pokloni se Danijelu i zapovedi da mu prinesu prinosa i kad. Car progovori Danijelu: Doista vaš je Bog Bog nad bogovima i Gospodar nad carevima i koji objavljuje tajne, kad si mogao otkriti ovu tajnu.” Danijel 2, 46, 47.

Ispunjenje sna i proroštva

Tako je došlo vreme da se pokaže nepogrešivost ovog proročanstva. 539. godine pre Hrista Vavilon je bio osvojen od Medijanaca i Persijanaca. Njih su onda osvojili Makedonci pod Aleksandrom Velikim. Onda su došli Rimljani. Poznati istoričar Edvard Gibon u knjigama “Uspori i pad Rimskog carstva” u trećem tomu piše: “Ruke Rimske republike su uvek bile pobedonosne u ratu i vrlo su dobro napredovale prema Eufratu i Dunavu, kao i prema Rajni i okeanu. Mnogi likovi od zlata i srebra koji su bili ponos mnogih kraljeva i njihovih naroda bili su uspešno slomljeni čeličnom kraljevinom Rima.”

Značajno je reći da nije bilo petog carstva. Rim nije zbacilo jedno novo carstvo. Rim se raspao pod udarom Varvarskih invazija Huna, Ostrogota, Franka, Anglosaksona, Alemanja, Sueva, Vizigota, Lombarda, Herula i Burgundijaca. U liku koji je car sanjao znamo da su stopala bila izmešana glina i gvožđe zajedno. Ta stopala predstavljaju ovi narodi. Pošto stopala imaju deset prstiju i ovih deset naroda Evrope su pokušavala i pokušavaće da se ujedine. Ali, kao što se glina ne meša sa gvožđem, tako se ni oni neće ujediniti. Od Rimskog vremena do danas nijedna armija nije osvojila teritoriju Evrope kao što je to uradio Rim.

Vavilonski zapisi pokazuju da je svake godine Navuhodonosor sa svojom armijom išao na Siriju, sakupljao porez od onih koje je osvojio i kažnjavao one koji su mu se protivili.

Izgleda da je ipak bio jedan koji se uspešno protivio Navuhodonosoru. Tri godine nakon što je kapitulirao pred Vavilonjanima, Jeoakim se usudio da ne plaća porez. U to vreme Egipat je počeo da jača, pa je Joakim mislio da se može u pobuni osloniti na njihovu pomoć. Zaista Vavilonjani nisu došli da ga kazne. Čak i u jednoj bitci između Vavilonjana i Egipćana, Egipćani su odneli pobeđu. To je bilo prilikom invazije Vavilona na Egipat 601. godine pre Hrista. Pod tim porazom Navuhodonosor se vratio u Vavilon da ojača svoju armiju u narednih nekoliko godina. Izraelski car Jeoakim se ohrabrio i verovatno je izgubio strah koji mu je unelo Jeremijino proročanstvo.

Nova kazna nad Jerusalimom

Božanski uticaj na događaje je odložen, ali nije promenjen. 597. godine pre Hrista, Vavilonska armija se pojavila pred vratima Jerusalima i tu nije bilo povlačenja. Tako je Jeoakim sa zlatnim posudom iz Hrama poslan u Vavilon kao ratni zarobljenik. Ne zna se da li je na tom putu on umro ili bio ubijen, ali se zna da nije došao do Vavilona. Istoričar Josif tvrdi da Jeoakim nije ni prošao van zidova Jerusalima:

“Navuhodonosor je zarobio sve one koji su bili u cvetu mladosti i velikog dostojanstva, zajedno sa kraljem Joakimom za koga je naredio da ga bace sa zidova i bez ikakve sahrane.” Starine Jevreja X VI 3. jeremija je predvideo: “Pogrebom magarećim pogrepšće se, izvuću će se i baciti iza vrata Jerusalimskih” Jeremija 22, 19.

Jeoakima je nasledio njegov 18-godišnji sin Jehoakim. Sin je napravio istu grešku kao njegov otac pa je Navuhodonosor ponovo nakon tri meseca posetio Jerusalim. Evo kako je završio ovaj

mladi car: “Tada Joahin car Judin iziđe k caru Vavilonskom s majkom svojom, slugama svojim i knezovima svojim i dvoranima svojim. Car ga Vavilonski zarobi osme godine svoga carovanja.”
2. Knjiga carevima 24, 12.

Navuhodonosor kao arhitekta

Kod kuće Navuhodonosor je pokušavao da bude veliki arhitekta. On je ponovo izgradio zigurate u Uru i Borsipi i završio zigurat koji je počeo njegov otac. Izgradio je 54 hrama i konstruisao neverovatnu procesionu ulicu po sredini grada. On je napisao: “Kada me je veliki bog Marduk stvorio, naredio mi je da održavam red u zemlji, podižem gradove i obnavljam hramove. Poslušao sam ga pun straha i osnovao sam Vavilon, veličanstveni grad... Na smetlištu njegovih vrata napravio sam bikove i zmije, ako što nije uradio nijedan kralj pre mene... Obnovio sam Etemenanki koji je Vavilonski zigurat. U Borsipi sam izgradio hram voljenom Nabuu. Pokrio sam ga zlatom i dragim kamenjem...”

Zlatni kip

Za moćnog kralja izgledalo je da sve ide kako treba. Strašni san od pre nekoliko godina izgleda kao da je izvetrio iz njegovog uma. Vavilon će ipak večno vladati svetom. Neće biti kraljevstva od srebra, bronzе ili gvožđa. Želeo je da pokaže besmrtnu slavu Vavilona tako što će podignuti kip koji je potpuno od zlata.

“Car Navuhodonosor načini zlatan lik kojemu visina beše 60, a širina 6 lakata i namesti ga u polju Duri u zemlji Vavilonskoj.” Danijel 3, 1.

Ovo je bila 594. godina pre Hrista kada je Zedekija posetio Vavilon. Od svakoga je bilo traženo da se pokloni zlatnome liku ne samo u obožavanju nego da time i prizna autoritet države. Ali tu su bila tri mlada Jevreja koja nisu poslušala carevu zapovest i bila su bačena u ognjenu peć. Te peći su bile paljene sa slamom i bitumenom kao što se i danas radi u Iraku. Prema biblijskom izveštaju bili su iz plamena izbavljeni velikim Božjim čudom.

Dimenzije ovog kipa su van proporcija svakog čoveka. Kip je sigurno bi na nekom postolju, jer je bio visok 32 metra. Mere su množene sa brojem 6 jer su Vavilonjani imali heksadecimalni merni sistem u kome se brojalo do 60 kao što mi danas brojimo do 10.

Od Vavilonjana smo nasledili mnogo više nego što mislimo. Imamo sate sa 60 minuta i minute sa 60 sekundi. Imamo krug od 360 stepeni. Sve su ovo mere koje imamo od Vavilona.

Navuhodonosor je na neki način bio ponižen izbjavljanjem ove trojice mladića iz peći. Ali iako poražen on je javno priznao: “Progovori Navuhodonosor: Da je blagosloven Bog Sidraha, Misaha i Avdenaga, koji posla anđela svojega i izbavi sluge svoje koji se u njega pouzdaše...” Danijel 3, 28. Ali izgleda da je car ipak zadržao zlatni lik, jer je Herodot napisao: “U vreme Cirusovo u jednome od hramova bila je statua od punog zlata visoka 15 stopa.”

Kazna nad Navuhodonosorom

Navuhodonosor je imao da nauči još jednu lekciju. Još jednom je sanjao san koji njegovi vračari nisu uspjeli da rastumače. San je bio o drvetu koje je bilo odsečeno, ali su ostali njegov koren i panj. Prorok Danilo je ovo protumačio da će kralj morati da ostavi presto za sedam godina radi toga što će izgubiti razum za to vreme. Tako je jedno vreme Navuhodonosor pazio na svoju hvalisavost. Ipak jednom prilikom je otišao na krov svoje palate i pogledao grad kojim je vladao i tada je uzviknuo: “Nije li to Vavilon veliki što ga ja sazidah jakom silom svojom...” Danijel 4, 30.

To je bilo hvaljenje koje se retko kada moglo čuti. Na jednoj glinenoj tablici možemo pročitati: “Vavilon, grad koji ja volim bio je palata i divljenje ljudima, veza sa zemljom i prelepa palata koji je bio veličanstvo Vavilona.”

Tada je došla veoma teška presuda za cara: “Te reči behu još u ustima carevim, a dođe glas sa neba: Tebi se govori care Navuhodonosore, carstvo se uze od tebe. Bićeš prognan između ljudi i živećeš sa zverima poljskim, hraniće te travom kao goveda i sedam će vremena proći preko tebe dokle poznaš da Višnji vlada carstvom ljudskim i daje ga kome hoće.” Danijel 4, 31. 32.

Nije čudo da nešto ovako nije zapisano u Vavilonskim pločicama. Ali, u tom periodu njegove vladavine vladala je neka vrsta tišine i o tom periodu se malo zna. Ali idemo redom. 588. godine pre Hrista zaposeo je Jerusalim, 586 grad je bio osvojen, 569 je osvojio Egipat, a 562 je umro. Izgleda da u periodu od 586 – 569. godine pre Hrista se desio nemio događaj.

Sa smrću Navuhodonosora, carstvo se počelo raspadati. Njegov sin Evil-Merodah je vladao samo dve godine. U svojoj prvoj godini vladavine oslobodio je Jehoahima iz zatvora: “37 godine od kako se zarobi Joahin car Judin, dvanaestoga meseca 27 dana, Evil-Merodah, car Vavilonski iste godine kad se zacari izvadi iz tamnice Joahina cara Judina.” 2. Kraljevima 25, 27 – 30.

O svemu ovome mi nešto znamo i danas. Profesor Robert Koldju iz Nemačke je iskopavao Vavilonske ruševine od 1899 – 1917. godine. Napustio je iskopavanja i vratio se u Nemačku samo radi drugog svetskog rata. Ali, veliki deo blaga koji je tamo iskopao poslao je u Berlinski muzej. Tako se tamo nalaze vrata boginje Ištar, koja su od porcelanskih cigala. U toku

iskopavanja Koldju ih je rastavio na delove i tako poslao za Berlin gde su ponovo sastavljena i danas se tamo nalaze.

1933. godine asirolog E. F. Veldner je počeo da prevodi neke glinene tablice. Na tim tablicama su uglavnom bili recepti i popis robe kao na primer: "Za Jehoiahima sina kralja Jude 10 sila i za pet sinova kralja Jude 2.5 sila ulja."

Poslednji Vavilonski car

560. godine pre Hrista Evil-Merodah je bio ubijen i njegov zet Nergal-šur-Usur ga je nasledio. Samo nakon dva meseca i on je bio ubijen i grupa ubica je na kraju stavila svog čoveka na presto koji je vladao 17 godina i sam je bio ubica. Ime mu je bilo Nabonidus. On je bio poslednji car Vavilonskog carstva.

Nabonidus je imao čudan karakter. Bio je oženjen Navuhodonosorovom ćerkom. Njegova majka bila je sveštenica boginje meseca, Nanar. On je svoj život posvetio ovom božanstvu i hteo da ona bude vrhovna boginja Vavilona. Radi toga nije bio popularan. Dvanaest godina je proveo u arapskom gradu Temi. Dok je bio odsutan postavio je svog sina Belšazara da vlada i krunisao ga 552. godine pre Hrista. Ali Belšazar nije bio čvrstog karaktera i carstvo se ubrzo raspalo. Na istočnom horizontu su se javljali oblaci rata i nevolje, ali princ je brinuo samo kako će da organizuje zabave i orgije.

Uskoro je došla vest do Vavilona da je Cyrus persijanac osvojio veliki deo Vavilona. Čak kada su se Persijanci pojavili pred vratima grada Vavilona, princ Belšazar se nije puno brinuo. Smatrao je da je Vavilon pripremljen za opsadu.

Gozba smrti

Jedanput godišnje, prema istoričaru Ksenofonu, Vavilonjani su imali dugu pijanu noć zabave. Belšazar se nije brinuo što je pred vratima velika Persijska armija. Kralj Belšazar je napravio gozbu za hiljade svojih velikodostojnika i sam je pio vino pred hiljadama. Kada se napio naredio je da se iznesu zlatni i srebrni sudovi koje je njegov otac odneo iz Jerusalimskog hrama i da se podele njegovim velikanima, njihovim ženama i konkubinama da piju iz njih... Oni su pili vino i hvalili svoje bogove od zlata i srebra, gvožđa i drveta... tada se pojavila čovečija ruka koja je počela da piše na zidu palate: Mene, mene tekkel ufarsin! To niko nije znao objasniti sem proroka Danijela. i objašnjenje je došlo: "Ovo znače te reči: Mane, brojio je Bog tvoje carstvo i izbrojio. Tekel, izmeren si na merila i našao si se lak. Ufarsin, razdelio je carstvo tvoje i podelio ga Medijanima i Persijanima." Danijel 5, 26 – 28.

Iste noći Persijanci su ušli u Vavilon i Belšazar je bio ubijen. Slavno Vavilonsko carstvo je završilo svoju vladavinu. Nakon 66 godina Navuhodonosorov san o besmrtnom Vavilonskom carstvu se srušio. Zlatna glava je zamenjena sa grudima i rukama od srebra.

Ispunjenje biblijskih proročanstava

Grad Vavilon je napredovao pod Medo-Persijskim carstvom sve do 480. godine pre Hrista kada je persijanac Kserkses uništio palate, hramove i zidove grada. Razlog je bio Vavilonska pobuna. Neki delovi grada su preživeli i 323. godine pre Hrista kada je Aleksandar Makedonski došao do ovoga grada i hteo ga je napraviti svojom prestonicom. Ali, iste godine je i umro u tom gradu.

Tako su se ispunila dva proročanstva: Vavilon nikada nije obnovljen u staru slavu, a iza Aleksandra je došao raspad njegovog carstva i uspon Rimskog carstva.

Njegovi naslednici Seleuci napustili su Vavilon 312. i izgradili novi grad na severu pod imenom Seleukija. Milioni cigala iz Vavilona su preneti da se napravi ovaj novi grad. Reka Eufrat koja je išla kroz centar grada Vavilona promenila je svoj kurs i mnogi stanovnici su se radi toga preselili.

Krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina, Iračka vlada je počela veliki poduhvat ponovne izgradnje grada Vavilona koji je sada letovalište mnogih stanovnika Bagdada. Ali najveći deo tog grada je još uvek zatrpan. Još pre 2700 godina prorok Isaija je prorekao: "Neće se u njemu živeti niti će ko naseliti od koljena do koljena, niti će Arapin razapeti u njemu šatora, niti će pastiti počivati onuda." Isaija 13, 20. Zaista se ovo proročanstvo ispunilo do danas. Mnoga carstva prolaze, ali Božja Reč Biblija traje doveka.

Medo - Persijsko carstvo

Arheološka tema 7

Medijanci i Persijanci su okupirali istočno područje današnjeg Irana. Oni su bili Indo evropskog porekla i došli su u ovo područje 1500 godina pre Hrista. Veoma je malo poznato o njihovoj ranoj istoriji. Prve podatke o njima nalazimo u zapisima Šalmanasara III iz Asirije koji je osvojio Medijance 836. godine pre Hrista. Invazija se nastavila pod drugim asirskim kraljevima sve do 715. godine pre Hrista kada je Sargon II proterao Medijanskog poglavicu Deiocesa sa njegovom porodicom. Ovakva rana istorija učinila je da Medijanci postanu svesni svog nacionalnog identiteta, tako da su sto godina kasnije imali surovu osvetu.

Pokušaji ratovanja

Fraortes, sin Deiocesa, prvi je počeo ratom protiv Persijanaca, kada je napao Nineviju. To je bio hrabar potez za koji Medijanci nisu bili spremni, tako da su izgubili bitku, a i sam Fraortes je poginuo. Medijanci su se povukli.

Fraortesov sin Cjarkseres, ponovo je poveo novi rat u kome je bio uspešan. Njihovo napredovanje je bilo narušeno skitijanskom invazijom. Ali i taj je problem bio rešen na sledeći način, kako opisuje Herodot: *“Medijanci su pozvali veliki broj Skitijana na banket. Napili su ih i onda su ih sve pobili. Na ovaj način su Medijanci vratili svoju silu i vladavinu.”*

Dok su Medijanci bili zaokupljeni sa Skitijancima, Persijanci su stupili na ratnu scenu. U 7. veku pre Hrista Ahemenes je zavladao tim krajevima, a kasnije je njegov sin Teispes zarobio grad Anšan od Medijanaca. Kasnije je svoje carstvo podelio između dva sina Ariaramnesa i Cirusa I. Ali kada su Medijanci rešili problem sa Skitima, odmarširali su južno gde su se sukobili sa Persijancima i pobedili ih.

Konačno se Medijanski car Cjaksres osetio dovoljno jakim da napadne Asirsko carstvo. 614. godine pre Hrista, Medijanci su pokorili Ašur nakon čega su napravili savez sa Nabopolasarom, kraljem Vavilona. Ove dve nacije su napale grad Nineviju koji je 612. godine pre Hrista bio potpuno uništen.

Malo se znalo o osvajanju Asirije sve do 1923. godine kada su britanski naučnici Britanskog muzeja, primetili tablicu koja je bila zapis o ratu u kojoj je bio i tačan datum pada Ninevije.

Čudo koje je zaustavilo rat

Od tada Vavilon je vladao Mesopotamijom, Sirijom i Palestinom. Medijanci su kontrolisali severnu Asiriju i Armeniju. Sam Cjakseres je napao Lidijce koji su se nalazili u severnoj Turskoj. Za vreme ovoga rata desio se neobičan događaj. Medijanci i Lidijci bili su u ratnom sukobu na bojnopolju kada se iznada spustio mrak. Obe strane su se prepale ove neobične pojave i od straha su se pomirile i potpisale mirovni ugovor.

Ovo pomračenje Sunca je predvideo astronom Tales, a moderni astronomi su pronašli i tačan datum 28. maj 585. godine pre Hrista. Iste godine Cjakseres je umro i nasledio ga je Astjages.

Biblija proriče o Cirusu

Pravi osnivač velikog Medo-Persijskog carstva je bio Cir II, zvani Veliki. Blizu 150 godina pre Cirusovog rođenja prorok Isaija se obratio njemu sa imenom i predvideo da će on vratiti Jevrejski narod u njihovu zemlju. *“Ovako govori Gospod pomazaniku svojemu Ciru, koga držim za desnicu da oborim pred njim narode i careve raspašem da se otvaraju vrata pred njim i da ne budu vrata zatvorena... Radi sluge svojega Jakova i Izraela izabranika svojega prozvah te imenom tvojim i prezimenom, premda me ne znaš... Ja ga podigoh u pravdi i sve puteve njegove poravniću. On će saizdati moj grad i roblje moje otpustiće, ne za novce ni za darove, veli Gospod nad vojskama.”* Isaija 45, 1. 4. 13.

Istorija Cirusa

Ali krenimo redom. Astjages je imao san koji su njegovi vračari protumačili da će njegov unuk biti pretnja njegovom prestolu. Kada je njegovoj ćerki došlo vreme za udaju, on ju je udao za Kambusesa, koji je bio Persijanac nižeg staleža. Kada je ćerka rodila sina Cirusa, Astjages je naredio svom slugi Harpagusu da ubije bebu. Harpagus je naredio svom pastiru da uradi taj prljavi posao. Pastir je kraljevsku bebu oteo iz kraljevskog doma i doneo svojoj kući. Kod kuće je njegova žena rodila mrtvu bebu. Tada su pastir i njegova supruga rešili da zamene bebe. Svoju bebu koja je mrtva rođena, umotali su u pogrebne haljine i pokazali je Harpagusu. Nakon toga su bebu sahranili. Pastirova porodica je sačuvala kraljevsku bebu koju su odgojili kao svoje dete.

Ali, kada je Cyrus imao deset godina desio se jedan događaj po kome je Astjages otkrio identitet deteta. Pošto se pobojavao da odmah ubije dečaka poslao ga je u Persiju u dom njegovih pravih roditelja. Kada je Cyrus dorastao u momačko doba, podigao je armiju Persijanaca i poveo ratni pohod protiv Astjagesa koga je i porazio. Sada su i Medijaci i Persijanci bili pod jednom upravom, a godina je bila 553. pre Hrista.

Cirus je nastavio stopama svog pradede Cjakseresa i odmarširao je na zapad da osvoji Lidiju. 547. godine pre Hrista borio se protiv Lidijaca koje je tada vodio njihov poznati kralj Kresus. Bitka je dugo trajala i Kresus se povukao u glavni grad Sardis, gde se nadao da obnovi armiju i rat nastavi u proleće. Ali, Cyrus je stigao i do Sardisa i nakon kraće opsade provalio u grad i osvojio ga. Sada je bio gospodar velikog prostranstva i na putu osvajanja stajao mu je samo Vavilon.

Promenjeni tok reke

540. godine pre Hrista počeo je rat protiv Vavilonjana. Nabonidus se vratio iz Arabije i suočio se sa novim neprijateljom od koga je bio i poražen. Cyrus je opsedao Vavilon, a stanovnici grada su se osećali tako sigurnim između njegovih zidova, da je i sam kralj Belšazar održavao pijanku u vreme opsade. Ali Cyrus je skrenuo tok reke Eufkrat, koja je proticala i kroz centar grada, i sa svojom vojskom je po dnu korita reke umarširao u grad. Osvojili su grad i nije bilo većeg krvoprolića, sem što su ubili poslednjeg Vavilonskog kralja Belšazara.

Cirus i Izrael

Jevrejski narod je sa oduševljenjem dočekao Medo-Persijance i u Cirusu su prepoznali ispunjenje Isaijinog proročanstva. Kada je došao trenutak Jevrejski narod je privukao pažnju Cirusa. Vođe Izraelskog naroda su upoznale Cirusa sa proročanstvom koje je bilo staro 160 godina. *“Govorim Ciru, pastir si moj i izvršićeš volju moju. Kazaće Jerusalimu sazidaćeš se i crkvi osnovaćeš se.”* Isaija 44, 28.

Osvajač je bio zadivljen proročanstvom i rešio je da ga ispuni. O tome govori i istoričar Jozefus: *“Kada je Cirus pročitao ovo, divio se Božanskoj sili. Sa velikom željom i ambicijom potrudio se da se ispuni ono što je napisano. Pozvao je vodeće Jevreje u Vavilonu i rekao im da im dopušta da se vrate u svoju zemlju i da obnove svoj grad Jerusalem.”*

To nam i Biblija kaže: *“Prve godine Cira, cara Persijskoga, da bi se ispunila reč Gospodnja, koju reče na usta Jeremijina, podiže Gospod duh Cira cara Persijskoga, te oglasi po svemu carstvu i raspisa govoreći: Ovako veli Cir, car Persijski: Sva carstva zemaljska dao mi je Gospod Bog nebeski, i On mi je zapovedio da mu sazidam dom u Jerusalimu u Judeji. Ko je između vas od svega naroda njegova? Bog nebeski neka bude sa njim, pa neka ide u Jerusalem u Judeji i neka zida dom Gospoda Boga Izraelova, Boga koji je u Jerusalimu.”* Ezdra 1, 1- 3.

Istu ovakvu politiku Cyrus je hteo da primeni za sve narode koje je pokorio Vavilon. Na glinenom cilindru dugom 23 cm, koji je pronađen u Vavilonu, a nalazi se u Britanskom muzeju, piše *“Bez ikakve borbe on je ušao u grad Vavilon. Poštedito je Vavilon krvoprolića. Ja sam Cyrus kralj sveta, veliki kralj... Kraljevi celoga sveta doneli su svoje velike darove pred mene i ljubili moja stopala u Vavilonu. Ja sam im vratio njihove svete gradove sa druge strane Tigrisa, svetišta koja su dugo vremena bila ruševine... Sakupio sam sve stanovnike i vratio ih u njihova prebivališta.”*

Pošto je sve pokorio na zapadu, Cyrus je hteo da pokori i istok. Ali planovi su se završili njegovom smrću.

Napije se krvi

Herodot je zabeležio da je Cyrus ratovao protiv Masageta, kojima je vladala kraljica Tomiris, koja je i sama vodila svoju armiju u bitku. U toku bitke Masageti su bili poraženi i kraljičin sin je bio uhvaćen kao zarobljenik.

Kraljica Tomiris je poslala poruku Cirusu: *"Vrati mi mog sina i izlazi iz moje zemlje i nećemo ti učiniti ništa... Ako odbiješ, kunem ti se našim bogom suncem, da ćeš dobiti mnogo više krvi nego što možeš popiti..."* Cyrus nije poslušao upozorenje i ubrzo se razvila velika bitka koju su Persijanci izgubili a Cyrus je bio ubijen.

Herodot nastavlja događaj: *"Kraljica Tomiris je posle bitke naredila da se pretraže svi Persijanski leševi dok se ne nađe telo Cirusa. Kada su ga našli odsekla mu je glavu i stavila je u kožnu vreću koja je bila ispunjena ljudskom krvlju..."* *"Ovo je kako ispunjavam svoje obećanje"* izjavila je." Sam Herodot sumnja u verodostojnost ovog događaja koji je čuo i zapisao. Mi danas znamo da je Cyrus bio ubijen u ratovanjima na istoku 530. godine pre Hrista. Njega je nasledio njegov sin Kambises.

Cyrus je napravio Pasargadu u Persiji svojom omiljenom rezidencijom. Tu je i bio sahranjen. Malo je ostalo od tog grada danas, ali je Cyrusov grob još tamo, samo bez njegovog tela.

Cirusov sin Kambuses

Njegov sin Kambuses je napao Egipat 525. godine pre Hrista i po Herodotu, počinio mnoga zlodela Egipatskom narodu i njegovoj religiji. Pobio je uvažene Egipćane, zaklao svetog bika Apisa, i uništio mnoge mumije velikana. Mnogi sumnjaju u ovaj izveštaj Herodota, jer je u istoriji poznato da su Persijanci bili dosta tolerantni prema osvojenim narodima. Kambuses je tako proveo tri godine u Egiptu.

Još pre nego što je otišao za Egipat, želeo je da sebi osigura presto kada se vrati. Da bi to postigao ubio je svog brata Smerdisa, koji je tada među narodom bio veoma popularan. Dok je boravio u Egiptu došle su do njega vesti da je njegov brat Smerdis zauzeo presto. To u stvari nije bi njegov brat nego jedan vrač koji se lažno predstavljao da bi ga narod prihvatio. Vrača Gaumatu su podržavali mnogi državnici i visoki vojnici među kojima je bio i Darius koji je pripadao Ahemedinoj porodici. Kambuses se iz Egipta već vratio u Siriju da preuzme vlast, ali je ubrzo umro a razlozi smrti nisu poznati.

Darius preuzima vlast

Smerdis je vladao 6 meseci, a to je bilo u vreme kada je su Izraelci obnavljali Jerusolim. Zbog nekih lokalnih sukoba su se potužili Smerdisu, u Bibliji poznatom kao Artakserkses, ali je on naredio da se obustavi svaka gradnja. To sve čitamo u knjizi o Ezri, Stari Zavet.

U Septembru 522. godine pre Hrista, Darius je sa svojim prijateljima rešio da zauzme vlast za sebe. Oni su provalili u harem, ubili Smerdisa i Dariusa proglasili punopravnim carem.

Behistum stena

Ali, nije sve išlo kako je Darius planirao. Mnoga plemena koja su bila odana Persijancima, pobunila su se. Darius je proveo dve godine ratujući sa plemenima i postigao je mnoge uspehe što mu je i donelo ime Darius Veliki. O celom ovom ratu i njegovoj pobedi možemo čitati na kamenim liticama Zagros planine blizu sela Behistuna. Ova stena je poznata kao Behistun stena i na njoj je ispisano klinasto pismo Asiraca.

Henri Rolinson je 1827. godine otišao u Istočnu Indiju kao kadet Britanske armije. Šest godina kasnije je poslan u Persiju da organizuje Šahove trupe za rat. Celo to vreme Rolinson je pokušavao da prepíše pismo i tekst sa Behistum kamena. To nije bio lak posao jer je tekst napisan na litici i da bi se neki njegovi delovi čitali, mora se osoba spustiti na konopcu. Ipak je Rolinson veliki deo teksta prepisao.

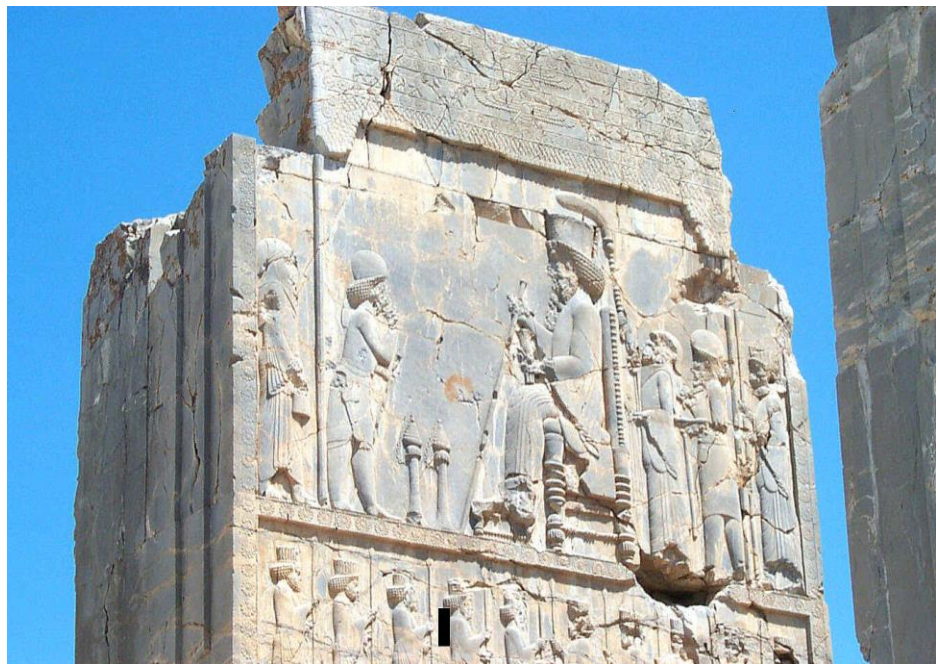
1840. godine postao je politički agent u Kandaharu, Afganistan. Veliki deo svoga života je proveo prevodeći i tumačeći ovaj tekst. Prvo je preveo ime Darius kao i druga kraljevska imena. Nakon toga je preveo ostatak pisma. Tada je uporedio Persijsku verziju ove priče sa Asirskom. Kada je sve sredio 1846. godine stao je pred Kraljevsko Azijsko društvo u Engleskoj sa prevodom u rukama.

Ali, mnogi ljudi su bili skeptici za ovaj njegov poduhvat. Zato su kopije pisma sa Behistum stene poslali još nekolicini stručnjaka za prevode ovih klinastih pisama. To su bili Talbot, Hinks i Opert. Kada je nakon par meseci došao odgovor videlo se da se svi prevodi podudaraju sa prevodom Rolinsona. Tako je problem rešen i klinasto pismo je moglo da se prevodi.

Darius je proširio Medo-Persijsko carstvo više nego iko pre njega. Na istoku je došao do Indije, a na zapadu do Makedonije. 490. godine pre Hrista je pokušao da osvoji celu Grčku što mu nije uspelo. 486. godine pre Hrista je umro.

Medo-persijska kultura i religija

Sada malo o kulturi i religiji Medo-Persije. Većina Persijanaca zavoleli su učenje Zoroastera koji je živio 200 godina pre Dariusa. On je učio da su vatra, voda i zemlja božanstva. Zbog toga Zoroastranci nisu sahranjivali mrtve u zemlju ili ih palili. Ostavljali su mrtve u prirodi da ih lešinari razvuku i pojedu. Kada su u 7. veku došli Arapi i sa sobom doneli Islam, neki

Persijanci su prihvatili Islam, a neki su pobjegli u Indiju gde su nastavili sa praktikovanjem Zoroasterovog učenja. Danas ima mnogo Zoroasterovih kolonija u Indiji. U Bombaju i Kalkuti mogu se videti mnogi *"tornjevi tišine"* koji su velike kule gde se ostavljaju mrtvi da bi ih razvukli lešinari.

Zoroaster je osnovao filozofsku grupu koju se zovu magi. To su isti oni magi ili mudri ljudi koji se pominju u Evanđeljima prilikom Hristovog rođenja. Kasnije se i boginja Mitra pojavila u Zoroasterovoj religiji i našla svoj put u Hrišćanstvu. Rođendan Mitre je slavljen 25. decembra

kada se primetilo da se dan produžava. Ovaj dan je kasnije usvojen od hrišćanske crkve kao dan Hristovog rođenja, što je sasvim pogrešno.

Darius je Zoroastrizam načinio državnom religijom, ali je poštovao i ostale religije drugih naroda. U Egiptu je izgradio hram za Amuna u Karga oazi. Obnovio je dozvolu za izgradnju Hrama u Jerusalimu koju je Smerdis poništio. Biblija nam o ovome i kaže: Ezra 6, 8 – 12.

Darius je izgradio veličanstveni grad i palatu Persopolis (grad Persijanaca), koji je postao glavni grad. Ipak je više boravio u Ektabani u Mediji i u gradu Šušanu u Elamu. Persopolis je bio ponos Persijanaca i danas postoji kao biser Bliskog Istoka.

486. godine pre Hrista Darius umire i njega nasleđuje sin, koji je u Bibliji poznat kao Asver ili Grčki Kserkses. On je za vreme svoje vladavine morao da se pozabavi sa nekoliko pobuna. Oko 480. godine pre Hrista javile su se pobune u Vavilonu i Egiptu koje je on ugušio.

Sudbonosni banket

Ali, Asver je hteo da okupira Grčku što njegov otac ranije nije uspeo. 483. godine pre Hrista on se pripremao za ovaj rat i da bi dobio u popularnosti pripremio je veliki banket za velikane njegovog carstva. Banket je bio u palati Šušan i trajao je 180 dana. Na ovom banketu se desio jedan ružan incident koji je Biblija zabeležila: *“Sedmi dan kada se car razveselio od vina reče sedmorici dvorana koji dvorahu pred carom Asverom, da dovedu caricu Vastiju pred cara pod carskim vencem da pokaže narodima i knezovima ljepotu njenu jer bijaše lijepa. Ali carica Vastija ne htje doći na reč carevu... i za to se car vrlo razgnjevi...”* Estera 1, 10 – 12.

Postupak carice Vastije je razumljiv. Careva želja je u potpunoj suprotnosti sa običajima i skromnostima žena Bliskog Istoka. Ovo car ne bi ni tražio da nije bio pod uticajem alkoholnih pića. Ovakav odgovor carice je bacio cara u nedoumicu, a velikani su odbijanje poslušnosti videli kao pretnju i za njihovu lokanu vlast. Zato su predložili caru da traži novu caricu. Tako je raspisan konkurs za novu i lepu caricu Medo-Persijskog carstva.

Rat sa Grčkom

Dok se sve ovo događalo, 480. godine pre Hrista, Asver je pripremao i vojsku na Grčku. Imao je 5 miliona i 283 hiljade vojnika kako je rekao Herodotus i to ne računajući kuharice i supruge vojnika.

Reka Helespont je pređena zahvaljujući prvom pontonskom mostu koji su njegovi inženjeri konstruisali da plovi na reci. Ali taj most je srušen velikom olujom. Asver je toliko bio ljut da je izbičevao arhitekte. Nakon ovoga drugi most je izdržao i cela armija je prešla reku.

Na uskom prolazu kod Termopila dočekala ga je mala armija od 7000 ljudi. To je bila armija Sparte pod vodstvom Leonidas. Ova mala armija bi zaustavila Persijance da se među Spartancima nije našao izdajnik koji je preveo drugim putem preko planina Persijansku armiju koja je sa leđa došla Spartancima. Leonidas je svoju armiju podelio tako da je ostalo samo 1400

vojnika u uskom prolazu. Spartanci i Tespijanci su se borili do poslednjeg čoveka i tu svi izgubili svoje živote. Po naređenju Asvera Leonidasu su odsekli glavu i raščerečili telo.

Asver je napredovao prema Atini da bi saznao da su se svi Grci povukli na Peloponesko poluostrvo. Na tom putu u Atini, Persijanci su uništili Akropolis, pokrali blago iz hramova i sve popalili i pobili.

Persijanci su bili nepobedivi na kopnu, ali na moru su doživeli mnoge poraze. Grčki brodovi su pobedili u bici kod Salamisa i tako su Asveru bile presečeni svi putevi za dopremanje zaliha. Zato se morao povući. Manja armija koju je ostavio u Grčkoj do svog povratka bila je poražena kod Plateje. Tako je san o osvajanju Grčke propao.

Izraelska nacija u opasnosti

Kod svoje kuće Asver je vodio brigu oko izbora kraljice. Njegov izbor je pao na prelepu devojkicu Esteru. On za nju nije znao da je ona Jevrejka. Estera je krunisana kao kraljica u januaru 479. godine pre Hrista.

U to vreme prvi do Asvera bio je Haman Agagit. Njegova sila je bila tako velika da su mnogi morali da mu se klanjaju kada je on prolazio gradom. Ovo ništa nije bilo novo za Persijance. Ali, za Mardoheja koji je bio Jevrejin ovo bi bilo svetogrđe. Zato se nije klanjao. Kada je to Haman saznao bio je toliko ljut da je hteo da kazni ne samo Mardoheja, nego celi Izraelski narod.

Mardohej je bio Esterin stariji rođak. Kada je čuo za smrtnu kaznu Izraelskog naroda to je dojavio Esteri. I on i Estera su znali da kada se objavi smrtna kazna, nema povlačenja odluke. Oboje su znali da je i Estera pod smrtnom kaznom. Zato ju je Mardohej zamolio da utiče na cara.

Ali nije bilo ni lako doći kod cara, čak ni kao prva supruga. Ući kod cara bez poziva značilo bi smrtnu kaznu, ako car ne ispruži vladalačku palicu u znak milosti. Kada je nakon tri dana posta i molitve ušla u prestonu dvoranu svi su zanemeli. Ali, car je pružio svoju palicu milosti.

Estera je bila taktična pa je pozvala cara Asvera i Hamana da joj budu počasni gosti na gozbi. Naravno da je ovaj poziv prijaio Hamanu. U svom povratku kući prolazeći ulicama svi su mu se opet klanjali sem Mardoheja. Besan zbog Mardohejevog ponašanja naredio je da se za njega naprave vešala.

U međuvremenu kralj Asver je imao nemiran san i probudio se. Tada je zatražio da mu čitaju iz starih dvorskih zapisa. Među mnogim zapisima govorilo se i o događaju kada su neki dvorani hteli da ubiju cara, a sve to je uspeo da spreči Mardohej Jevrejin. Kada je car čuo naredio je da se daju sve počasti Mardoheju za njegovu odanost caru.

Za savet oko počasti pitao je oholog i uzvišenog Hamana, koji je u tom trenu pomislio da car misli na njega. Haman je dao savet da se ta osoba obuče u carsko odelo, uzjaše carskog konja i da prođe kroz ulice Šušana. Dok bude prolazio da se uzvikuje njegovo ime i zasluga. Jadni Haman je trenutak kasnije saznao da će on biti taj koji će morati po gradu da viče pohvalu za Mardoheja.

Ali, Hamana je čekalo nešto još gore. Na poslednjoj večeri, carica Estera se požalila caru na novom zakonu i objavi koja osuđuje njen narod na smrt. Car nije želeo da njegova carica bude obuhvaćena smrtnom kaznom kao i njen narod. Car Asver je postao besan i odmah je tražio da se pronađe ko je odgovoran za tako nešto. Ubrzo se saznalo da je za to odgovoran Haman. Sada mnoge molbe Hamana nisu našle milost kod cara. Neki od slugu je tada pomenuo kako je Haman već i spremio vešala za Mardoheja. Kada je car čuo celu istoriju događaja naredio je da se Haman obesi na ta ista vešala.

Ubistva radi vlasti

Tako su Estera i Jevrejski narod bili spašeni od potpunog uništenja. Jevrejski narod po celom svetu danas slavi praznik Purim da obeleži svoje oslobođenje od smrti. O ovom događaju se može čitati u Bibliji, Knjiga o Esteri, Stari Zavet. Ali sam Asver nije bio te sreće. 465. godine pre Hrista bio je ubijen od strane svoga vezira Artabanusa. Ali Asvera je nasledio njegov sin Artakserkses koji je par meseci kasnije lično ubio vezira Artabanusa dok se ovaj bezobrazno šetao palatom.

Artakserkses je bio poslednji veliki Persijski car. Kasnije su došli slabiji carevi, a 333. godine pre Hrista je Aleksandar Makedonski prešao reku Helespont i porazio Dariusa III. Dve godine kasnije Darius je još jednom bio poražen, a onda i ubijen od svog generala Besusa i tako je Medo-Persijsko carstvo prešlo u ruke Aleksandra Makedonskog.

Sumersko carstvo

Arheološka tema 8

U celoj Bibliji samo četiri citata pominju Ur Haldejski i svi se odnose na isti događaj; Avramov odlazak iz Ura. Ovi citati se nalaze u 1. Mojsijeva 11, 31. gde Biblija kaže: “i uze Tara sina svojega Avrama i Lota sina Aranova, unuka svojega, i Saru snahu svoju, ženu Avrama sina svojega; i pođoše zajedno iz Ura Haldejskoga da idu u zemlju Hanansku i dođoše do Harana, i ondje se nastaniše.”

U spisima drevnih istoričara Ur se ne pominje, tako da su kritičari rekli: “Evo još jedne Biblijske legende. Nikada takav grad nije ni postojao, a ako je i postojao to je bilo malo selo u pustinji Mesopotamije i Avram je bio beznačajan nomad koji je lutao.” Tako je postojanje Ura bilo osumnjičeno i sigurna lokacija je bila nepoznata.

Katranasto uzvišenje

Za trenutak zaboravimo Ur i sidimo do južnog Iraka, gde stoji veoma interesantan ziggurat, poznat lokalnim ljudima kao Tel Makajar, što znači Katranasto uzvišenje, a zove se tako jer su cigle građevine spleljene zajedno katranom. Ovo je očigledno važna ruševina, ali šta je ona nekad bila. Koji je grad bio ovde? Koja ga je nacija izgradila? Ova pitanja su dugo vremena bila bez odgovora.

el

U ranijim lekcijama smo razgovarali o iskopavanjima Lajarda i Bota u severnom Iraku gde su Asirci gradili svoje gradove. Kada su krilati bik i drugi spomenici našli svoj put u Evropske muzeje, javnost je bila oduševljena i tražili su još. Tako je 1854. godine, Britanski muzej je kontaktirao Ministarstvo Inostranih poslova sa zahtevom da Britanski predstavnik u Iraku počne potragu za još iskopina koje bi ukrasile muzej. Ministarstvo Inostranih poslova je prosledilo zahtev Britanskom konzulu u Basri, J. E. Tejluru. Ovaj čovek nije bio arheolog niti je imao ikakvog iskustva u iskopavanjima, ali je bio veran sluga njenog veličanstva. Sakupio je karavan kamila i magaraca natovarenih sa krampama, lopatama i namirnicama. Krenuo je prema Tel el Makajaru. Nije bilo boljeg mesta za kopanje.

Stigavši u usamljeno mesto u pustinji, 150 km severo-zapadno od Basre, pregledao je veličanstveni ziggurat. Pažljivo kuckajući po ciglama slušao je za echo koji bi ukazao na šupljinu

unutra. Ali nije bilo nikakve šupljine. Građevina je bila čvrsta kao stena. Ne uznemiravajući se Tejlor je postavio ljude da rade na vrhu zgrade. Bio je uveren da se negde u unutrašnjosti hrama kriju veličanstvena blaga koje će otkriti i ponosno ih otpremiti prema Londonu.

Arapski radnici poslušno su počeli kopanje, bacajući cigle sa vrha zigurata na zemlju u podnožju. Veliki toranj hrama koji je preživio zub hiljada godina vrućine, vetra i peska, počeo je da se lomi pred napadom neprosvećenih i zatupljenih ljudi.

Iako je Tejlor imao viziju zlatnih kipova, bio je ipak osuđen na razočarenje. Nakon dve godine rada u London je mogao samo da pošalje dva glinena cilindra koje su na sebi imale ispisano čudno klinasto pismo. Ovo su otkrili u čoškovima zigurata koji su bili ugrađeni u kamene temeljce. Direktori Britanskog muzeja su takođe bili razočarani. Nakon veličanstvenih otkrića iz Ninevije i Korsabada ovo je bilo razočarenje. Oni su slabo razumeli vrednost Tejlorovih otkrića.

Cilindri o Nabonidusu

Kada su ovi cilindri i njihovo pismo bili prevedeni, saznali su da tekstovi govore o Nabonidusu, poslednjem vavilonskom kralju, koji je i napravio ovaj zigurat. Nabonidusova majka je bila sveštenica boga meseca Nanar u svome rodnom gradu u Haranu, pa je i sam kralj bio naklonjen tom božanstvu. Zigurat u Tel el Mukajaru je bio posvećen ovom bogu meseca i njegovoj ženi Ningal. Taj toranj je podignut ranije, a kralj koji je bio obožavalac ovog boga, samo je toranj renovirao. Ime kralja koji je prvi podigao ovaj zigurat bilo je Ur Namu. Da li moguće da je to bio kralj iz Ura koji se zvao Namu? Pomisliti da je to bio dom patrijarha Avrama, bilo je uzbudljivo. Vreme je bilo da se nagađanje pokaže kao tačno i da je u stvari zigurat bio srce naprednog grada koji je bio glavni grad ogromnog carstva i visoke civilizacije koja je predhodila Egipatskoj civilizaciji.

U međuvremenu osim lokalnih graditelja koji su u prastarim ciglama videli jeftin izvor građevinskog materijala. Tel el Mukajar je bio zaboravljen. Zigurat je utonuo natrag u pustinjsku samoću. Bila je 1918. godine i prvi svetski rat se završavao. Turci su proterani iz doline Eufrata i britanska armija je držala kontrolu nad ovim prostorom. Jedan od Britanskih oficira je bio major Kempbel Thompson, koji je radio u obaveštajnoj službi armije i bio je stacioniran blizu Tel el Mukajara. Pre nego je postao vojnik, bio je asistent u Britanskom muzeju. Zainteresovao se za zigurat i iskopine oko njega. U međuvremenu vršio je mala iskopavanja na tom mestu. Bio je

impresioniran sa onim što je našao te je poslao predlog natrag u muzej da bi vredilo organizovati pravu ekspediciju na ovom mestu.

Ponovna iskopavanja

Odgovor na ovaj zahtev, Britanski muzej je zadužio doktora H. R. Hala da krene sa iskopavanjima. Doktor je stigao kasne 1918. godine i uradio neka eksperimentalna iskopavanja u Tel el Mukajaru i obližnjim mestima Eridu i Al Ubaid. U ovom poslednje mesto bi moglo dokazati da je tu bila prva najstarija civilizacija. Nedostatak sredstava je onemogućio buduća iskopavanja, ali su uradili dovoljno da pokažu da su buduća iskopavanja poželjna.

1922. godine Univerzitet Pensilvania je kontaktirao Britanski muzej i predložio zajedničku ekspediciju i Britanci su prihvatili predlog. Čarls Leonard Vuli koji je kasnije postao vitez za svoj izvanredan rad u ovom području, bio je postavljen na čelu ekspedicije. 43-godišnji Vuli se već dokazao u iskopavanjima u Egiptu i Karkemišu. Bio je najbolji čovek za ovaj posao. On je ovaj zadatak pretvorio u životnu obavezu i za sledećih dvanaest godina je strpljivo radio na iskopavanju. Većinu vremena mu je pomagala njegova supruga.

Vuli nije bio samo iskusan i stručan arheolog, već je bio vešt u upravljanju ljudima koji su radili sa njim. Ovaj kvalitet je bio neophodan za zadatke koji su uključivali rad sa 400 ljudi. Razumio je mentalitet Arapa i znao je kako da se nosi sa problemima koji su iskršavali.

Jednom prilikom Vulijeve ljudi su radili na području gde su pronalazili male predmete kao vazne, nakit i tome slično. Vulijevo iskustvo ga je poučilo da bi zlatni predmeti trebali da se uskoro nađu i on je posumnjao da ovi predmeti nestaju skriveni u haljinama Arapskih radnika. Njegovo rešenje za ovaj problem nije bilo da pojača kontrolu. Rešenje je bilo jednostavnije i efektivnije. Sledećeg isplasnog dana napomenuo je okupljenim radnicima da radnik koji otkrije bilo šta od zlata, će dobiti veću novčanu isplatu. Cena koju je on ponudio je bila tri puta veća nego vrednost nađenog predmeta od zlata. Zapanjeni izrazi na licima njegovih radnika su mu pokazali da je pravilno pogodio. Te noći lokalni zlatar nije mogao da shvati veliki red ljudi koji su čekali ispred prodavnice da kupe natrag zlatni nakit koji su mu ranije prodali. Sledeći dan je bilo začuđujuće koliko mnogo radnika je odjednom našlo predmete od zlata na iskopini. Doneli su ih Vuliju i na njihovo iznenađenje platio im je sumu koju je obećao. Tako su radnici dobili nagradu, a Vuli je dobio zlatne predmete.

Vuli je bio čovek izvanredne discipline. U trećoj godini iskopavanja otkrio je gradsko groblje. Ako je išta više uzbuđivalo arheologe to je bilo otkriće groblja, jer je to bilo mesto najbogatijih pronalazaka. Mrtvi su bili pokopani sa svojim nakitom, ukrasima, oružjem, nameštajem i ostalim blagom i otkriće ovih predmeta je uvek uzbuđljivo. Vuli je razumio da se tu radi o iskopavanju predhodno nepoznate civilizacije. Osećao je da mu je potrebno da zna više o ljudima koji su ovde živeli, pre nego započne rad sa tako važnim delom kao što je groblje. Naredio je razočarani radnicima da svu zemlju vrate natrag u grobove koje su počeli otvarati i nije se vratio na ovu iskopinu za sledeće četiri godine. Ali, kada se vratio našao je spektakularne predmete i bio je dovoljno obrazovan da pravilno oceni vrednost onoga što je nalazio.

Civilizacija Ura

Prije nego što raspravimo čuvene mrtvačke jame u Uru, ponovimo šta znamo o istoriji velike civilizacije. Ur je bio glavni grad naroda danas poznatog kao Sumerani. Oni su bili inteligentni i dobro obrazovani ljudi. Umetnost im je bila razvijena kao i trgovina sa udaljenim zemljama. Poludrago kamenje od kojih su njihovi ukrasi bili napravljeni, je došlo iz Nilgiri planina u južnoj Indiji. Deca su u

školama učila naprednu matematiku i bili su sposobni da izračunaju kvadratni i kubni koren brojeva. Sumerani su prvi izmislili umetnost pisanja. Počelo je sa serijom malih sličica, gde je nacrtani objekat objašnjavao ideju. Iz ovih početaka složena kombinacija uglastih otisaka u glini su bila korištena da proizvedu klinasto pismo koje je bilo predhodnica Akadijskog, Babilonskog i Asirkog pisma. Sumersko klinasto pismo se smatra starijim nego hijeroglifi u Egiptu. U predinastijskom periodu pre nego je Sumerija postala carstvo nekoliko vrlo bogatih kraljeva je vladalo Urom. 1927. godine Vuli je počeo sa iskopavanjima groblja iz ovog perioda i otvorio je više od 2000 grobova običnih građana i 16 kraljevskih grobova. Ovi zadnji su se sastojali od rova dubokog 1-3 metra u kom je telo ležalo umotano u platno ili položeno u kovčeg od drveta ili gline ili je bilo u pletenoj korpi. Zajedno sa telom bili su pokopane i lične stvari kao što su nakit, noževi, broševi. Izvan kovčega su bili položeni jelo i piće u posudama od ilovače bakra ili kamena zajedno sa oružjem, alatlikama i toaletnim priborom. Sve je ovo sugerisalo verovanje u budući život iako nikakvi natpisi nisu nađeni koji izražavaju takvo verovanje. Dve trećine grobova je već bilo popljačkano i uništeno.

Najbolji od ovih grobova je bio grob Mes-Kalam-Dug “heroja dobre zemlje”. Ova titula je pronađena urezana na dve zlatne zdele i lampi izvađenim iz groba. On nije bio član kraljevske porodice, ali je bio bogati građanin i hrabar vojnik. Ovo se vidi iz njegove titule i sadržaja groba. Sadržaj uključuje bakarne vrhove koplja, pričvršćene na zlatni štap, dva bodeža obložena zlatom, nekoliko bodeža obloženih bakrom, komplet strela, 50 bakrenih zdela, zlatni ukras za glavu i srebrni pojas. Mnogi drugi predmeti su bili pronađeni. Najlepši predmet je bio šljem od tučenog zlata, napravljen da sedne preko glave i sa komadima da zaštiti lice. Vuli je rekao za ovaj predmet: “Da ništa drugo nismo našli po čemu bi umetnost drevnih Sumerana bila procenjena, samo na osnovu ovog šljema zauzimaju visok položaj među civilizovanim rasama”.

Kraljevski grobovi su bili napravljeni od kamena ili cigle sa jednom ili nekoliko soba kao podzemna palata. Samo dve ovakve podzemne palate su bile neoštećene. Druge su bile opljačkane od strane pljačkaša grobova. Ulazi su bili u obliku lukova što je i najraniji tip luka

pronađenog bilo gde. Najupečatljiviji deo ovih grobova je bio ritual ljudskih žrtava koji je praktikovao. Izvan groba dugački jarak je iskopan i u ovaj jarak ljudi i životinje bi sišli. Životinje bi bile ubijene, a ljudi bi išli dobrovoljno, jer nisu pronađeni znakovi nasilja na telima. Popili bi otrov, legli i umrli. Zdelie i čaše iz kojih je otrov pijen, nađene su u jednom grobu. Broj žrtava je varirao od 6 do 80 u drugim slučajevima.

U jednom grobu 10 žena su bile pažljivo položene u dva reda. Nosile su ukrase za glavu od zlata, lapisa i prekrasne ogrlice. Na kraju svakog rova su bili ostaci prelepe harfe. Uspravna drvena greda, gotovo potpuno trula, je bila obložena zlatom i u njoj su bili zakucani ekseri sa pozlaćenim glavama, koji su osiguravali i zatezali žice na harfama. Prednji deo zvučne kutije je imao izgraviranu prelepu glavu bika sa očima od zlata i bradom od lapisa.

Preko ostataka harfe su ležale kosti harfiste sa zlatnom krunom.

Na ulazu u grob je stajala kočija koje je bila ukrašena sa crvenim, belim i plavim mozaikom. Ispred kočije su bile kosti dva magarca, koje su bile polomljene. Blizu kočije je bio sto za kockanje i igre kao i zbirka alata i oružja. Za srebrne sudove se smatra da su bili od ceremonijalnog značaja.

Kada je ovaj grob bio ispražnjen, Vuli je primetio poklopac na podu groba. To je bio otvor za još jedan grob. Radnici koji su radili za Vulija izgleda da su otkrili još jedan grob, ali su ga maskirali u nadi da će kasnije moći da se vrate i da ga opljačkaju. Na ulazu u taj grob ležalo je po tri vojnika sa svake strane koji su imali bakrena koplja i kacige. To su sada bile kosti nekadašnjih vojnika kojima su lobanje bile polupane. Tu su bile i dve kočije sa četiri točka koja su vukla po tri vola.

Cilindar koji su našli u glavnoj komori imao je ime osobe Abargi. On je verovatno bio kraljevskog porekla. U grobu su nađena i dva broda napravljena od srebra, koji su bili izvršno sačuvani. Ovi brodovi su potpuno isti kao i brodovi koji se danas koriste na Eufratu.

Na kraju ovoga groba je grob kraljice Šubad. Njeno ime je ispisano na cilindru napravljenom od lapis lazulija. Sa njom je bila sahranjena i veličanstvena kolekcija zlatnog, srebrnog i nakita od dragog kamenja. Na njenoj glavi je prelepa i komplikovana kruna. Kraljičina lobanja je takođe bila ostećena. Zato je gospođa Vuli sve pukotine lobanje ispunila određenom masom i na kraju je na osnovu oblika lobanje napravila lice osobe koje odgovara tom obliku lobanje.

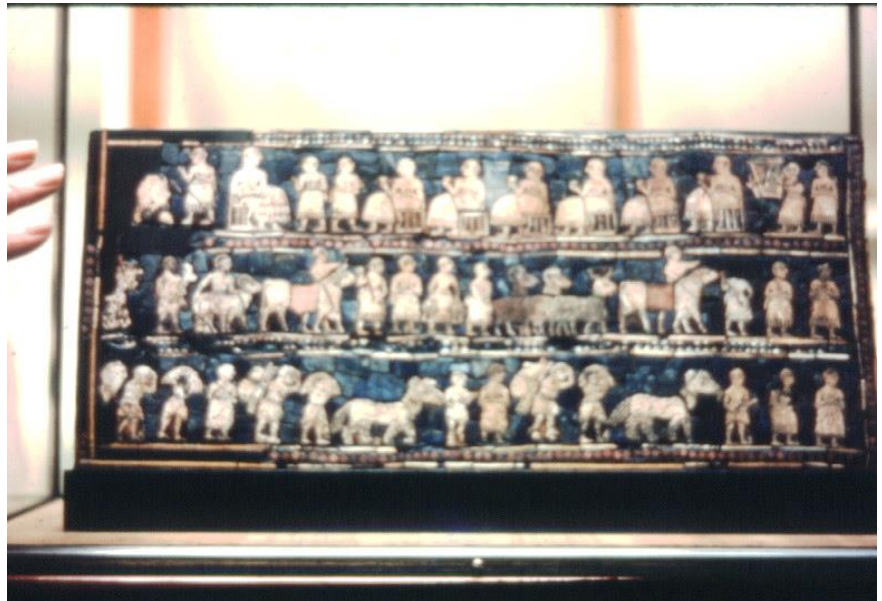
Takođe su pronađene i figure od dva jarca koji stoje na zadnjim nogama, a prednje noge su naslonjene na grm. Kada je ovo otkriće objavljeno mnogi su ovo hteli protumačiti kao dokaze o

priči sa Avramom, gde je ovan bio zamena za sinovljevu žrtvu. Ali vremenom je dokazano da ove statue potiču iz mnogo ranijeg perioda i da nemaju nikakve veze sa Avramovim događajem.

Kraljevski amblem Ura

Jedan od velikih grobova je bio opljačkan, ali na jednom zidu su se mogli videti ostaci nekog mozaika. Kada su radnici to bolje očistili video se prelepi, veliki mozaik od lapis lazulija i školjki. Da bi Vuli sačuvao ovo otkriće prelio ga je sa voskom. Tada su celi zid preneli na sigurnije mesto.

Ovaj mozaik je bio poznat kao kraljevski amblem

Ura. Ovakav mozaik je bio nošen u svečanim procesijama i paradama kao i mnogim bitkama. To je bila neka vrsta zastave grada Ura. Bio je samo veliki 55x22,5 cm i prikazivao je događaje iz svakodnevnog života. Na drugoj strani je bilo događaja iz vojničkog života. To je bila slika armije koja je pokorila sve od Persijskog zaliva do Anadolije u Turskoj. Oni su koristili kočije kao i način ratovanja pešadije kako je tek koristio Aleksandar Makedonski par hiljada godina kasnije.

Arhitektura Ura

Centralna figura Ura je zigurat ili crkveni toranj. Ovaj toranj kao i kompleks građevina oko njega imaju svoje poreklo još iz prve dinastije Ura. Ali, Ur-Namu je bio taj koji je ulepšao i usavršio ove građevine, ali i doveo Ur do vrhunca svoje slave. Dobrostojeće porodice imale su kuće na dva sprata koje su bile izgrađene tako da su obuhvatale unutrašnje dvorište. Zanimljivo je da su mnoge kuće u Uru imale i kanalizacioni sistem. Kopan je kanal dubok 10 metara u koji su postavljeni prstenovi od keramike. Takav kanal je upijao otpadne vode. Tada je kanalizacioni sistem bio bolji nego što danas imaju mnogi domovi u tom delu sveta. Ali ovi kanali su se koristili i u religiozne svrhe. Ea je bio njihov bog voda pod zemljom, pa su i ovi kanali imali religijski značaj jer su otvarali pristup u svet tog boga. Nama bi danas ovo bilo bogohuljenje, ali njima je tada to bio prirodan način da dođu u dodir sa bogom podzemnih voda.

Daleka istorija Ura

1929. godine Vuli je završio sa iskopavanjima. Sada je odlučio da vidi koliko daleko u prošlost ide istorija Ura. Počeo je sa radnicima da kopa jedan dubok rov. Već nakon jednog metra kopanja u dubinu došli su do sloja zemlje gde više nije bilo nikakvih tragova ljudskog prebivanja. Takvi slojevi se u arheologiji zovu “devičanski slojevi”.

Ali, Vuli je hteo da se dalje kopa, jer ovaj sloj je bio viši od ostalih slojeva gde su na drugim mestima nalazili razne predmete. Iskopali su dva metra, ali nikakvog znaka. Tek na dubini od dva i po metra su otkrili ostatke grnčarije. Bilo je čudno da tako dugo nije bilo nikakvog znaka ljudskog prebivanja. Niko nije znao objašnjenje. Tada je tu prošla Vulijska supruga koja je upitana za objašnjenje. Bez ikakvog odlaganja odgovorila je: “Gde nema tragova prebivanja ljudi, tada je bio potop.”

Nakon ovoga su proširili rupu i kopali su na dubinu od 20 metara. Na velikim dubinama su ponovo pronalazili ostatke ljudskog prebivališta.

Prva dinastija Ura je bila poražena od strane Sargona Akadskog, koji je uspostavio svoju vlast na Bliskom Istoku. Sargonova dinastija je bila oterana sa scene istorije od strane varvara Guta.

Sve ove ratove je preživio grad Lagaš koji je za guvernera imao vladara Gudea koji je iza sebe ostavio 20 kipova sa njegovim likom. On je postao poznat Sumeranski vladar ne zato što je bio dobar političar, nego zato što je ostavio mnogo svojih kipova. Ti se kipovi nalaze u mnogo muzeja sveta.

Vreme bezvlašća

Ur se preporodio u vreme treće dinastije Ur-Namua i njegovog sina Ur-Šulgija koji ga je i nasledio. Ali kasnije su došli Elamiti koji su potpuno uništili grad. Vremenom su i Elamiti bili izbačeni iz tih krajeva. Tada je bilo vreme bezvlašća i Ur se podelio u dve male države Isin i Larsa. Poslednji vladar Larse Rim-Sin je pokušao i uspeo je da ujedini Ur, a čak je i porazio Amoritskog kralja Hamurabija.

Ur grad boga Meseca

Sumeranska civilizacija je ipak počela da slabi. Akadski jezik je zamenio Sumeranski jezik i maternji jezik Ura se vremenom gubio iz upotrebe. U to vreme su i Asirci počeli da jačaju na severu. Uskoro je Ur postao i zarobljeni grad Vavilona. Poslednji Vavilonski vladar Nabonidus je u Uru izgradio veliki toranj posvećen bogu mesecu. Nabonidusova majka je bila sveštenica boga meseca, pa nije ni čudo što je Nabonidus podigao ovaj toranj.

Donji delovi tornja su bili crni, srednji deo je bio crven, a najviši deo je bio plav, da bi tako

predstavio nebo. Na vrhu tornja se nalazio pozlaćeni krevet za koji su tada verovali da služi bogu Nanaru da ide na spavanje. Sam Ur je tada postao središte gde se obožavao bog meseca.

Zaboravljeni Ur

Kako su vekovi prolazili tako se i Persijski zaliv počeo povlačiti iz tih krajeva, a reka Eufkrat je promenila svoj tok. Tako za Ur više nije bilo vode. Mnogi su ga počeli napuštati i grad je na kraju pao u zaborav i bio je zatrpan peskom i tišinom. Vremenom se i zaboravilo da je tako veliki grad ikada postojao. Samo je Biblija o njemu sačuvala neke podatke i to zahvaljujući patrijarhu Avramu. Tako je Ur vekovima ležao sahranjen pod peskom, dok u moderno doba nisu arheolozi počeli da ga iskopavaju i da potvrđuju da je Biblija u pravu.

Petra - kameni grad

Arheološka tema 9

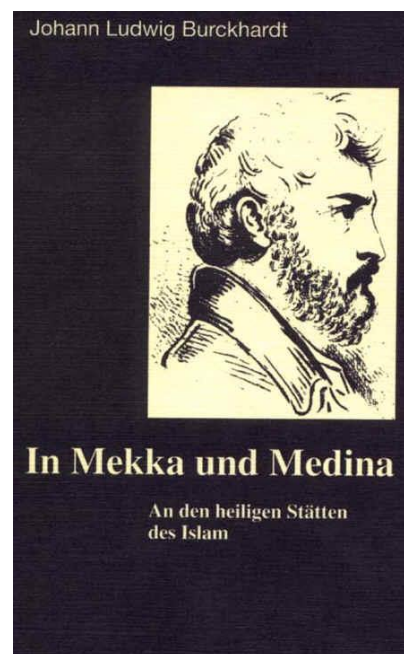
Petra je opisana kao “Grad crven kao ruža i star kao pola vremena”. Rimski historičari su ovaj grad opisivali velikim epitetima da bi dočarali njegovu arhitekturu i bogatstvo. Rimljani su toliko opčinjeni gradom da je imperator Trajan podigao pobjedničku kapiju, da bi označio vrednost i važnost osvojene Petre. Putnici koji su tamo bili vratili su se sa neverovatnim opisima grobova i hramova. Oko 1200. godine posle Hrista grad je bio napušten i zaboravljen. Njegovo postojanje i istorija su mnogima bili poznati, ali niko nije znao gde se grad nalazi. Tako je bilo sve do 1812. godine.

Otkriće Petre

Johan Ludvig Burckhardt rođen je u Lozani, Švajcarska, 24. novembra 1784. godine. Obrazovao se u Nemačkoj, a 1806. godine je otišao u Englesku da studira u Londonu i Kembridžu za tri godine. Kada je imao 25 godina, Afričko društvo u Engleskoj ga je pitalo da istraži područje južno od Sahare. U to vreme Afrika je bila nepoznati kontinent za Evropljane, a David Livingston je tek 31 godinu kasnije istražio Afriku. To je bio opasan zadatak i avantura koju je mladi Burckhardt prihvatio.

Pošto je u tom području glavna religija Islam, Burckhardt je odlučio da jedno vreme živi među Muslimanima i da nauči Arapski jezik. Postao je tako tečan u Arapskom jeziku da ga Arapi nisu mogli poznati kao stranca. Kuran je tako dobro poznavao da se mogao raspravljati sa bilo kim oko teoloških pitanja. Mnogi veruju da je on prihvatio Muslimansku religiju. Par godina kasnije napravio je hodočašće u Meku, što ga je moglo koštati života da su ga prepoznali kao stranca. Tada je nosio Arapsko odelo i uzeo ime šejk Ibrahim ibn Abdulah.

1812. godine krenuo je za Kairo u Egiptu. Odatle je hteo da dalje krene još južnije u unutrašnjost Afričkog kontinenta. To nije uspeo jer je 1817. godine sa svoje 33 godine umro u Kairu. Ali, važno je otkriće koje je napravio na putu od Damaska do Kaira.

Putovao je rutom Crvenog Mora kroz Akabu. Imao je dva vodiča koji su dobro poznavali ovaj kraj i koji su često govorili o neverovatnom gradu između kamenih litica Vadi Muse. Burkhard je želio posetiti ovo mesto, ali su ga vodiči odgovarali jer je to bio opasan deo puta. Dabi ostvario cilj dosetio se nečeg veoma originalnog. Znao je da je ovaj kraj blizu planine Hor gde je Aron sahranjen i gde su mu Muslimani podignuli grob. Muslimani su često prinosili žrtve od jaraca u podnožju ovog groba. Burkhard je zapisao: "Pretvarao sam se da želim da zakoljem jarca u čast Haruna (Arona). Znao sam da je grob u blizini doline koju sam želeo da vidim. Na ovo se moji vodiči nisu mogli buniti pogotovo kada sam im rekao da će gnev Haruna pasti na njih ako ne prinesemo žrtvu. Tako sam ih ubedio i smirio."

Tako su ga lokalni vodiči odveli do Ain Muse, izvora, gde je prineo žrtvu, a sa padina brda je mogao u daljini lepo da vidi dolinu i grad Petru. Ali, to je još bilo daleko od grada Petre i Aronovog groba. Hteo je da prinese žrtvu na Aronovom grobu, pa su produžili put. Dok su se približavali ulazu u klanac Petre, on je primetio "ovde počinju starine". Nije se usudio da zastane da ih ispituje da nebi podigao sumnju i mržnju svojih vodiča. Kada su izašli iz Sika, to je ime litica ovog klanca, bio je zapanjen lepotom pejzaža. Video je hram uklesan u crvenoj steni. Brzo je počeo da zapisuje šta je sve video. Kada su se približili hramu, njegovi vodiči su ga optužili da je lovac na blago, a ne pobožni Musliman. Pretili su mu da će ga ubiti. Brzo je zato prineo jarca na žrtvu i vratili su se u selo pre mraka. Burkhard je sada mogao da objavi svetu da je pronašao izgubljeni crveni grad Petru.

Ezav i Jakov

Ali da pogledamo malo istoriju ovoga grada. Verovali ili ne, rana istorija ovog grada je zapisana u Bibliji. Avram je imao sina Isaka. Isak je opet imao dva sina Jakova i Ezava. Njihovo rođenje je zapisano u Bibliji isto kao i istorija njihovog života. Istorija je zapisana u 1. Mojsijevoj 25. poglavlju: "Izak se moljaše Gospodu za ženu svoju, jer beše nerotkinja i umoli Gospoda te zatrudnje Rebeka žena njegova. Ali udarahu jedno u drugo djeca u utrobi njezinoj, te reče: Ako je tako, na što sam? I otide da pita Gospoda. Gospod joj reče: Dva su plemena u utrobi tvojoj i dva će naroda izaći iz tebe. Jedan će narod biti jači od drugoga i veći će služiti manjemu. Kad dođe vreme da rodi, a to blizanci u utrobi njezinoj. Prvi izađe crven, sav kao runo rutav i nadjenu mu ime Ezav. A poslije izađe brat mu držeći rukom za petu Ezava i nadješe mu ime Jakov. Beše Izaku 60 godina kad ih rodi Rebeka." 1. Mojsijeva 25, 21 – 26.

Na Jevrejskom reč Jakov znači "onaj koji se hvata za petu", što ponekad ima i značenje "onaj koji sapliće ili vara". To je izjavio i sam Ezav za Jakova: "... pravo je što mu je ime Jakov, jer me već drugom prevari..." 1. Mojsijeva 27, 36.

Ezavova dlakavost je već poznata u medicini. Zove se hipertriozis i javlja se još kada se rađaju bebe koje su vrlo dlakave. Kasnije u životu Ezav je naselio jednu planinu: "Ezav življaše na

planini Seiru.” 1. Mojsijeva 36, 8. Ova planina je nazvana po Ezavu i njegovoj osobini, jer na Jevrejskom “seir” znači “dlakav kao jarac”. Kako smo pročitali u Bibliji Ezavova koža je i crvena. Jevrejska reč za crveno je “admonij”. Njegovi potomci su nazvani Edomci, što je slično Jevrejskoj reči “admonij”: “Ovo je pleme Ezava, oca Edomcima...” 1. Mojsijeva 36, 9.

Iako su dečaci bili blizanci, ali ne indentični, tako se počeo razlikovati i njihov karakter. Ezav je bio spretan lovac, a Jakov se bavio domaćinskim poslovima u šatorima. Zato je otac Isak volio Ezava, a majka Rebeka je volela Jakova.

Jednoga dana kada se vratio iz lova Ezav je bio vrlo gladan. Njegov brat je tada spremio jelo od crvene leće koje je Ezav volio. Kada je zamolio brata Jakova da mu da tanjir crvene leće. Jakov je tražio da se Ezav odrekne prvenastva. Pošto je glad bila jača, Ezav se odrekao prvenastva. To nije bilo samo pitanje nasleđa, nego i ko će biti duhovni vođa porodice i potomstva.

Kako su godine prolazile otac Isak je gubio vid i pomislio je da mu se približava i smrtni čas. Taj smrtni čas je došao tek 43 godine kasnije. Tako misleći da će ubrzo umreti pozvao je svog strajjeg sina Ezava da mu da porodični i tradicionalni blagoslov. Prvo je sina zamolio da mu ulovi i pripremi divljači za jelo. Tako je Ezav otišao u lov.

Ali Rebeka je sve ovo čula i rešila je da njen ljubimac Jakov bude taj koji će primiti blagoslov. Zato je brzo pripremila slično jelo i rekla Jakovu da nosi ocu da bi dobio blagoslov. Jakov se tada setio da nije isti kao njegov brat, nije puno dlakav. Majka je uzela kozje krzno i zamotala sina oko vrata i ruku tako da je bio dlakav. Tako je putem prevare Jakov dobio blagoslov.

Kada je Ezav saznao po povratu iz lova za prevaru, rešio je da ubije brata Jakova. Radi toga je majka Rebeka poslala Jakova svojoj porodici u Haran 800 km daleko gde je Jakov ostao 20 godina.

Razočaran svojim životom, lovac Ezav je odlučio da napusti dom i preselio se u okolini grada Petre. Kada se Jakov vratio “posla pred sobom glasnike Ezavu, bratu svojem u zemlju Seir, krajinu Edomsku. Imam volova, magarica, ovaca, sluga i sluškinja i poslah da javim tebi gospodar da bih našao milost pred tobom. Vратишe se glasnici Jakovu i rekoše: Idosmo do brata tvojega Ezava i on ti ide u susret sa četiri stotine momaka.” 1. Mojsijeva 32, 3 – 6. Izgleda da je trenutak Ezavove osвете došao.

Jakov se prepao i poduzeo je sve mere da bi sprečio tragediju. Prvo je poslao poklone Ezavu. Ovim je želeo da smiri Ezava i da mu pokaže da ne želi porodično nasledstvo. Pokloni su pokazivali da je Jakov dobrostojeći. Drugo, Jakov je podelio porodicu i svoje ljude u dve grupe tako da se samo jedna sretne sa Ezavom. Druga grupa bi imala priliku da preživi pokolj ako do toga dođe.

Napokon je uradio nešto treće što je bilo i najvažnije. Molio se Bogu da mu pomogne da preživi ovaj sukob. Verovatno je Jakov znao da nije zaslužio Božju milost. Ali Biblija nam kaže: “Ne postupa sa nama po gresima našim, niti nam vraća po nepravdama našim.” Psalam 103, 10. Dok se Jakov molio pred njim se pojavio anđeo koji ga je upitao za ime. Jakov je dao odgovor, a značenje njegovog imena je “varalica”. Tada je anđeo rekao da se Jakov od tada zove Izrael, što

znači “borio se sa Bogom”. To je značilo da su Jakovljeve molitve za oprostjenje bile uslišene. Zaista su Jakovljevih dvanaest sinova postali preci dvanaest Izraelskih plemena.

Sve se ovo desilo na potoku Javoku. Aman je glavni grad države Jordana. Odatle se putuje 30 km severno do Jeraša. Put se spušta 600 metara u dubinu kanjona gde se nalazi mali potok Javok. Bilo je sigurno strašno za Jakova da se u samoći klanca moli znajući da mu dolazi brat sa 400 momaka spreman da ga sledeće jutro ubije. Ali, Jakovljeve molitve su bile uslišene. Dva brata su se sledećeg jutra pomirila.

Rana istorija Izraela i Petre

Ne zna se da li je Ezav boravio u samoj dolini Petre ili u njenoj okolini, ali su vremenom njegovi potomci okupirali celu dolinu. To je mesto koje je bilo blizu tadašnjih puteva, a samo je bilo vrlo zaštićeno. Njegovi sinovi su uskoro postali nacija, koji su imali vođe plemena nazvane vojvodama, a kasnije su postali veliki narod i imali su kralja.

Kada su Izraelci napustili Egipat lutali su 40 godina po sinajskoj pustinji i poluostrvu. Trebali su proći kroz

Edomsku zemlju gde se nalazila Petra. Mojsije koji je vodio Izraelski narod, uputio je razumnu molbu kralju Edomaca da ih pusti da prođu kroz njihovu zemlju. U toku prolaza nigde neće svraćati niti išta dirati. Ali, na ovu molbu edomski kralj je odgovorio naoružanom armijom i pretnjom. Zato su Izraelci morali da idu istočnim i dužim putem.

Osvajanje Petre

Ulaz u dolinu Petre je uski prolaz i klanac u stenama koji je dug 1 km, a na nekim mestima širok samo par metara. Litice su 100 m visoke i dovoljno je samo par vojnika da čuva ulaz. U samoj dolini je jedno uzvišenje koje je na vrhu ravno i zove se Um el Bijara, sto znači “majka bunara”. Na vrhu ove ravni je pet cisterni. One su skupljale kišnicu tako da je grad mogao da opstane mesecima sa vodom. Ime Petra na Grčkom znači “stena”.

Ali Edomska samouverenost je bila poremećena. Njihova snaga nije bila u liticama kanjona ili njihovoj armiji. Njihova snaga je zavisila od Božje milosti. Vremenom oni su napustili Boga koji je bio Bog njihovog praoca Avrama. 1000. godine pre Hrista car David je pokorio Edomce i postavio mnoge tvrđave u tom području tako da su Edomci morali da plaćaju i porez. 150 godina kasnije Edomci su se pobunili protiv Jeroama koji je bio Judejski kralj. Jeroam ih je porazio, ali Edomci od tog doba nisu plaćali porez.

U 8. veku pre Hrista ponovo se razvio rat. “Amazija oslobodivši se povede narod svoj u slanu dolinu i pobi 10 000 sinova Seirovih. 10 000 živih zarobiše Judejci, odvedoše ih na vrh stene i pobacaše ih da se svi raspadoše.” 2. Dnevnika 25, 11, 12. U ovom tekstu Jevrejska reč za stenu je “sela” i predstavlja stenoviti zaklon u Petri. Još nije jasno zašto su Judejci 80 km vodili ovako veliki broj ljudi da bi ih sa stene bacili u smrt. To je možda bila pretnja i upozorenje Edomcima da se više ne bune.

Kada su Vavilonci na čelu sa Nabuhodonosorom u 6. veku pre Hrista osvajali Izrael, priključili su im se i Edomci. Edomci su opet pali pod vlast Vavilonjana, ali je izgleda osveta bila ta koja je vodila Edomce u ovom poduhvatu.

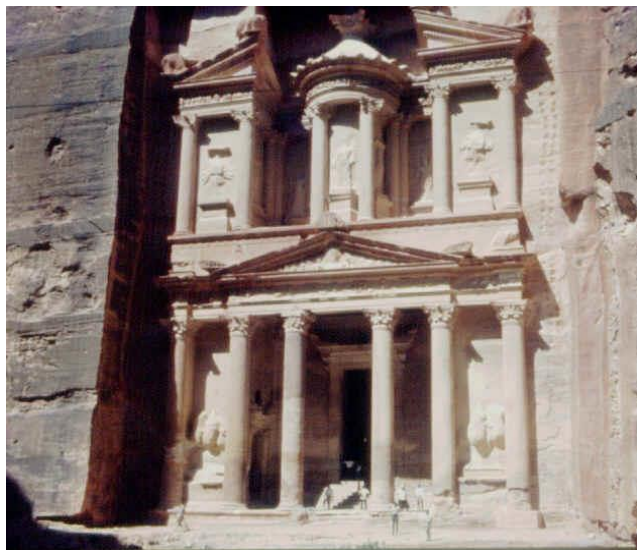
Biblijsko proroštvo o Edomcima i Petri

Mali prorok Avdija je napisao celo jedno poglavlje, koje čini i knjigu, o proroštvu i prokletstvu Edomaca. Taj se tekst nalazi u Bibliji u Starom Zavetu među knjigama malih proroka.

Dosta je vremena prošlo dok su se ova proroštva ispunila. Oko 3. veka pre Hrista Arapsko pleme zvano Nabateni, potomci Ismaelovog sina Nabaota, zamenili su Edomce. Da li osvajanjem ili mešanjem, ali Edomci su bili potisnuti iz Petre i živeli su u Negevu, južni deo Jude. Oko 100. godine pre Hrista, makabejski borac Jovan Hirkanus, osvojio je Edomce i naterao ih da se obrežu i prihvate Jevrejsku religiju. Ali su Jevreji radi ovoga platili svoju cenu. Iz Edomskih redova je došao Irod Veliki koji je zavladao Jevrejima i pobio mnoge vođe kao i bebe u Vitlejemu za vreme Hristovog rođenja.

Arhitektura i religija Petre

U mekanu stenu koja je peščara, usekli su mnoge hramove, kuće i grobove. Kada se iz Sik klanca ulazi u Petru u oči odmah upada veličanstveni hram koji je usečen u steni. Stena u kojoj je hram usečen ima mnogo slojeva i nijansi crvene boje. Danas je to mesto u Arapskom svetu poznato kao El Kazneh što znači “blago”. Arapi su mislili da se tu nalazi veliko blago. Počeli su da obijaju ove stene, a čak su i pucali u stenu u nadi da će je probiti, ali bez rezultata. Bili su razočarani.

Na udaljenom kraju doline gde se penje put u planinu nailazi se na drugi hram usečen u steni. Zove se El Deir što znači “manastir”. Neki

smatraju da su ovo i grobovi, jer ima puno usečenih platformi u stenama. Ali, te platforme su korištene za male kipove raznih bogova i bogčića.

Nabatejci su upražnjavali idolopoklonstvo i imali su dva visoka mesta za verske obrede. Na vrhu planine su dva velika obeliska koji su isklesani od vrha planine, tako da su ostali prirodni deo planine. Oni su simboli plodnosti i mnogi istoričari i arheolozi smatraju da su na ovom mestu prinošene ljudske žrtve. Ali, oltari su toliko mali da bi se na njima mogla prineti žrtva od ovce ili koze, a ne veća žrtva kao čoveka.

Petra i Rimljani

Kada su Rimljani okupirali Bliski Istok, tek su oko 106. godine posle Hrista uspeali da uđu u dolinu. Imperator Trajan je napravio popločan put od Sirije do Crvenog mora, a koji je prolazio kroz Petru. Ovi blokovi puta se mogu i danas videti u kanjonu Sik i u dolini Petre. Podignuta je i mala trijumfalna kapija na ulazu u dolinu. Na severnom delu puta se nalazi Nabatejski hram. Jedan veliki grob visok tri sprata na fasadi ima imitaciju Rimske arhitekture.

Veliki amfiteatar je isklesan u stenama jednog dela planine. Može da primi 200 gledalaca. Izgleda da je Petra napredovala i da je Biblijsko proročanstvo o prokletstvu Edomaca i Petre zaboravljeno.

Petra i hrišćansvo

U 4. veku su došli Hrišćani u Petru. Skoro su arheolozi otkrili i ruševine jedne velike crkve u kojoj su našli i neke zapise koje su mogli pročitati. Hrišćani su mnoge grobove očistili i posvetili ih kao crkve. Na nekim zidovima su uklesani krstovi. Ali, vremenom trgovački putevi su se

menjali, tako da su karavani sve manje i manje išli kroz Petru, dok na kraju nije potpuno zaboravljena.

U 12. veku još ima malo zapisa o usponu ovoga grada. Krstaški ratnici iz Evrope podigli su tvrđavu na vrhu stene iza rimskog hrama. Kada su se oni povukli, dolina je pala u tišinu koju su prekidale samo divlje koze i poneki nomad koji je tu tražio prenočište. Biblijsko proročanstvo je imalo svoju poslednju reč i slavni crveni i kameni grad Petra je zauvek bio napušten i zaboravljen. Biblija je opet bila u pravu.

Sada ćemo da pogledamo istoriju jedne nacije oko koje su se lomila koplja u istoriji i čiji su potomci bili i najveći umetnici i umovi našeg vremena. To je Jevrejska nacija sa mladom državom Izrael.

Praotac Avram

Avram se smatra ocem Izraelske nacije. On se rodio u Uru Haldejskom oko 1950. godine pre Hrista. 75 godina kasnije napustio je Ur i otišao u zemlju koju mu je Bog obećao. Sa sobom je poveo oca Taru, svoju suprugu Saru i nećaka Lota. Sa sobom je poveo i mnoštvo slugu kao i mnogo ovaca i koza. Avram je bio dobrostojeći gospodin i njegovo imanje se sastojalo od preko 1000 ljudi.

Avram je išao uz reku Eufrat severo-zapadno dok nije došao u Haran koji je u istočnoj Siriji. Tu je njegov otac Tara umro. Avram je i tu dobio poziv da ide dalje u obećanu zemlju. Bog mu je rekao da će od njega da nastane i veliki narod.

Palestina je okupirana od strane Hananaca koji su potomci Hamovog sina Hanana. Kasnije je ova zemlja bila okupirana od Filisteja pa je zvana Palestina. Avram je tek na jugu blizu pustinje Negev našao pogodno mesto za život. Tu je vladala glad, pa je Avram produžio prema Egiptu. Iz Egipta se vratio u Betel koji je 15 km severno od Jerusalima. Radi izvesnog sukoba između Avramovih i Lotovih pastira, morali su se razdvojiti. Avram je tu ostao, a Lot je produžio niz reku Jordan prema gradu Sodomu. Kasnije se Avram preselio južno prema gradu Hevronu koji je 30 km južno od Jerusalima.

Rađanje prvog potomka

Avramu je obećan sin koji će biti početak velike nacije. Do tada Sara nije rodila nijedno dete, a već je imala 76 godina. Izgledalo je da neće moći ni roditi. Zato je predložila Avramu da uzme Hagaru za drugu ženu. U to vreme to je bio običaj u društvu.

Vremenom, sin je bio rođen i nazvan je Ismailo, što znači "Bog čuje". Ali celi ovaj postupak nije bio dokaz da je Bog ovo odobravao. Vreme je prolazilo i kada je Sara imala 90 godina rodila je sina kome je dala ime Isak, što znači "onaj koji se smeje". Razlog za ovakvo ime je takav, jer se Sara smejala kada je čula vest od Boga preko anđela da će roditi sina.

Rađanje dve nacije

Naravno, uskoro se pojavila ljubomora između dve majke i dva sina. Na kraju je Avram bio obavezan da pošalje Hagaru i Ismaela van kampa, u progonstvo. Za sve ovo opet je bila kriva Sara, koja nije verovala Bogu, a kasnije je tražila da se drugi kažnjava za njenu grešku i predlog. I danas traju sukobi između ove dve porodice. Jevrejski narod vodi poreklo od Isaka, a Arapski narod od Ismaela. Danas vidimo sukobe na Bliskom Istoku čiji tragovi idu 4000 godina u prošlost.

Slani gradovi Sodom i Gomor

U međuvremenu, Lot se naselio u grešni grad Sodom. Bog je obavestio Avrama da će uništiti Sodom radi greha u njemu. Avram je tada razgovarao sa Bogom i cenjkao se oko spasavanja grada. Na kraju je Bog rekao ako ima i 10 poštenih i moralnih grad neće uništiti. Nažalost ni toliko poštenih se nije našlo u gradu. Ali, kao rezultat ovog razgovora između Boga i Avrama, došla su dva anđela u grad Sodom. Već na gradskoj kapiji Lot ih je sreo i pozvao ih u svoj dom misleći da su to samo obični ljudi prolaznici. Verujemo da anđeli izgledaju lepo, a to su primetili i stanovnici Sodoma, pa su pred Lotovom kućom zahtevali da sa ovim lepim putnicima imaju homoseksualne odnose. Zato danas i mnoge seksualne anomalije nazivamo, sodomija. Kada je zahtev bio odbijen, ljudi su podivljali.

Anđeli su savetovali Lota i njegovu porodicu da ide iz Sodoma sa ženom i svoje dve ćerke. "Tada pusti Gospod na Sodom i Gomor sa neba dažd od sumpora i ognja." 1. Mojsijeva 19, 24. Danas se može namirisati i videti tragovi sumpora oko Mrtvog Mora. Izraelci danas i izvoze sumpor.

"Ali žena Lotova beše se obazrela idući za njim i posta slan kamena." 1. Mojsijeva 19, 26. Ovo možda izgleda surovo, ali je to bila posledica događaja u prirodi. Lotova žena je dovoljno dugo stajala da bi do nje došli otrovni gasovi, koji su kod nje izazvali gušenje. Ona se verovatno nije odmah pretvorila u slani kamen, ali u ovoj dolini sve što stoji duže vremena uskoro se pretvori u slani stub.

Danas nema nikakvih sigurnih podataka da znamo gde se nalazi Sodom i Gomora. Arheolozi su iskopavali dva stara grada, Bab ed Dhra i Numeirah. Oni se nalaze na jugo-istočnoj obali Mrtvog Mora. Tu je otkriveno veliko groblje, a nakon većeg kopanja otkriven je i sloj pepela koji je nastao nakon neke paljevine. Ali ipak ovde ništa sa sigurnošću ne može da potvrdi postojanje Sodome i Gomore na ovom mestu.

Poreklo Moavaca i Amonaca

Lot i njegove ćerke su se naselili na okolnim brdima i bili su tako izolirani od ostalog sveta i civilizacije. Prirodno je da su se radi toga njegove ćerke prepale da će ostati neudate. Zato su uradile jedan postupak koji svoje korene vuče još iz Sodoma gde su živele. Kada živite u nekoj bolesnoj sredini dugo vremena, uskoro vam loše stvari postanu sasvim normalne. Tako su one

pod uticajem života iz Sodoma, spavale sa svojim ocem i zatrudnele. Lot je u to vreme bio pijan i nije ni znao šta se dešava. Tako su one uradile incest sa ocem. Obe ćerke su rodile sinove i dale im ime Moav i Amon. Od njih su poticali Amonci i Moavci u Bibliji.

Avramov bunar i grob

Avram se preselio južno i tamo iskopao bunar koji je nazvao Ber Šeba što znači, “Bunar zakletve”. Ovo ime je dao jer je na tom mestu sklopio savez sa Gerarskim carem Avimelehemom. Danas se ovo mesto zove Tel es Seba i 5 km je severno od jevrejskog grada Beršebe. 1969. godine Tel Avivski univerzitet za arheologiju je ovde počeo iskopavanja. Tu su otkrili stari grad koji nije bio star i iz Avramovih vremena. Starost

grada je bilo oko 1200 godina pre Hrista. Ali su naišli na veoma dubok bunar koji je trebalo da kopa mnogo ljudi. Bunar je bio širok 2 metra, a dubok 40 metara. Prvih nekoliko metara bunara je obloženo sa kamenom. Poreklo ovih kamenova i samog bunara je mnogo starije nego naselje koje su otkrili. U njihovom izveštaju je pisalo: “Kada smo nakon nekoliko analiza ustanovili starost bunara, znali smo da je pripadao najranijim Izraelskim doseljenicima. Na osnovu svega ovoga smo mogli zaključiti da je bunar pripadao vremenu patrijaraha.”

Kada je Sara umrla, Avram je kupio zemlju na kojoj je bila pećina. Tu je sahranio svoju ženu. Kada je on umro, takođe je tu bio sahranjen, kao i kasnije njegov sin Isak i njegova supruga Rebeka. Ovu pećinu spominje istoričar Josifus. Na tom mestu se nalazi džamija, čiji su temelji iz vremena cara Iroda, 2000 godina ranije. Gornji delovi džamije potiču iz 14. veka. Za vreme krstaških ratova, ova građevina je bila hrišćanska crkva, a kasnije je postala muslimanska džamija. Danas posetioci mogu ući u džamiju i videti lepe slike. U džamiji su i grobovi koji se nalaze ispod poda džamije.

Nekoliko ljudi je ušlo u podrum džamije i tvrdili su da su videli kovčege. Izgleda sasvim moguće da je ovo mesto ono mesto gde je sahranjen Avram i njegova porodica.

Avramov unuk gospodar Egipta

Avramov sin Isak je imao sina koji se zvao Jakov i čije se ime promenilo u Izrael. Jakov je imao 12 sinova od kojih je nastalo dvanaest plemena Izraelovih. Najmlađi sin je tada bio Josif koji je

imao san da će mu se jedanput pokloniti jedanaestorica njegove braće. To je rekao svojoj braći koja su postala zavidna. Kada ih je jednom posetio u Dotanu, dok su čuvali ovce, braća su ga bacila u jednu od cisterni koje su u stvari rupe u zemlji. Kada je tu prošao karavan Madijanskih trgovaca braća su ga prodala

za 20 srebrnika. Ali nizom neverovatnih događaja koje je samo Bog vodio, Josif je uskoro postao veliki upravitelj Egipta. Bio je drugi do faraona. Kada je zavládala glad na Bliskom Istoku i u tom delu starog sveta, cela Josifova porodica je došla u Egipt. Tako su Jakov i njegova bliža porodica ostali u Egiptu 215 godina.

U području Dotana koji je 80 km severno od Jerusalima, 1963. godine dr Fri je vršio iskopavanja. Na celom tom području je otkrio samo jedan bunar koji je iz perioda patrijaraha i zaključio je da je to bunar u koji je bio bačen Josif.

Dokaz za Subotu

Kada su Izraelci sa Mojsijem, napustili Egipt u kome su robovali, prošli su kroz Crveno More i došli do planine Sinaj gde su dobili i Deset Zapovesti od Boga. Nakon toga su lutali 40 godina po Sinajskom poluostrvu radi svoga neverja u Boga. Celo to vreme Bog ih je ipak na čudan način hranio manom sa neba. Pet jutara u toku sedmice bi se javila mana, a šesti dan bi pala dupla količina da bi nakupilo za sedmi dan Subotu. To je sasvim jasno, jer je Subota dan od odmora kada se ne radi i koji je posvećen zajednici sa Bogom. U Subotu mana ne bi ni pala.

Planina Sinaj i Deset Zapovesti

Sama planina Sinaj i mesto gde su date Deset Zapovesti, još se sa sigurnošću ne može potvrditi. Smatra se da je to mesto Jebel Musa koje je visoko 2231 metar. Ali, na ovom mestu nema nikakve pogodne zaravni da bi se moglo skupiti veliko mnoštvo naroda, pogotovo par miliona da bi čuli objavu zakona. U blizini se nalazi i drugo predloženo mesto Ras es Safsafah, u čijoj blizini je velika zaravan. U podnožju ogromne planine Sinaj nalazi se manastir koji je podigao car Justinijan 527. godine posle Hrista, u čast svete Katarine, hrišćanske mučenice koja je bila mučena na točku a onda joj je odsečena glava u Aleksandriji 307. godine posle Hrista.

Prelaz preko reke Jordan

Kada su Izraelci došli do reke Jordana, ona je tada bila sva nadošla od velikih poplava. Ali kada su sveštenici zakoračili u reku po Božjem nalogu, voda se razišla i Izraelski narod je prešao reku po suvom koritu. To se desilo u blizini grada Adama. Adam je danas mesto koje se zove Tel el Damijeh i koje je 35 km severno do Mrtvog Mora. Na ovom mestu Jordan prolazi između dve visoke obale. Zabeleženo je da je u prošlosti 8. decembra 1267. godine bio zemljotres koji je obrušio obale reke tako da je zatvorio tok reke i donji deo reke je presušio i bio suv 16 sati. Tako nešto se dogodilo i 1927. godine. Reći ćete onda da to ni nije neko čudo da bi prešli Izraelci preko Jordana. Ali, Bog je napravio da u pravom trenutku i na pravom mestu bude zemljotres. Bog je Gospodar prirode i Njemu ništa nije nemoguće.

Jerihonski zidovi

Prvi utvrđeni grad na ovom putu za Izraelce je bio Jerihon, To je bio jedan od Najstarijih gradova u tome delu sveta. To je bio mali grad 350 m dug i 150 m širok. Ovo nam i izgleda logično, jer nam je Biblija dala izveštaj da je Isus Navin i Izraelski narod marširao oko grada svaki dan, a poslednji put su marširali 7 puta. To je zapisano u Isus Navin 6, 20 – 24.

Profesor Džon Garstang je iskopavao ovaj grad od 1930 – 1936. godine i otkrio je velike kamene blokove koji su pali na vanjsku stranu. Grad je bio pokriven i slojem pepela koji svedoči da je bio i u velikom požaru. Nakon mnogih analiza je zaključeno da potiče iz kasnog Bronzanog doba, a to je u Biblijsko vreme kada je Izrael osvajao ovaj grad.

U Bibliji izlazak iz Egipta se desio 480 godina pre gradnje Solomunovog hrama. Po tome izlazak pada u 1445. godinu. Pošto su Izraelci lutali 40 godina po pustinji, onda je osvajanje Jerihona bilo 1405. godine.

U svojoj knjizi “Arheologija Svete Zemlje” dr Kenjon kaže: “Zidovi Jerihona su se srušili u vreme bronzanog doba. U vreme pred kraj bronzanog doba zidovi Jerihona su građeni u velikoj žurbi i napravljeni su od slomljenih cigala. Skoro ništa iz unutrašnjosti grada nije preživelo potpuno uništenje. Svi nalazi u gradu govore o tome da su novi ljudi sa novom kulturom došli i uništili Jerihon. Svi gradovi u Palestini koji su istraženi govore da su imali istu istoriju tog vremena. Ali novo došli nomadi nisu bili zainteresovani za život u gradu.” strana 134. Možda su to bili Izraelci koji su već generacijama živeli po šatorima i u prirodi.

Tri Palestinska grada

Tri najvažnija grada severne Palestine u to vreme su bila Hazor, Megido i Betšan. Hazor je bio osvojen od Isusa Navina i uništen vatrom. Megido je od posebnog interesa onima koji proučavaju Bibliju. U Otkrivenju u 16. glavi se spominje Armagedon bitka. Armagedon znači “brdo Megido”. Grad Megido je izgrađen na jednom uzvišenju sa pogledom na Jezrel dolinu. Univerzitet Čikago je iskopavao ovaj grad od 1925 – 1939. godine. Iskopavali su sloj po sloj, a slojeva ima oko 20. Posao je bio veoma obiman i puno je koštao tako da su iskopali samo četiri sloja. Ostalih 16 slojeva stoji za druge arheologe da naprave svoja otkrića.

Ipak su Amerikanci otkrili veliki kameni okrugli oltar iz Hananskog perioda pre dolaska Izraelaca. Otkrili su dve velike kamene posude za čuvanje žita, koje su iz kasnijeg perioda kao i dve velike štale za konje i kočije koje su iz perioda Izraelskog kralja Ahava. Otkriven je i neverovatni sistem za navodnjavanje. Veliki kanal je iskopan do gradskog bazena koji je u nivou vanjskog terena oko grada. Iskopan je tunel kroz kamen i dug je 60 metara. Sve je bilo tako dobro ograđeno da su se stanovnici mogli snabdevati vodom u unutrašnjosti grada, a da uopšte ne izlaze van grada. Sam izvor koji je van grada potpuno je ograđen kamenjem u stenama i teško ga je otkriti.

Saul prvi Izraelski car

Nakon smrti Isusa Navina, Izraelom su vladali razni suci u periodu od 300 godina. Najpoznatiji suci su Gideon, Samson i Samuilo. Ali vremenom Izraelci su zaželeli da imaju cara, kao i drugi narodi. Za cara je odabran Saul koji je poticao iz najmanjeg Izraelskog plemena, Venijaminovo pleme. Saul je bio mnogo veći i krupniji od svih ostalih i vodio je Izraelce u uspešne ratove protiv Amonita i Filisteja. Vremenom Saul nije slušao Božje savete preko proroka i bio je odbačen. U borbi protiv Filisteja, Saul i njegov sin Jonatan su bili ubijeni u bici kod brda Gilboa. Filisteji su uzeli njihova tela i razapeli ih na zidove grada Betšana.

Univerzitet iz Pensilvanije je iskopavao od 1921 – 1923. godine. Tu su otkrili gradske zidove i prolaze koji i danas tamo stoje.

Car David, pesnik i ratnik

Saula je nasledio kralj David iz Judinog plemena. Judino pleme je jedno od najjačih plemena Izraela. Sedam godina je vladao u gradu Hebronu, a onda je osvojio Jerusalim gde je preselio prestonicu. Grad je osvojio Davidov general Joav, koji je sa grupom vojnika prodro u grad putem kanala za navodnjavanje. Kanal se zove Jebusit. Kanal je danas otkopan i nalazi se na istočnoj strani Jerusalima. Jebusitski kanal je prokopan kroz stenu na ivici grada do potoka Gihona u Kedron dolini van grada.

Jerusalim koga je David osvojio nije se nalazio na mestu gde se danas nalazi stari deo Jerusalima. Kada se iz vazduha gleda na Jerusalim videće se oblik potkovice koja ide južno do Kedron doline, a drugi krak istočno do Gehena doline. Na tom mestu se danas nalaze Arapske

kuće. Na istočnoj strani, iskopavanja su otkrila grad koji je osvojio kralj David. Određeni broj grobova, koji su usečeni u stenu, je bio otkriven i smatra se da je jedan od njih cara Davida. Takozvani Davidov grob na planini Sion nema nikakve vrednosti i dokaze za njegovu autentičnost.

Mudri i bogati Solomun

U 971. godini pre Hrista, nakon vladavine od 40 godina, Davida je nasledio sin Solomun. Pod Solomunom je Izrael dostigao vrhunac u bogatstvu, i političkoj sili. Tada su se granice prostirale od severne Sirije o Egipta na jugu. Na zapadu su talasi Mediterana milovali obali Izraela, a na istoku je bila suva Sirijska pustinja.

Jedno do najvećih dostignuća Solomuna je veličanstveni Hram na planini Sion. Danas je na tom mestu džamija u Jerusalimu. Kamen za ovaj Hram je donesen iz kamenoloma koji se nalazi na severo-zapadnom kraju današnjeg starog Jerusalima. Danas posetioči mogu da uđu u ovaj kamenolom koji je dubok 400 metara i da vide kako su u stenama usečeni oblici ovih cigala za gradnju Hrama. Sve je isečeno i pripremljeno ispod zemlje, što objašnjava i izjavu u 1. Kraljevima 6, 7: “Kad zidahu dom, zidahu od kamena, koji dovožahu sasvim pripremljen te se ni čekić ni sekira niti kakvo oruđe gvozdeno ne ču u domu kad se zidaše.”

Za vreme Solomunove vladavine ga je posetila kraljica od Šebe. Smatra se da je zemlja Šeba identifikovana sa Marobom u jugo-zapadnoj Arabiji. Američki arheolog Vendel Filips, iskopavao je ruševine Mariba, ali nije našao ništa. Tako je ta zemlja još uvek misterija.

Podela Izraela i bezboštvo

Ali, Solomunov luksuzni život je samo doprineo velikim porezima njegovih podanika. Posle njegove smrti se pobunilo deset severnih plemena pod Jerovoamom. Tako se Izrael podelio na dva dela – deset plemena Izraelovih na severu i veliko Judino pleme na jugu. Da bi obeshrabrio građane da idu u Jerusalem u Hram, Jerovoam je podigao zlatne teliće kojima bi ljudi služili u Danu na severu i Betelu na jugu zemlje.

1980. godine su počela iskopavanja u Danu i otkrila su jedan prolaz iz vremena Hanana. Ovaj prolaz je iznad imao veliki luk koji je bio pogrešno napravljen. Zato je taj luk bio zatrpan i time dobro sačuvan. Na zapadnoj strani grada su nađene stepenice koje vode ka oltaru koji se nalazi na uzvišenom postolju gde se nalazilo zlatno tele. Do ovoga oltara se moglo doći samo peške, tako da su se i kraljevi morali skromno popeti do mesta službe.

Prorok Ilija i religijska revolucija

880. godine pre Hrista Izraelski car Omri, kupio je brdo od čoveka Šemera i počeo je da gradi novu Izraelsku prestonicu. Nazvao ju je Samarija po starom i ranijem vlasniku. Njegov sin Ahav, oženio je Jezavelju, koja je došla iz Fenikije i uvela službu lažnom bogu Valu. Izraelski prorok Ilija je uputio izazov Valovim sveštenicima da se vidi čiji je bog pravi i istiniti Bog. Borba se odigrala na planini Karmel koja je na Mediteranskoj obali u blizini Haife 30 km jugo-istočno. Postavljene su dve žrtve na dva oltara, jedna za pravog Boga, a jedna za Vala. Bog koji sam upali žrtvu na oltaru je pravi Bog. Po Bibliji proroci Vala nisu uspeali da umole svog boga da upali žrtvu na oltaru. Ali, na Ilijinu molitvu vatra je sišla sa neba i pravi Bog je spalio žrtvu koja mu je prineta. Od tog trenutka svi Valovi sveštenici su bili ubijeni i počela je velika revolucija u religiji Izraela.

Ahav je bio uticajan kralj na narode oko sebe. U savezu sa Sirijom i drugim narodima pobedio je u bici protiv Asirskog kralja Šalmanasara III u bici kod Kvarvara. Iz asirskih zapisa znamo da je bitka bila 853. godina pre Hrista.

Uništeni Dibonski kamen

“Misa car Moavski imaše mnogo stoke i davaše caru Izraelovom 100 000 jaganjaca i 100 000 ovna pod runom. Ali kad umre Ahav odmetnu se car Moavski od cara Izraelkog.” 2. Carevima 3, 4. 5. Ova priča nalazi potvrdu na kamenu pronađenom u Dibonu, istočno od Mrtvog Mora. 1868. godine nemački misionar F. A. Klajn video je kamen koji je imao pismo slično prastarom Jevrejskom pismu. Kamen nije mogao odneti sa sobom, jer nije platio cenu koju su tražili Arapi. Zato se vratio u Nemačku da dobije fondove za ekspediciju.

U međuvremenu, Francuski stanovnik u Jerusalimu je ponudio 1800\$ da uzme kamen. Arapi su se svađali između sebe, ko ima pravo da proda kamen. Da bi rešili problem, zapalili su veliku vatru u koju su ubacili kamen. Kamen je postao vruć i onda su ga prelili sa hladnom vodom. Tako je kamen pukao na mnoge delove koje su Arapi podelili među sobom. Kada je Francuz Klarmon Žano konačno uspeo da kupi neke delove, mnogi su nedostajali. Ipak ima malo takvih delova, pa se moglo lako znati šta piše između. Kamen se nalazi u Luvru u Parizu i na njemu piše: “Ja sam Meša sin Kemoša, kralja Moavskog... Omri, kralj Izraela, pritiskao je Moav mnogo dana... Ali ja sam pobedio njega i njegovu kuću.”

Pod ropstvom Asirije

U 6. veku pre Hrista Asirci su bili na ratnom pohodu. Piglat Pilesar II je osvojio Izrael i prognao mnoge Izrelce u Asiriju. Kralj Ahaz iz Jude u pokušaju da izbegne ratnu pretnju, otišao je u Damask da sretne Asirkog kralja i da sklopi primirje. Ali, Asirski kralj je bio gladan novih teritorija i gradova. 724. godine pod Šalmanasarom V Asirci su se vratili i opseli Izraelski grad Samariju. 722. godine pre Hrista grad je pao i 10 plemena Izraelovih je prognano u Asiriju.

Prorok Mihej je predvideo: “Zato ću učiniti od Samarije gomilu u polju da se sade vinogradi i pobacaću kamenje njeno u dolinu i otkriću joj temelje.” Mihej 1, 6. Nakon osvajanja od strane Asiraca Samariju je obnovio Irod Veliki i nazvao je Sebasta u čast Rimskog imperatora Sebastijana.

Za vreme Hrišćanske ere postala je središte mnogih kardinala i sveštenika, ali nakon krstaškog rata bila je napuštena. Sada se tu nalazi malo Arapsko selo sa vinogradima. 1910. godine Harvardski univerzitet je vršio iskopavanja i otkrio je temelje velike palate. Danas je ovo mesto jedno od vodećih turističkih atrakcija u Izraelu.

Asirci su svoju pažnju okrenuli prema Judi i par godina kasnije je Senaherib opsednu Lakiš. Za vreme opsade je poslao mnogo vojnika na Jerusolim, tražeći predaju. Na slici je deo Senaheribove armije. Ali, Judin kralj Jezeckija je bio spreman. Ranije je spasao grad jer je skinuo zlato sa zidova Hrama i poslao ga Asircima. Obnovio je Jerusolim i učvrstio ga. Prokopao je i tunel za dovod vode sa izvora Giona. Kanal je ukopan u steni i dug je 500 metara sa natpisom koji govori o njegovoj gradnji. Ovaj natpis se nalazi u Istambulskom muzeju. Tunel izlazi kod Siloamske banje, a tu je i pronađen taj natpis, koji se zato zove Siloamski natpis. To je najstariji Jevrejski natpis koji i danas postoji. Danas turisti mogu videti i kanal i natpis.

Jezeckija se usprotivio Asirskoj armiji. Jezeckijina vera je bila nagrađena. Prorok Isaija je doneo poruku kralju: “Branicu taj grad i sačuvaću ga sebe radi i radi Davida slugu svojega.” 2. Carevika 19, 34. Zaista na neobičan način je Bog odbranio grad: “Istu noć anđeo Gospodnji izađe i pobi u okolu Asirskom 185000. Kad ustaše ujutro to sve sami mrtvaci. Podiže se car Senaherim car Asirski i otide...” 2. Carevima 19, 35. 36.

Vavilonsko ropstvo

605. godine pre Hrista Jerusalem pada u Vavilonske ruke, grad je ipak pošteđen. Danilo i mnogi drugi ugledni mladići iz visokih Jevrejskih porodica su otišli za Vavilon. U iskopavanjima grada Lakiša 1935. godine pronađeni su 18 slomljenih glinenih komada na kojima je tekst pisan tintom. To je napisao jedna oficir koji je gledao opsednuti grad i molio se za njegovo oslobođenja. Ovaj tekst je poznat kao Lakiška pisma.

Ipak je Lakiš pao. 1586. godine pre Hrista je i Jerusalem osvojen. Ovaj put Jerusalem je potpuno uništen i građani su oterani u Vavilonsko ropstvo. Tako je završila stara istorija Izraela i Jude.

Mesija u proroštvu i istoriji

Arheološka tema 11

1500 godina Izraelski narod je živeo u Obećanoj zemlji. Celi narod je živeo u jednoj zajedničkoj želji i nadi. Očekivali su Mesijin dolazak. Još pri postanku sveta od vremena Adama i Eve je postojalo Božje obećanje o Mesiji koji će doći i uništiti Sotonu. Dok su Izraelci ulazili u Obećanu zemlju, Valam je prorokovao: “Izaći će zvezda iz Jakova.” 4. Mojsijeva 24, 17.

Nakon naseljavanja u Palestini ova Mesijanska proročanstva su postala veoma aktuelna. Čak se i u poznatom muzičkom delu “Mesija”, koje je komponovao Hendl, pominje jedno od proročanstava: “Jer nam se rodi dete, sin nam se dade kojemu je vlast na ramenu i ime će mu biti: divni savetnik, Bog silni, Otac vječni knez mirni.” Isaija 9, 6. Mali prorok Mihej pretekao je i mesto rođenja: “Ti Vitlejeme Efrato ako i jesi najmanji među hiljadama Judinih iz tebe će mi izaći koji će biti Gospodar u Izrailju, kojemu su izlasci od početka od večnih vremena.” Mihej 5, 2.

Zaharija je pretekao pobedonosni ulazak u Jerusalim kao i izdajstvo za 30 srebrnika. “Raduj se mnogo kćeri Sionska, podvikuj kćeri Jerusalimska. Evo car tvoj ide k tebi, pravedan je i spasava krotak i jaše na magarcu i na magaretu, mladetu magaričinu.” Zaharija 9, 9. “I rekoh im: ako vam je drago dajte mi moju platu, ako li nije nemojte. I izmeriš mi platu, trideset srebrnika.” Zaharija 11, 12.

Kralj David je napisao “Mesijanske psalme”, koji su veoma cenjeni od strane Jevreja. “Opkoliše me psi mnogi, četa zlikovaca ide oko mene, probodoše ruke moje i noge moje. Dele haljine moje među sobom i za dolamu moju bacaju ždrijež.” Psalam 22, 16. 18. Isaija je prorokovao pobedonosnu patnju Mesije u Isaija 53.

Reč “Mesija” na jevrejskom jeziku znači “pomazanik”. Reč “Hrist” na grčkom jeziku koja se koristi u Novom Zavetu takođe znači “pomazanik”. Kada je Hrist bio rođen, dobio je jevrejsko ime Jošua što znači “Jahve spašava”. Ovo ime se na grčkom piše Ieusus, a u našim Biblijama je napisano kao Isus. Prorok Danijel je predvideo tačno vreme dolaska Pomazanika, Danilo 9, 25. Ovo proročanstvo se odnosi na Hristovo pomazanje kada je počeo svoju službu u starosti od 30 godina.

Tačan datum Hristovog rođenja se ne zna. Ali znamo da je Irod veliki umro u 5. godini posle Hrista. On je bio taj koji je naredio ubistva mnogih beba u želji da ubije i Hrista. Ovakvo računanje vremena pre i posle Hrista počelo je 525. godine posle Hrista kada je papa Jovan I dao zadatak italijanskom monahu Dionizisu Egzikusu da napravi novi kalendar, kome će osnova biti Hristovo rođenje. U toku rada monah je napravio grešku od četiri godine. Po ponovnom računanju Hrist je rođen 4. godine pre naše ere. Ali ovaj kalendar se već koristi vekovima i zato nema pokušaja da se ova greška popravi.

Za dan i mesec Hristovog rođenja se smatra 25. decembar. U to vreme u Palestini je sneg, tako da nije moguće da se napasaju stada ovaca na padinama njenih bregova. U opisu Hristovog rođenja u Bibliji, spominju se pastiri sa svojim ovcima. 25. decembar se slavi kao rođendan boga sunca. To je bio Mitra i ovaj običaj se raširio u Rimskom carstvu u 1. i 2. veku. Mnogi obožavaoci Mitre su prešli na hrišćanstvo i pošto nisu znali datum Hristovog rođenja, rešili su da to bude praznik Mitre. Slavljenje 25. decembra kao Hristovog rođenja je sasvim pogrešno.

Josif i Marija su živeli u Nazaretu na severu Izraela gde je i Marija saznala da će roditi Isusa. Ali Biblija je prorekla da će se Hrist roditi u Vitlejemu. Za ispunjenje ovog proročanstva se pobrinuo moćni Rim: “U to vreme izađe zapovest od cesara Avgusta da se prepiše sav svet.” Luka 2, 1. Radi toga su Josif i Marija morali da idu u Vitlejem, grad njihovih predaka, gde se Isus i rodio. Proročanstvo se ispunilo.

U centru Ankare, glavnom gradu Turske, nalazi se zgrada pod imenom “Augustov hram”. U 2. veku pre Hrista, ova građevina je napravljena i posvećena Cibeli, majki božici Anatolije. Kasnije je posvećena rimskom imperatoru Avgustu i na njenim zidovima su uklesani mnogi Augustovi podvizi. Tu se pominju tri popisa koje je August sproveo, 28. i 8. godina pre Hrista i 14. godina posle Hrista. Smatra se da se Hrist rodio u vreme ovog popisa u 8. godini pre naše ere.

U Vitlejemu je velika crkva, “Crkva Hristovog rođenja”. Ispod crkve je pećina koja je nekada bila štala i smatra se da se u njoj rodio Isus.

Rani hrišćani su imali svoja bogoslužjenja na tajnim mestima, jer u prvim godinama hrišćani su bili proganjani. Zato se kasnije i mnoge informacije po pitanju tradicije izgubile svoju vrednost i značenje. Tako je bilo sve do imperatora Konstantina koji je uveo

hrišćanstvo kao državnu religiju. Njegova majka Jelena je otputovala u Svetu Zemlju da tamo pronade mesta koja su iz Hristovog života. Na tim mestima je gradila spomenike i crkve. Za neka mesta arheolozi i istoričari su otkrili da nisu autentični dok za neke i ne znaju gde bi se i nalazili. Nažalost danas mnogi turisti odlaze u obilazak tih mesta. a ona uopšte nisu bila deo Hristovog života. Takva je i crkva u Vitlejemu.

Isto važi i za Nazaret. Jedna mala pravoslavna Grčka crkva nalazi se pored izvora za koji se veruje da je na njega dolazila Marija. Ovo je inače jedini izvor u tom kraju. Mala grčka crkva

poznata kao “sinagoga-crkva” nalazi se na temeljima stare sinagoge iz Isusovog vremena. Smatra se da je u njoj ponekad Isus propovedao. Ipak se ne može tvrditi da se zna mesto Hristovog doma ili stolarske radionice njegovog ovozemaljskog oca Josifa.

Ipak se malo promenilo u Vitlejemu i Nazaretu. Ulice su još uvek uske i male sa mnoštvom malih bazara sa obe strane ulice. U ovim gradovima sada žive Arapi.

Pored Galilejskog jezera Isus je sprovodio mnoga čuda. Jezero je od slatke vode 13 km dugo i 8 km široko. Jednom prilikom je Isus naredio svojim učenicima koji su bili po profesiji ribari, da bace mrežu na njegovu zapovest. Mnoge ribe su se uhvatile u mrežu. Čudo je bilo što je ulov bio uhvaćen danju. Danas se noću na jezeru mogu videti mnogi brodovi koji imaju svetiljke sa kojima sijaju u pravcu vode i kada se ribe skupe oko svetla, bacaju se mreže. Tako se uhvati po nekoliko tona ribe. Ali imati dobar ulov danju, to je bilo malo čudno. Kada je Isus tražio da bace mreže Petar je rekao: “Učitelju svu noć smo se trudili i ništa ne uhvatismo, ali po tvojoj reči baciću mrežu.” Luka 5, 6. To je bila vera. Petar je znao da bez božanske pomoći nema ulova ribe u toku dana.

Dva puta je i iznenadna oluja uhvatila učenike dok su plovili preko jezera. Oba događaja su se desila noću. S istočnih planina u okolini jezera, vetar se stuši na jezero u par minuta. Talasi su visoki po četiri metra i ovakve oluje se dešavaju samo noću.

U normalnim uslovima jezero je mirno i puno lepote. Plava voda i velike poljane cveća na njegovim obalama daju izgled malog raja. Tu su plantaže banana i maslina koje rastu u suptropskoj klimi na visini od 100 metara ispod nivoa mora.

1987. godine otkriven je brod iz Isusovog vremena na severo-zapadnoj obali Galilejskog jezera. Napravljeno je nekoliko kopija ovog broda koji se zovu “Isusovi brodovi”. Na ovim kopijama brodova mnogi turisti danas putuju po Galilejskom jezeru.

Na severnom delu jezera se nalaze ruševina starog grada Kapernauma. Tu je Isus uradio mnoga izlečenja stanovnika, kao izlečenje gubavaca, paralitičara i podigao je Jairovu ćerku iz mrtvih. Izlečio je i slugu jednog rimskog centuriona. Za njega su Isusu kazali: “Ljubi narod naš i načini nam zbornicu.” Luka 7, 5. Iskopavanja su otkrila jednu takvu sinagogu. U podu te sinagoge je pronađeno 20 000 novčića iz 4. veka. Ovu sinagogu posećuju godišnje milioni turista. Ona je najverovatnije izgrađena na temeljima sinagoge koju je napravio rimski centurion.

Celu građevinu poseduju Franciskanski monasi. Oni su svoju crkvu nadozidali na sinagogu. Između 1968 – 1977. godine vršena su iskopavanja u blizini i iskopani su temelji šestougaone zgrade na kojima je ispisano ime “Petar”. Još uvek nije potvrđeno da li je to stvarno kuća apostola Petra.

U Kapernaumu su se odigrala neka od najvećih Isusovih čuda, ali su uprkos tome stanovnici Kapernauma odbacili Hrista. Isus je za Kapernaum i prorokovao: “Ti Kapernaume koji si se do nebesa podigao, do pakla ćeš propasti.” Matej 11, 23. Zaista Kapernaum je dugo vekova bio pod zemljom dok ga u skorije vreme nisu počeli

iskopavati arheolozi. Oni su samo malo zagrebali površinu ovog grada, jer još mnogo toga je pod zemljom.

Najlepša rimska ruševina na Bliskom Istoku nalazi se u Jerašu, 40 km severno od Amana. To je jedna od deset gradova Rimskog Dekapolisa. Tu je Isus propovedao i mnogi iz ovih gradova postali su Hristovi sledbenici: “Za njim išaše mnogo naroda iz Galileje i iz Deset gradova.” Matej 4, 25. Jednom prilikom Isus je isterao legiju demona iz čoveka iz Gadare, grada koji je u Dekapolisu. Nakon što je bio izlečen čovek je išao okolo proglašavajući koliko je Isus uradio za njega. Tako da je moguće da je svedočio u Rimskom senatu i ulicama Jeraša.

U Luki 19. glavi imamo zapis o Zaheju koji je bio sakupljač poreza i koji je želeo da vidi Isusa kada je Isus došao u Jerihon. Pošto je bio mali, nije mogao od mnoštva ljudi da vidi Isusa pa se popeo na sikamorovo drvo. Na njegovo zaprepaštenje Isus je stao ispod drveta i rekao: “... Zaheju, siđi brzo, jer mi danas valja biti u tvojoj kući.” Luka 19 5. Pošto je Zahej sakupljao porez za okupatore Rimljane, Jevreji ga nisu voleli. Zato je ovaj poziv još više podigao mržnju prema Zaheju, ali i prema Hristu. Ali, celi događaj je imao svoju vrednost, jer je Isus rekao Zaheju: “Isus mu reče: Danas dođe spasenje kući ovoj.” Luka 19, 9.

Postoje tri grada Jerihona. Grad koji je Isus Navin osvojio, u Isusovo vreme je bio ruševina. Danas postoji jedan takav grad u kome žive Arapi. Ali i u Isusovo vreme je bio grad sa takvim imenom. Nalazi se na brdima koji su jugo-zapadno od današnjeg Jerihona. To su sada ruševine. Irod Veliki je tu imao palatu. Irod je bio bolesnog karaktera i stalno je živio u strahu od svrgavanja sa vlasti. Kada bi posumnjao na nekoga da ga želi svrgnuti sa vlasti, odmah bi ga ubijao. Među ubijenima su bili njegova žena Marijamna, njen brat Aristobulos. Čak je ubijao i svoju rođenu decu Aristobulosa, Aleksandra i Antipatera. Dok je boravio u Jerihonu znao je da će da umre. Zato je izdao naredbu da se nekoliko stotina značajnih Jevreja iz tog vremena i zatvori. Naredio je svojoj sestri Salomi da ih sve pobije kada on umre. Znao je da će se mnogi radovati kada on umre. Ali da bi plakali u tim danima njegove smrti, smatrao je da ako pobije Jevreje, oni će plakati. Bitno je bilo da plaču, ali nije važno za kim. Ipak naredba da se pohvataju Jevreji nije bila na kraju ni izvršena. Ovakve vrste naredbi od umobolnog Iroda Velikog nisu

ništa novo, jer on je izdao i naredbu da se pobiju male bebe u vreme Hristovog rođenja. Nadao se da će među ubijenim bebama da se nađe i Hrist.

Jedne Subote Isus je boravio i u Betaniji kod svojih prijatelja Lazara, Marte i Marije Magdalene. Njih dve su bile Lazarove sestre. Nekoliko meseci ranije Lazar je umro i bio je sahranjen u porodičnom grobu četiri dana. Kada je Isus došao, Lazarovo telo se raspadalo. kada je Isus tražio da se grob otvori Marta je protestvovala. Isus je morao da joj objasni: “Ja sam vaskrsenje i život, koji veruje u mene ako i umre živeće.” Jovan 11, 25. Isus je govorio o vaskrsenju u poslednjim danima,

ali je svoju izjavu na kraju potkrepio i vaskrsenjem Lazara. Hrist je dokazao da je vaskrsenje i život. Ipak i pored svega ovoga Jevrejske vođe su kovale planove kako da ubiju i uklone Hrista.

Danas je Betanija arapsko selo na južnoj strani Maslinske gore i put od Jerusalima do Jerihona prolazi kroz ovo selo. Na levoj strani puta se vidi Lazarova crkva i grob za koji se tvrdi da je tu Lazar bio sahranjen. Ali za ovakvu tvrdnju nema dokaza.

U nedelju je Isus ušao u Jerusalim na magaretu, dok su ga svi dočekivali sa uzvicima hvale. Hrist se zadržao na Maslinskoj gori da bi plakao nad gradom koji ga je odbacio. To je bio predivan grad sa velikim Irodovim Hramom. Ali sve se to gubilo u Hristovim suznim očima. Isus se vratio preko potoka Kedrona u grad.

Današnji Jerusalim je 15 metara viši od Jerusalima iz Isusovog vremena. 70. godine posle Hrista rimska vojska na čelu sa generalom Titom je potpuno uništila ovaj grad. Današnji zidovi Jerusalima su izgrađeni od strane Sulejmana Veličanstvenog u 16. veku. U Jerusalimu postoje samo mali delovi grada koji ipak potiču iz Hristovog vremena.

Jedan deo grada koji je iz Hristovog vremena je banja Vitezda. Jedne Subote Isus je došao u ovu banju i video je jednog bolesnika koji je bolestan 38 godina. Tada se verovalo, ako se voda zatalasa u bazenu, da onaj koji prvi uđe u bazen biva izlečen. Verovalo se da vodu talasa anđeo. Ovaj bolesnik nije mogao sam da ode do bazena, a niko mu nije ni pomagao. Zato ga je Isus izlečio kada je kazao: “Ustani uzmi odar svoj i idi.” Jovan 5, 8. Zaista, život je prošao kroz čovekove mišiće i on je prohodao.

Biblija pominje da je banja bila pored Ovčijih vrata i da je imala pet lukova. 1888. godine otkriven je severno od Hrama veliki bazen koji je imao stubove i pet lukova. To je najverovatnije banja Vitezda iz Isusovog vremena.

Isus je sa svojim učenicima slavio Pashu u četvrtak večer. Nakon toga su otišli u Gecimanski vrt gde se Isus molio u agoniji, znajući da ga čeka raspinjanje i smrt. U Gecimanskom vrtu se nalaze dve male crkvice za koje se tvrdi da su tačno na mestu gde se Isus molio. Naravno za sve ovo nema nikakvih dokaza. Tačno mesto Isusove molitve se ne zna. Gecimanski vrt se nalazi na Maslinskoj Gori i to je mesto gde je Juda izdao Isusa.

Iz Gecimanije je Isus preko Kedronskog potoka odveden u palatu Ane, pod pratnjom naoružanih jevrejskih vojnika. Ti vojnici su bili samo u službi Hrama. Glavnu i vladajuću vojsku su imali Rimljani. Kasnije je Isus odveden kod Kajafe, koji je bio prvosveštenik za tu godinu. Kada se Sinedrion, vladajuće telo jevrejskog naroda sakupio, Isusu je bilo ponovo suđeno. U tim trenucima se i Petar tri puta odrekao svoga Gospoda.

U toku suđenja u Sinedrionu, nastupili su i lažni svedoci protiv Isusa. Oni su izjavili da je Hristova namera bila da sruši Hram. U toku ispitivanja njihove izjave se međusobno nisu slagale. Ali iako su mnoga proročanstva o Mesiji predviđala Njegovu smrt, isto su tako predviđala i Njegovo vaskrsenje i pobjedu. Jevreji su se nadali da će Mesija biti taj koji će isterati Rimljane iz Izraela.

Kajafa prvosveštenik, je upitao Isusa da li je On Sin Božji. Na ovo je Isus odgovorio: "Ti kaza. Ali ja vam kažem, od sada ćete videti Sina čovečijega gde sedi sa desne strane sile i ide na oblacima nebeskim." Matej 26, 64. Nakon ovoga svi su tražili Hristovu smrt. Po Jevrejskim zakonima, noćna suđenja nisu bila puno važeća. Zato su Hristu ponovo sudili ujutro. Ali u to vreme samo je punovažna bila odluka rimskih vlasti. Radi toga su Hrista poslali Pilatu koji je bio tadašnji guverner. Pilat je istorijska ličnost o kojoj se nešto i zna. Na jednom kamenu koji je iskopan u Rimskom pozorištu u Cezareji, piše Pilatovo ime. Sada se kamen nalazi u Jevrejskom muzeju. Istoričar Josif je zapisao neke događaje iz vremena vladavine Pilata nad Palestinom. Kasnije je Pilat prognan iz Palestine radi svoje nepravedne vladavine i mnogih pogrešnih odluka. U vreme kada se Hristu sudilo Pilat je boravio u tvrđavi Antoniji koja je bila na severnom kraju Hrama.

Nakon prvog saslušanja, Pilat je Hrista proglasio nevinim. Ipak, da bi se oslobodio pritiska Jevreja, on je Isusa poslao na saslušanje kod Iroda koji je bio guverner Galileje. Jer na kraju krajeva, Isus je bio Galilejac. U to vreme Herod je za praznike Pashe boravio u Jerusalimu. Irod nije video nikakvu krivicu na Hristu i poslao ga je nazad Pilatu.

Na kraju svega i pod pritiskom Pilat je Hrista osudio na šibanje i razapinjane. Razapinjane je bila surova kazna za najveće kriminalce i dezertere iz rimske vojske. Kada je Pilat tražio razlog i optužbu za razapinjane, Jevreji nisu mogli da ih nađu. Samo su vikali: “Krv njegova na nas i na našu decu.”

Nakon ovoga su dali Hristu da nosi krst do mesta zvanog Golgota, što na jevrejskom znači “Lobanja”. Sveštenik Euzebijus je 300. godine posle Hrista tvrdio da je mesto Golgota na mestu gde je postavljen hram Venere. Kasnije je imperator Konstantin srušio ovaj hram i napravio crkvu koju su kasnije hrišćani zauzeli nazvali je “Crkva svetog raspeća”.

1883. godine general Gordon, koji je poznat iz Kartumske bitke, bio je u poseti u Jerusalimu. Na severnoj strani starog Jerusalima video je jednu stenu koja je imala oblik lobanje. U blizini te stene je bio i prazan grob. Brzo je poslao pismo svojim prijateljima u Britaniju da od njih sakupi novac da bi kupio to zemljište. Danas je ovo mesto poznato kao “Gordonova Golgota i grob u vrtu”. Danas crkva na mestu raspeća pripada katolicima, a crkva na mestu groba pripada protestantima.

Isusa su na krst zakucali oko 9 sati ujutro, a On je umro oko 3 sata popodne. Kasnije su Hristovi sledbenici uzeli njegovo telo, pomazali ga i sahranili ga u grobu u kome još niko nije bio sahranjen. To je bio bogati grob Josifa iz Arimateje, koji je taj grob kupio i priredio za sebe. Ipak je Josif ustupio svoj grob Hristu. U to vreme su umrle umotavali u platno. U poslednje vreme vršena su istraživanja Turinskog platna za koje se tvrdi da je omotavalo Hristovo telo. Nakon mnogih istraživanja još uvek se ne može reći da je u to platno bio umotan Hrist. Testovi sa karbonom govore da je poreklo ovog platna iz 1300. posle Hrista.

Grobova sličnih kao Hristov ima jako mnogo u Jerusalimu. Jedan grob pripada Irodovoj porodici i na ulazu ima veliki okrugli kamen koji se dokotrlja na ulaz da ga zatvori. Drugi grob pripada nepoznatoj kraljevskoj porodici i ima manji kamen na ulazu.

U nedelju, prvi dan sedmice Hrist je vaskrsnuo iz mrtvih. To je samo pokazalo da je Hrist "... put, istina i život." Dva groba koja se danas pokazuju kao Hristovi grobovi, su prazni. Ali, koji je pravi? U okolini Jerusalima ima puno praznih grobova. Ali sve to nije značajno u arheologiji.

Jedan od grobova u okolini Jerusalima iz Isusovog vremena

Sve ovo je već pitanje vere. Ali da sve ovo nije istina, zar bi mnogi ljudi tog vremena i dalje živeli i davali živote za Hrista, za nekoga ko je možda umro. Jevreji su očekivali Mesiju koji će ih osloboditi iz rimskog ropstva. Mesija je došao i oslobodio iz ropstva greha svakoga ko u Njega veruje. Isus Hrist je ispunio sva proročanstva vezana za Mesiju i zato možemo zaključiti na osnovu Biblije da je vaskrsenje logično objašnjenje za početak hrišćanske religije.